

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historiae Societatis Iesv Pars ...

Pars Tertia Siue Borgia

Orlandini, Nicola

Antverpiae, 1649

Historiæ Societatis Iesv Partis Tertiæ Liber Primus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14153

HISTORIAE SOCIETATIS IESV PARTIS TERTIAE

Liber Primus.

A.D. 1565.

Soc. 26.

AUCTAM multis modis Societatem Iesu Iacobus Lainius decedens à vita reliquit, cum domiciliorum, atque hominum numero, tum celebritate nominis. Florebat studijs literarum: simul industriam regendis hominum moribus, & defendenda Christiana Religione, restituendaque, ac propaganda versabat conatu omni, laeto successu. Verum in eo statu rerum, tanquam ad lubricum, & anceps adolescentiæ ventum erat; periculum ut esset, ne tanta agendarum occupatione rerum, ac tractatione literarum, quò longius ab ortu, atque impetu primo recedebat; interioris cuique sui hominis cura paulatim laxior fieret: suavisque erga res diuinas affectio, earumque gustus, qui solidarum virtutum custos idem, ac fructus est, exaresceret. Id, uti cuncta, prouidens Sapientissimus Deus, rerum tempestiuitates non sciens modò, sed pro suo nutu faciens; modicam hanc suam familiam, veluti procreauerat, conseruare pergens, ac promouere, qualem maximè desiderabant tempora, Moderatorem ei præposuit. Is fuit Franciscus Borgia, vir & ab alijs, ad clauum rectè tenendum, humanis, diuinisque instructus donis, tum summa in primis summissione, ac modestia ornatus, postremò omni deditus piorum studiorum generi: in quibus, collectis subinde ab externa actione viribus, vni sibi, Deoque vacat animus: ac beato Mariæ otio negotia Marthæ sæcundat. Itaque, si fas est mortali homini in abdita summæ illius, ac sempiternæ mentis consilia cogitationem intendere; videntur tres primi familiæ huius Generales Præpositi admirabili prouidentia, & ordine contigisse. Quippè in Beato Ignatio, quamquam, ut in parente, cuncta fuerunt summa; mens tamen alta illa, & capax excellere visa est ad comprehendendam cogitatione formam, & explicandam vsu tam miri operis fabricam. Quoniam verò eum virorum cœtum, quem Deus ad subsidium proferebat laborantis Ecclesiæ ea tempestate, cum grauissimè mores procubuerant, & rerum bonarum gliscente in vulgus inscitia, opiniones grassabantur pestifera, sinceri cultus, & castæ sapientiæ corruptrices, abundare oportebat virtute, ac literis; opportunè Ignatio nobile Præpositorum par Lainius, ac Borgia successere. Qui cum ambo vtraque laude florerent, nec Francisci sanctitas eruditionem desideraret, nec Lainij doctrina, quamvis eximia, eiusdem superaret virtutem; tamen (si comparentur inuicem) ita euenit, ut scientia rerum conspectior in altero esset, in altero vitæ sanctimonia emineret. Nimirum ut sibi aptos vnaquæque Societatis quasi ætas nancisceretur præfides, ac singularum perfectæ sapientiæ partium absolutissima exempla extarent ad posteros: ac demum in vno cum disciplinarum cognitione exacta, in altero cum maximo sanctæ contemplationis studio, negotiosam benè coniungi salutis publicæ curam posse appareret. Fuit Generalatus Borgiæ multis sanè rebus præclarè gestis, itemque Societate cum per Regnum Poloniæ sparsa, tum ad Hispanicas, quas vocant, Indias, propagata: nec conuersis modò ad fidem nationibus, sed relatis etiam, illata in odium fidei nece, fortium virorum, palmis: ad hæc priuata multorum Sanctitate, nobilis. Quamquam nec domi, nec foris graues defuerunt tempestates, quibus & Diaboli, & hominum opera, siue per impietatem, siue per falsam speciem pietatis obstantium, concussa est hæc Christi Iesu nauicula: ipso tamen tegente, & gubernante seruata, atque prouecta est.

Hist. Soc. Iesu Tom. 3.

A

Postri-

1
Diuina prouidentia in Societate gubernanda.

2
Generalium Societatis primorum inter se comparatio.

3
Summa decorum Generalatus Borgiæ.

4
Borgia Vicarius
Congregationem
edidit.

5
Cura Societatis
perficenda.

6
Auxilia prae-
stare proximo.

Postridie quam Lainius decesserat, quatuor Votorum Professis, qui aderant Romae, in vnum coactis; idem Borgia rite substituitur Generalis Vicarius, qui vnus erat Assistentium: & ad quem Lainius aegrotans quasi prerogatiuum detulerat, iussum consultationibus inter collegas praesse. Franciscus die postero generalem conuentum edixit, post quinque menses, ad duodecimum Kalendas Iulias habendum Romae: breuiore ad conueniendum spatio, quod designant Constitutiones, praefixo: quò maturius Generalem Praepositum haberet Societas, ipsèque imposito sibi, vti sperabat, liberaretur onere: denique itinera ne in summos calores, eamque tempestatem inciderent, qua periculosus Romam accessus est. Iam Generalis Praepositi obitu, è conuentus primi decretis, Commissariorum potestas exierat, cum tamen Araozio Franciscus, siue vt tanta se curarum leuaret parte, siue vt quantum homini tribueret, palam faceret, prorogare Magistratum haberet in animo, Assistentes prohibuerunt, negantes id vel oportere fieri à Vicario, vel licere. Prouinciales inter cetera curare iussi, vti prudentes, ac periti inter suos viri, adnotarent vias, & rationes, quas suo cuique in ministerio maxime aptas, & efficaces cum diuino lumine monstrasset vsus, siue ad iuuandos morientes, siue ad constantes regendos, siue ad agendum cum populo è loco superiore: item ad priuatos congressus, & familiarem consuetudinem cum pietatis profectu instituendam, ad literas quoque in gymnasijs, doctrinamque Christianam in templis, atque locis quibusuis tradendam. Simul vt qui collegiorum Rectores, quique Ministri fuissent, conferrent in medium, si quid obseruassent ad optimam administrationem opportunum. Hac ab expertis, praestantibusque viris è cuncta Societate collata in vnum, & redacta in normam praecepta, fore ceteris socijs pro magistro, & duce: vt appositè, interque se congruenter ea tractarent munia vbique terrarum. Quoniam verò amplius trecenti Romae sociorum versabantur in summis rei familiaris angustijs, totoque aestiuo tempore calores, ac deliberationes de rebus oppidò quam multis, congregatos ad conuentum Patres retentura erant; id quoque Prouincialibus, vt, si quid ex extraneorum liberalitate, rebus Collegiorum intactis, suppetere, Romanæ inopiæ meminissent, indicatum est. Quippe amanti sat est indicare, inquit Borgia. Qui hac quoque exercendæ paupertatis, summissionisque laetus materia, haud sibi graue duxit ab Principum multis aliquid, mendicorum more, stipis per literas supplices postulare. Iam Societas multò erat robustior, & Professorum auctior numero, quam fuerat in primo conuentu. Itaque ad hunc laturo suffragium duplo conuenire plures, & Prouincialia ferè vbique, è Constitutionum praescripto, concilia praecesserunt. Quæ cunctis in Prouincijs, praterquam in Lusitania, fuere prima. Curatum interim est, vt domesticis dum rebus studetur, operæ in commune bonum conferri solitæ quam minimum demeretur. Et quidem cum alibi, tum praecipue in plurimis circa Romam Oppidis, Pagisque, praclaro cum diuinæ gloriæ prouentu, sub vernum tempus, elaboratum est. In Vrbe autem, non ipsis modò Romanis, sed aduenis quoque, qui cunctis è gentibus confluunt, vel alienis à fide, eorum praecipue sociorum consultum opera, qui eiusdem erant nationis. Hebraeorum haud paucos, & vniuersas quasdam eorum familias Ioannes Baptista Romanus ab pertinaci superstitione ad Christum conuertit. At Guilielmus Critonius, haud sine aliorum ope Sociorum, praenobilem iuuenem, ex Hamiltonia Scottorum gente, ab hæresi deduxit, maximam sanè in spem si propria fuisset. Is Ducis Castri Eraldi (hoc Vrbi in Gallia propè Pictauius ab Eraldo conditore nomen) erat filius: ad quem, si qui casus Reginam non relicta stirpe abstulisset; Regnum Scotiae pertinere dicebatur. Dissimulato habitu visendi, vt fit, studio Romam profectum, dum pererrat Urbem, fortè obuius Guilielmus, qui nonnulla hominem necessitudine etiam sanguinis contingebat, agnouit. Continuo indicium tanta cura, quantam spem hac, si fieret, accessio rei Catholicae, promittebat, ad Cardinalem Borromeum, dein Cardinalis ductu ad Pontificem perfertur. Pontifex rei totius administrationem Societati permisit. Iuuenis nescio quid suspicatus, fugam dissimulanter captabat: sed deprehensus comiter, & honorificè apud vnum è Cardinalibus habetur. Hic Guilielmus, alijque sociorum tractare hospitem aggressi,

gressi, adeo humanitate, & officijs, & disputationibus permouerunt; ut damnatis erroribus, generali confessione expiari. Tum demum ad Pontificem deductus, ab eoque perbenigne acceptus, pijsque, ac pretiosis cohonestatus donis, valde tum quidem, ut præserebat, nostro nomini, Sadique Apostolicæ obnoxius ab Vrbe discessit. Idem sub tempus, Lusitani Regis rogatu Pontifex institit, graui præcepto obedientiæ adurgens, uti Borgia Patres designaret duos, quorum alter Sinarum, alter Iaponiæ Episcopus crearetur; atque agrè impetratum est, ut hanc rem sine- ret Generali Præposito integram referuari. At è Prouincijs eodem tractu tempo- ris varia nuntiata: maximè secunda è Poloniæ Regno, maximèq; aduersa Parisijs. Sigismundus secundus hoc nomine Poloniæ Rex, qui se alieniorem ante ab Societa- te visus erat ferre, non consenserat modo Polocensi Episcopo, Collegium deducere Pultouiam meditati; sed ipsemet diploma ed derat, quo cunctis beneficijs, qui- bus in Poloniæ Regno ceteri Religiosorum fruebantur ordines, Societatem imper- ticbat. Ante alios permouerat Regem auctoritate, ac studio Ioannes Franciscus Com- mendonus: qui cum apud eum Internuntius Pontificius ageret, hoc ipso vere Car- dinalis factus, Legatus Apostolicus mansit. Ab eodem hæc Patribus nuntiata Ro- mam, & regium diploma transmissum.

7
Societas in Po-
loniam recep-
ta.

8
Parisiense Col-
legium vexa-
tur.

Hæc in Polonia cum gererentur, Parisijs Martio, Aprilique toto, quàm cum maximè, Collegium diuexatum. Academici, quod nuper inceptarant, enixè ad- urgentes, ut Societatis gymnasio silentium imponerent; cum edictis adhuc suis parum profecissent, rem ad Senatum regium deferunt, & ad causam ibi dicendam Patres accersunt. Erat tum nostrarum status rerum Parisijs, qualis est nascentis diei, cum lux exorians haud dum planè è tenebris explicata, umbras iacit longissi- mas. Obscuritate adhuc, ut in principio, & inter hæreticorum mendaciâ inuo- luta Luteriæ Societas, non nullum iam incipiebat, doctrina præsertim, fulgorem spargere. Is in homines vel prauos, vel rerum ignaros incidens, quàm maximas inanium suspitionum, formidinum, inuidiæ creabat umbras. Inde factum, nullum prope ut hominum genus fuerit, quod non contra modicam illam noui Collegij albescentem lucem coarieretur. Nec mihi dubium est, quin multi errore, studioque ducerentur. Adde quod præcipui inter aduersarios Hugonotti, Castellionio duce, alijque vel dubiæ fidei mortales, vel ad sua, publicorum incuriosi, plus æquo atten- ti compendia, id agebant, ut quos, quaque ratione possent, alios alia simulatione, ac specie, ad intendendam simul litem sollicitarent, quod ex æquitate desperabant, factionibus extorturi. Petrus Ramus, & Galandius, ille apertus hæreticus, hic suspectus, principes habebantur.

Fæbebant etiam tempora per absentiam Regis, Reginæque Matris: cumque ijs, Procerum quoque illorum, qui patrocinium commodare causæ nostræ solebant. Itaque ad quartum Kalendas Aprilis, quo die primùm agitata est in Senatu causâ; contra, disceptantium & opibus, & lingua pollentium ingens stetit agmen. Non Paschasius modò aderat, qui velut agminis ductor, Academia depugnauit nomi- ne; sed & alius, qui partes Episcopi tuebatur. Ad hæc Magistratus Ciuium, quem & Præpositum mercatorum, seu tribunum plebis appellant, munus in ea vrbe per- amplum, oratorem suum addiderat. Denique Pastorum alius, & Curionum pa- tronus: alius pro Mendicantium Ordinibus impleuerant curiam.

9
Paschasij con-
tra Parisiense
Collegium ora-
tio.

Aduersus hanc numerosam, & potentem aciem vnus pro Societate stabat Pe- trus Versoris, ut facultate, fideque, & cura nulli aduersariorum impar (nam inter doctissimos religiosissimus habebatur) ita bonitate causæ facillè cunctis superior. Aduersarij omnes eodem die acriter declamauerunt: sed vehementissimè omnium, vberimèque Paschasius, cui velut subscriptores ceteri accesserunt: Qui se Iesui- tas vocant, nouam aiebat esse, atque damnatam sectam: quæ nil ageret, nil specta- ret aliud, nisi ut funditus Parisiensem Academiam euerneret. Collegium Clara- montanum contra ius fasque ab ea obtineri: Quippe quod Guilielmus à Prato Cla- ramontanus Antistes Religiosis quibusdam nominis Iesu legasset: Iesuitas autem palam pro secularibus ferre se. Multos enim esse Parisijs Religiosos in ditione, ac potestate Rectoris: illos verò nullis obstrictos legibus, ritibusque, Protestantium

Hist. Soc. Iesu Tom. 3.

A 2

more

more, contra omnes omnia dicere, ac facere: nec quicquam eorum religionem, præter admirabilem hypocrisim, habere, per quam callide in improvidorum se gratiam insinuent, non secus ac Donatistæ olim, aut Ariani, aut Fraticelli soliti essent. Exagitavit nomen Iesuitarum, quod dicebat commune omnium esse Christum Iesum colentium. Reprehendit, quod gratis profiterentur se docere, cum tamen dona non illibenter acciperent: addens Parisiensibus Collegijs frequentiam, & magistris stipendia ad vitam tuendam defutura, iuventute ad Iesuitas auersa. Vbi, post celebratas Academiæ ab Carolo Magno constitutæ laudes, imminens ei ab Iesuitis exitium inuidiosè deplorauit: causam his annexit pauperum, quibus fraudi esset ciuium liberalitatem in peregrina, atque ignota capita deriuari. Protulit deinde, mirèque exaggerauit decretum, quo Societatem Sorbona pronunciauerat, sectam tranquillitatis publicæ perturbatricem, in negotijs fidei suspectam, & dubiam, & Academiæ perniciosam fore. Addidit Poissiano in conuentu omnium consensu, & conuicio reiectam fuisse, apertè mentiens: quia in eo conuentu, tametsi non tanquam Religiosorum ordo; tamen uti Societas doctorum hominum, quibus habendi collegia ius esset, quemadmodum suo loco est demonstratum, recepta fuerat. Postremò eo psalmi versiculo, Tu es, qui restitues hereditatem meam mihi, Senatum appellans, ad vetera iura, decora, subsidia simul Academiæ, simul Episcopo, & Pastoribus conseruanda, miserabili peroratione hortatus est. Ad hæc Nonis Aprilis Senatu iterum conuocato Versoris, cum se humillimè inclinasset, quasi humi repens, respondere exorsus, longam, disertamque orationem habuit in hanc sententiam. Haud nouum, Viri Amplissimi, Societatis Iesu Patribus, neque ab vitæ genere, quod profitentur, alienum est, maledicta hominum de Ordine suo minus rectè opinantium tacitè, ac patienter ferre. Quod si maximè vellent in respondendo esse turbulentis; cohibet eos, & coercet Sacrosanctum illud eorum Ordini ab Sede Apostolica inditum nomen. Quod cum in memoriam assidue reuocet auctorem, ac principem humanæ salutis Dei Filium, multis contumelijs, & probis appetitum, in his, quæ humanam solum, non etiam diuinam attingebant naturam, mirum adamasse silentium; nequaquam finit eos de sua sollicitos ignominia esse, nisi cum diuinæ gloriæ defensione coniuncta sit. Quare eodem animo in hac controuersia sunt. Quicquid ad suam contumeliam declamatum est amicè cõdonant: si qua in re diuina laus violata est, in hac vestram, Senatores, implorant fidem. Tametsi enim tandem seipsa defendit veritas; tamen cuiusvis Christiani est arcere ab innocente iniuriam, nec obmutescere, cum id in discrimen vocatur, quo ius, fasque continetur: palamque & publicè confusis, ac permutatis recti, prauique vocabulis totius honesti natura corrumpitur. Igitur neque ego de mira illa hypocrisi, quæ obiecta est, quicquam dicam. Criminatio hæc est, quæ sola cadit in bonum virum: vltima obtrectatori materia, vbi & vitia, & vitiorum species defecerunt. Quæ cum iamdiu sola obijciatur, nihilque magis pugnet, quàm cum simulatione constantia; satis videri potest ipsa met ea diuturnitas refutasse: & non adumbratas, quas incessèbat, sed solidas probasse virtutes. Quod autem Societas hæc damnata, ac nefaria secta, quod Protestantium, quod Donatistarum, Ariano- rum, & Fraticellorum similis dicitur; ad id necessariò, sed paucis est respondendum. Ignatium Loiolam perhonesto genere Cantabrum, sunt multi in hac Vrbe, in Academia, in consensu opinor vestro, Patres, qui de facie nouerunt, cum inter nos, in hac regia sapientiæ, ingenti cum fama sanctitatis, iam grandis natu, & militaribus factis inelytus transtulit se ad studia literarum, vt ad salutem hominum procurandam, ad quod militiæ genus diuino quodam incitabatur classico, necessaria sibi doctrinæ compararet arma. Is ex hac ipsa Academia lectissimos iuuenes, cunctisque notæ, ac probatæ virtutis iuxta, atque doctrinæ, ipsidemque præditos animis aggregauit sibi: cum quibus inita præclari societate operis, cum Christianam Rempublicam, & corruptis passim moribus, & suborientibus erroribus laborare cerneret; ad eam pro virili iuuandam, conatum omnem, & impetum vertit. Nec modò notas nobis amplitudine animi complexus prouincias est; sed parte sociorum ad vltimas Orientis nuper aperti oras missa, plurimos mortales, nationesque integras ad

10
Oratio Verso-
ris pro Colle-
gio.

11
Quæ habetur
hypocrisis, si
diuturna est,
hypocrisis nõ
est.

12
Societatis cu-
nabula Parisijs

ad signa compulsi Saluatoris. Itaque non obscuro in angulo, sed in huius clarissimæ vrbis luce, in ipsâ Academiæ sinu exorta primùm hæc Societas est: nec ad ferendos, sed ad extirpandos errores. Quam ad rem cum intelligerent in teneræ institutione ætatis momentum inesse maximum, quamvis arduam, inuidiosamque prouinciam, summo consilio cunctis viribus susceperunt: vt sinceras adolescentium mentes contra hæreticorum præmunirent virus, ac nouis existentibus errorum magistris, nequaquam deessent in Ecclesia Dei noui veritatis doctores. Hæc instituta Paulus Tertius Pontifex Maximus cum primùm nouit, ab doctissimis, & clarissimis viris inspicere, expendiq. iussa, de eorum sententia ornatissimè comprobauit. Idem fecere, qui deinceps consequuti sunt summi sacrorum Antistites, ac modò Synodus Tridentina. Iesuitarum nomen quid cuiuspiam negotij facebat, equidem nescio, præsertim cum aduersarij fateantur idem esse, ac Christianorum. Quid enim modestius facere poterant, cum propriam certorum hominum Societatem, non communem omnibus conderent, eamque nomine distinguere aliquo oporteret; quid, inquam, modestius facere poterant, quàm vt id ei nomen imponerent, quod re commune, vocis duntaxat sono proprium esset? Neque vt nouum criminari possint: quia fuisse olim quandam eiusmodi ordinem constat, eiusque meminit multis in locis Panormitanus. Quamobrem per vestram fidem, Senatores, quænam est vel inscitia rerum, vel peruersitas animi, hunc ordinem reiectum, ac nefarium dicere, cum eum primùm quidem Christi Vicarius Paulus Tertius, deinde Iulius Tertius, post hunc Paulus Quartus, post Paulum Pius, qui nunc superest Quartus, ac proximè ipsum Tridentinum Concilium (in quo & Legati, & Episcopi, & doctores multi ex Gallia interfuerunt) receperint, comprobarint, ornauerint? Hæc qui nescit, audeat de rebus publicis, de iure, deque iniuria hoc in confesso verba facere? Qui autem perspecta habet, & tamen criminatur; is permittitur impune inter Christianos loqui? Quid? quòd multi in Italia Reguli, in Germania, & Vngaria Episcopi, liberæ Ciuitates, ac Ferdinandus Imperator: in Hispania, Flandria, Brabantia Philippus Rex: in Lusitania, & in Indijs Lusitani Reges: in Gallia multis locis Rex ipse Christianissimus hos viros, quasi in stationibus, collocarunt ad propugnandam religionem, & propagandam? Tamenne erit, qui hoc in Conuentu, tanquam nouum, & perniciosum genus hominum audeat deformare, & propulsare, quod Christianarum gentium cuncti Principes firmissimum à Deo præsidium, miseris hisce temporibus oppositum contra Hæreticos, & Ethnicos arbitrantur, & complectuntur? At enim verendum est ne peruerus, atque clarissimam huius Vrbis, atque adeo totius terrarum Orbis Academiam noua hæc natio euertat. Equidem semper sacrum hoc Athenæum pro parente colui, colamq. dum viuam, ex quo quicquid sum, quanquam agnosco tenuitatem meam, profectus sum: neque villo modo eius commoda mihi oppugnare animus est, sed tueri, & augere vel vita, & sanguine. Sed tamen hoc velim persuaderi sibi Domini mei finant, Iesuitas eodem, quo nos omnes sumus, animo esse, & Academiam venerari quasi parentem: neque conari irrumpere ad euertendam, sed dignam existimare, ad quam stabiliendam, atque (si fieri queat) illustrandam, suos ipsi quoque qualescunque conatus conserant: ac demum rogare suppliciter, vt, quod nature iure permissum est omnibus, vt lumen de suo accendant lumine, & comiter erranti viam monstrent; id sibi interdictum ne velint. Nam, quod aiunt aduersarij, nullis deuinctos esse legibus, perinde vt alia, apertius est falsum crimen, quàm vt debeat, vel à mediocriter callido calumniatore obijci. Habent enim moderatores suos, habent instituta, quibus regantur: verentur pro summo capite Romanum Pontificem: & in hac Vrbe Episcopum Parisiensem, & Rectorem Academiæ perofficiosè obseruant, & quibus in rebus æquum est, libenter vtrisque parent. Doctrina verò non alia est, quàm quæ ab integerrimis Academiæ huius manauit fontibus, illimis, ac salutaris. Euolue, Paschasi, euolue Catechismos ab his magistris editos, tum tu ab infamibus illis hæreticis, quorum ad contumeliam abste coaceruata sunt nomina, quantum distent intelliges. Si docent gratuito; id profectò faciunt, quod Euangelium monet, Gratis accepistis, gratis date. Si dona accipiunt; an quisquam

Hist. Soc. Iesu Par. III.

A 3

adeo

13
Societatis approbatio.

14
Vtilis est Academijs publicis.

15
Non est onerosa populo.

adeo sit inhumanus, qui quæ liberaliter deferuntur, accipi vetet ab ijs, quibus minus suppetat, vnde vitam sustentent? Oro vos, Viri clarissimi, reputate hoc cum animis vestris. Si alijs honestum est cum auditoribus suis de mercede pacisci, vnde locupletes, & opulenti fiant; quamobrem his nefas erit vel Euangelicum sequi consilium, vel id accipere, quod nequissimis mendiculis non negatur? Nam quod additum de causa est pauperum; pudet me (meam fidem testor) pudet, pigetque attingere, adeo vanum est. Aliquot iam annis Claromontanum Collegium habent Iesuitæ: quæro ecquod incommodum quisquam inde senserit? Ecquod sensurus vnquam sit, si clarissimi Antistites permittantur benignitate vti? Quid deinde? Eone redactæ Parisiensium fortunæ sunt, vt paucorum hominum Collegium penuriam, inopiam, famem allaturum sit terrarum principi Ciuitati? Fac quadraginta cæci è vagis mendicabulorum quisquilijs, vel alia eiusmodi ignaua corpora huc ad nos immigrant; hi tua sententia, capient propemodum, vastabuntque hanc urbem, adeoque exhaurient, conficientque rem, ac pietatem ciuium; vt religiosissimis Mendicantium Ordinibus pereundum fame sit. O præclara regendarum consilia Ciuitatum! Nunquam Senatores, nunquam bonorum, atque doctorem hominum vlla in Vrbe abunde est: neque vlla melior est annona Reipublicæ, quam horum copia. Hæc Verforis cum liberè, accuratèque hætenus ad repellendas dixisset contumelias; ingressus exinde laudes Societatis, de eius scientia, docendique via, de boni publici studio, de laboribus pro re communi susceptis, & allatis in publicum emolumentis: ad hæc de Apostolica auctoritate Sedis, deque labentibus Academia moribus, ad quos restituendos conferre Societas aliquantum posset, non pauca disputauit. Vbi ille finem loquendi fecit, Aduocatus regius, homo ancipiti religione, cum ab exordio speciem præbuisset Societatis causæ fauentis, collaudato vtriusque disceptatorum ingenio, & dicendi genere; tandem ad criminandum erupit: quod Verforium, & ceteros Aduocatos magnopere perculit, existimantes in ea dictione verti rei summam. Quippe ea est regij Aduocati in Senatu Parisiensi auctoritas; vt, quamuis iudex ipse non sit, tamen iudicum sententiæ ferè semper in eam ferantur partem, in quam sententia eius inclinat. Exagitato nomine Societatis (quod cuique contradicentium solemne erat) adiecit haud negligendum illud in ea causa videri sibi, quod peregrini inducerentur, qui exortis bellis, in ipso Reipublicæ insidentes gremio, literis suis Regem prodere, ac Regnum possent. Super hæc, cum Gallicana Respublica non admodum abundet pecunia; si cui veniat in mentem infinitam auri vim (nam pietati hominum modus statui nequit) Iesuitis largiri; verendum esse, ne alienas in oras Regni nervos transferrent. Indè conuersus ad pauperes Parisienses, (quanquam perindè vt Iudæ Iscarioti, dicebant boni, pauperes ei curæ esse) cum tanta sit multitudo eorum in hospitij, & religiosi testis; iurè metuendum aiebat, ne aduenis exsaturatis, ciues destituti perirent. Videre se præterea imminentem Academia pestem, perueriti statum Reipublicæ, docendi nouas rationes iniri, veteres negligi, vt sumus omnes appetentissimi nouitatis. Nihil autem periculosius in benè moratis Ciuitatibus mutatione legum, ac morum veterum esse. Hæc vociferabatur, cui nihil pensi erat veterem Christi disciplinam, legesque sanctissimas perueriti nouis deliramentis: scilicet de Academia Parisiensi sollicitus, de Ecclesia Dei securus. Addebat eò certiora se hæc mala prospicere; quod penes Academiam potestas non esset Iesuitarum conatus interrompendi, cum ab Papa ipso regantur, qui Academicis legibus constringi nequeat. Obseruantiam se profiteri, ac deferre Pontifici: sed eam liberalem, vt filium, non feruilem, vt mancipium, quominus pro Reipublicæ suæ commodis constanter liceat, liberèque decertare. Minimè negare se Iesuitis esse literarum varietatem, & scientiam; nequaquam tamen Sorbonam, quasi iam senio effectam, abijci, aut deprimi oportere. Si redintegrandæ sit Academia disciplina; reuocandam esse ad pristinos mores per viros prudentes, & graues, qui vetera norint instituta, non accersendos, nescio vnde, homines nouos. Hæc Aduocatus Regius cum dixisset, & causâ, quam ita impugnasset, pro auctoritate, qua is pollet, deplorata haberetur (vt sunt diuinæ prouidentia prorsus admirabiles viæ) indè planè salus, vnde exitum

16
Aduocatus
Regius in So-
cietatem inue-
nitur.

exitium timebatur, affulsit. Qui aderant in Curia Religionis integræ Senatores, ijs tam desperati capitis visâ illa oratio est, argumenta tam vana, ac futilia, sed malitiosè collecta, ac turbulenter ad inuidiam detorta; vt non obscure animaduernerint, quo ex fonte tam acerba infectatio oriretur. Profectò non de vno Parisiensi Collegio, sed de Societate è toto Galliæ Regno exturbanda, agi: deque auctoritate Summi Pontificis, & Religione Catholica penitus proculcanda, per speciosum illum Regni tuendi titulum, per quem olim Christum Dominum Iudæi crucifixissent. Hæc itaque Senatores Catholici attentari cum intelligerent, eò sibi patrociniū Collegij suscipiendum enixius statuerunt: nec permittendum, vt nomine, vmbraque Academiæ, ab Catholica Religionis hostibus vexaretur. Verùm cum adeo turbulento rerum statu non auderent decidere causam; ad declinandam inuidiæ molem, atque Hæreticorum, qui supra quàm credi possit Iesuitas optabant perditos; furorem ab se auertendum, ex tempore ipso sperantes affore medicinam; pronuntiant: Claromontani Collegæ docere pergunt, ad regium paucorum Consilium causam reiici. Quæ formula non solum eò adiudicabat Collegio causam, quòd nihil mutabat, sed etiam, quòd rarò aliud in consilio illo decernitur. Ceterùm hæc lata sententia, propius aditum discrimen est. Aduersariorum importunissimi, quos hæreticæ exagitabant furia, spe deiectionis causæ vnquam per aliquam iuris speciem obtinendæ; demoliri funditus Claromontanum Collegium, Iesuitasque in eo ad vnum contrucidare omnes constituunt. Quòd Consilium, quanquam ad finem non venit; quæ tamen interea passi sint Dei famuli, longum, & miserandum esset enarrare. Conati sunt homines facinorosi sæpius domum irrumperere, vitreas fenestras lapidibus, & sclopetis perfregerunt: quanquam illud nequiuerè consequi, vt depictam in ijs Crucifixi imaginem, ad quam maximè collimabant, vnquam attingerent. Incedentes per Urbem, Sodales, vel è fenestris fordibus deiectionis operuerunt, vel appetierunt lapidibus. In declamationibus, fabulisque, reuocata veteris comædiæ licentia, introductis etiam eorum personis, habuere ludibrio. Quæ, & id genus alia constantes illi imitatores, & asseclæ Christi Iesu, ea pertulerunt modestia; vt cunctæ Ciuitati exemplo essent: neque Claromontanorum vlla ex parte minueretur, sed potius augetur auditorum frequentia. Tanto plerumque plus innocentia constans ad conciliandum fauorem, quàm iniqua vis ad creandum contemptum valet. Ceterum quia tot inter fluctus maximè opus erat perito gubernatore; in Prouinciali conuentu, communi vtriusque Prouinciæ Galliæ consensu, decretum est, vt Oliuerius, cuius in Prouincia Parisij erant, solatium socijs, atque præsidium in Regno permaneret: quod is haud grauatè, Romam ad Comitæ vicario pro se misso Guidone Roiletto, præstitit. Placuit simul, hortatu maximè Apostolici Nuntij, & Hispanorum nobilium, cum hac æstate ad Aquas Augustas (ita Baionam veteris studiosi nomenclaturæ vocant) cum Carolo Rege suo fratre, Reginaque Catharina parente, ventura in colloquium Hispaniarum Regina esset, quempiam eò destinari, qui causam apud Carolum, atque parentem, interposita apud vtrumque Regiæ Hispaniæ commendatione, ageret: visusque ad id negotij idoneus Posseuinus, qui Auenione diuinam rem multiplici opere, ingentique animo procurabat. At Romæ, vexationibus hisce cognitis, Franciscus exiguum illam adeo exercitum suorum familiam paterno miserans animo, & Parisiensi populo consultum cupiens; ad Pontificis maximi, tanquam ad communis Christianorum parentis, opem confugit: quam sanè paratam, vt semper, inuenit. Pontifex cum Societatem vniuersam, tum nominatim Parisiense Collegium proprijs literis Senatui, & Cardinali Borbonio, & Regi impensè commendauit: quod satis ostendit earum, quæ sunt ad Regem, infra scriptum exemplum.

Carissi-

17
Catholici Senatores fauent

Carissimo in Christo filio nostro Carolo Francorum
Regi Christianissimo.

19
Litteræ Pontifi-
cis ad Carolum
Regem.

Carissime in Christo fili noster salutem. Ad aures nostras peruenit Collegium Parisiense Societatis Iesu magnis affici cœpisse molestijs, & varijs vexationibus impediri, quominus, sicut cœperat, inferuire salutem animarum, & vacare iuuentuti doctrina Catholica, & pietate, ac bonis literis, atque artibus imbuendæ, atque erudiendæ possit. Id accidit nimirum humani generis hostis instinctu, qui consuevit illis aduersari, seque opponere, quos bonis operibus videt esse intentos: & Dei seruos, quod fidelius officio suo funguntur, eò acrius insectari. Sed id non laturam Maiestatem tuam esse scimus, vbi edocta fuerit de eius Societatis meritis. Nihil enim æquè Christianissimum Regem decet, ac religiosos viros, & Dei honori inferuientes tueri, & ab iniurijs defendere. Eam igitur Societatem, sciat Maiestas tua, propter pia, & laudabilia sua instituta, & ab Apostolica Sede confirmatam, & nuper à Sacro Oecumenico Tridentino Concilio approbatam fuisse. Cuius Societatis, propter vberes fructus, quos Dei Ecclesiæ his tam turbulentis temporibus attulit, non in Italia modò, & in Hispaniæ, ac Lusitanæ Regnis; sed in ipsius etiam Germaniæ multis locis, & in Vrbe Regia Boemiæ Praga, eiusdem Societatis Catholicorum cura, & studio Collegia instituta fuerunt: quæ constat Deo iuuante multum in reprimendis hæresibus, hæreticisque ipsis ad vnitatem Ecclesiæ reducendis profecisse. In hac quidem alma Vrbe nos præcipuè Collegij, quod hic est, opera vtimur, quam & fidelem, & vtilem admodum experimur, quascumque in partes Orbis terrarum euenit, vt eius Collegij Presbyteros diuini obsequij causa mittamus: atque etiam eiusdem Collegij fidei, regiminique, de Fratrum nostrorum consilio, nuper commisimus Seminarium, quod ex sacri Concilij decreto instituendum curauimus. Hoc eò Maiestati tuæ referimus, vt ipsa quoque, pro suo in Catholicam Religionem, piosque viros studio, Collegia Societatis in Regno suo sibi diligenter tuenda, & fouenda esse intelligat. Sed cum reliqua pietati tuæ studiosè commendamus; tum præcipuè ipsum Parisiense Collegium: eam vehementer hortantes, vt provideat, curetque, vt id ab Hæreticorum, obtreptatorumque iniurijs, vexationibusque diligenter defendatur. Qua in re & Dei honori, & suæ, & regiæ illius Ciuitatis existimationi consulat: experieturque in dies magis, sicut confidimus, quantopere expedierit id in ea Ciuitate Collegium institui. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub anulo Piscatoris die vigesima nona Maij, Mille-simo quingentesimo quinto, Pontificatus nostri Anno sexto.

20
Lugdunensis
Collegij exor-
dia.

Quo tempore aduersariorum ita studia seruebant Lutetiæ, ad dextruendam Societatem, nihilo Catholicorum propè cunctorum seruebant Lugduni minus, ad introducendam. Fessa multiplici malo Ciuitas, iamque ex Hugonottorum clade, & pestilentia lue aliquantum respirans, non adiumenta modò, quibus sese reficeret, sed & munimenta, quibus in posterum tueretur, circumspicebat. Euinci nondum potuerat, vt Senatus esset omnis catholicus: in quatuor è duodecim locis etiamnum hæserant Hugonotti. Ceterum capita rerum Antonius Albonius Sacrarum, Franciscus Mandelotius Humanarum egregia erant: suosque duces, siue Prætorem orthodoxi Scabini, siue Archiepiscopum Comites, Equitesque S. Ioannis (ea primarij templi sacra militia est, iustisque Canonicis Comitum, inferiori ordini Equitum indidere nomen) præclare sequebantur. Et Archiepiscopus eò vigilantius dies, ac noctes in sua specula consistebat, quod persuasum habebat, pro situ regionis, pro claritudine vrbis, pro celebritate Emporij, haud facile urbem aliam, plusquam Lugdunum, ad Religionis summam momenti habere. Omnibus quoque dum Societatis institutum ex vna parte, acceptaque laborum eius in Augerio, Possuinoque pignora, ex altera rerum, ac temporum statum comparant; sine dubitatione conueniebat, opportunius nihil eius ope instantibus malis inueniri. Præcipuum auxilium in iuuentutis educatione ponebant. Qua de causa Collegium ei suum tradere

dere auebant ciues, eò magis, quòd & multis iam annis, per Magistrorum nomen, corruptoribus illapsis, propinatum improvidis animis, pro lacte doctrinæ, venenum impietatis erat: tumque vacuum gymnasium illud erat gymnasiarcha hæretico ab Catholicis inter tumultum perempto. Archiepiscopus autem Seminarium ex Concilio Tridentino moliens, doctrinam ei Patrum destinabat animo. Itaque multum in hanc sententiam literarum dedere Romam ad Societatis Moderatores, ad Præsulum quosdam, & Cardinalium, & ad summum ipsum Pontificem. His communibus votis vni obstabant Hæretici. Pernegare primò Collegium publicum, quod commune esse oporteret ciuium, nouæque iuxta, ac veteri religioni patere, sine alterius partis iniuria tradi posse Iesuitis, quos constaret religionis nouæ, reformatæque (ita suam ipsi deformatissimam vocant) adeo acerbos hostes, & oppugnatores esse. Quæ cum parùm audirentur, illud contendunt, vt suum ipsis quoque, pro liberis suis, Collegium habere ius sit. Hoc quoque conatu deieci, ad extremum eò confugiunt: si deliberatum sit tradere, tradant utique, non perdant Iesuitas: qui quamuis in literarijs exercitationibus, dum recens ordo est, & emergere ad famam, atque fortunas volunt, industriam fortasse probent; tamen nulli hominum generi tandem non somnum, non senectutem obrepere. Ecquis post centum annos, quales nunc sunt, tales præstet futuros? Ergo integrum reseruandum Senatui ius identidem cognoscendi, susceptum munus quanta cum fide, curaue gerant. Tam hæc prouidenter in speciem, iustæque visæ suggeri; vt Concilium frequens comprobaret: cum auctores illud intuerentur, vt negotium vel disturba- rent, si conditiones illæ minimè acciperentur: vel si acciperentur, vt ad vexandam, eiiciendamque Societatem, quandocumque incessisset libido, fenestram apertam haberent. Verumtamen sic boni omnes infiterunt, meliora tempora, & liberaliora propediem pacta (vt demum euenit) pollicentes; vt Augerius integram rem Preposito, qui crearetur, relinquens, Collegij possessionem adierit: in eoque Annibalem Codretum cum socijs duobus collocarit, interim mansuros, dum certiora ipse ex generali Congregatione asferret. Idem sub tempus & Pragæ in Provincia Austria, & Hispali in Bætica res quamoptimè gestæ. Pragæ præter cetera, Hæretici ad centum triginta ad fidem Catholicam reuocati. Hispali ad centum viginti mulierculæ impudicæ, vel in fornice prostitute, vel per angulos tantæ Urbis sparsæ, alijs, atque alijs concionibus, ab infami mercatu ad claustra respicientium, vel castum matrimonium abductæ sunt: amplius mille nummum in eum usum ex pijs corrogato. Vigebat nimirum aduersus impura monstra cæleste bellum. Nec socij duntaxat conferebant fortiter manus; sed & è populo, commoti præceptis, & exemplis eorum, auxilio veniebant. Fuit ex his, qui cognito quendam direxisse ad lupanar gradum; occurrit homini, instititque orare, ne se perditum iret: saltem sacri diei, qui tunc agebatur, verecundia cohiberet: cumque nequam libidine, & ira flagrans, stricto pugione, in salutarem monitorem irrueret; is complicato utroque genu, palmis ante pectus coniunctis, lumina in cælum tollit, & vulnus expectat. Quæ magni animi caritas furentem ita mitigauit, ita percussurum salutifero ictu præoccupauit, ac perculit; vt & ipse prouolutus in genua meliorem frugem promittens, veniam suppliciter precaretur, & dexteram eius osculari voluerit. Ibidem, præter septem in Societatem receptos, amplius triginta ex disciplina Collegij attentior religionis susceperunt cultum: atque ex vna tantum classe decem ad Franciscanorum Cænobium transiere, lato eius Cænobij Prefecto, vt numero Tyronum, ita virtute, peritiæque interioris sapientiæ, qua præformatos animos afferebant. Eadem in vrbe, dum Patres ultimo supplicio afficiendis præstò sunt, ingentis rem vsus inceptauere. Inualuerat enim (qui hodieque multis locis tenet) mos sanè non laudabilis, ministrorum, reorum, incogitantia magis, tantulique negotij tædio, quàm religionis vllò respectu, vt morte multandi diuinissimo Christi corpore fraudarentur: quasi verò tam grandis via, quanta est ex hac vita ad alteram, ex imo rerum ad montem Dei, sine diuino Viatico iniri à quopiam debeat, nedum ab ijs, quibus minus virium, minusque commeatus ex ante preparato adest. Impetratum ergo Hispali est priori huius anni parte, vt quibus

21

Pragæ, & Hispali res gestæ.

22

Mos inductus
diuinæ Eucha-
ristiæ præben-
dæ supplicio
afficiendis.

vita mortalis adimebatur, ijs pignus ante præberetur æternæ. Sed vt salutaris consuetudo cunctas Hispaniæ peruagaretur oras, duobus post annis, occasio talis Gratiæ fecit. Iuuenem hand infima sorte ad furandi insaniam adegerat vita luxuriosa; mox furta adægerunt ad restim. Consolantem, cohortantemque quendam Patrum obsequenter audiebat, professusque apud eum peccata, constanter animum ad luenda ea quouis cruciatu componebat. Sed vbi fortè accepit sanctissimæ experti communionis sibi esse moriendum; in lacrymas, gemitusque erupit insolabiliter, orans, obtestansque, qui aderant, sinerent vt Christianum mori: quid enim se commisisset, quamobrem vt putidum, defectumque membrum abijceretur? cur prohiberent vltimum spiritum in eius, à quo acceperit, exhalare sinum? Ne nudum, inermemque in fauces mortis proijcerent, quem possent immortalitatis pharmaco præmunire. Intererat Sacerdoti comes laicus Ioannes Hispalensis nomine, qui lacrymabili, iustaque obtestatione commotus, extemplo pergit ad Iudices: cumque in vnum coactos reperisset, enixè precatur, vt pia iuuenis morturi vota benignè respiciant. Illi nec moris id esse respondent, nec verò decere Christi Domini Corpus in carcerem deportari: perinde quasi. clementissimo Domino graue sit per se visere, quos inuisentium officia imputat sibi, quasque horreat vincula nostra, qui pro nobis sua non horruit: & iam ex toto beatus reformidet hominum causa pedorem carceris, pro quibus adhuc doloris capax supplicium appetijt Crucis: denique non eò libenter ad mancipandas animas eat, vbi sanguine emit. Itaque talia reputans Ioannes, velut diuino in purum pectus illapso spiritu, tam multa, tantoque ardore subiecit; vt Archiepiscopo rem Iudices omnem permiserint. At verò Sanctus Antistes Petrus Guerrerus non eum modò iuuenem sanctissimi voti compotem fecit; sed etiam cum Pio Quinto, qui iam Pontificatum gerebat, egit, vt idem vniuersè, sublato quocumque impedimento, ediceret: vt edixit octauo & sexagesimo huius sæculi ineunte anno. Idem proximo anno etiam Philippus Secundus Rex sanxit, adiecto, quò res maiore cultu administraretur, vt suum in quoque carcere conderetur Sacellum, vbi damnati, ad Sacrificium admitti, sacrosanctis mysterijs donarentur: ac supplicium non nisi postero die exigetur. Quæ omnia hunc in locum, vbi primum memoria incidit, conferri placuit.

23

Congregatio
Generalis in-
choatur.

Aderat iam dicta conuentui dies: frequentes interfuturi Patres aduenerant: tantum ex Batia, & Germania inferiore desiderabantur. Igitur duodecimo Kalendas Iulias primum itum est in consilium: decretumque legitimum videri comitatum: vtque Vicarius, & Salmeron bonam à Summo Pontifice precessionem ad creandum Præpositum, & cetera quæcumque tractanda forent, peterent: quam Pontifex perbenignè largitus est. Ceteris deinceps diebus, actis primi conuentus ad comitorum spectantibus modum, ac formam accuratè recognitis: atque ex ijs horum quoque comitorum ratione maximam partem temperata, posteriore concione Palmio, comitij custodia Emmanueli Sà, cum quatuor prouinciarum Procuratoribus, ex nationibus diuersis, quos Vicarius nominasset, delegata; idem Vicarius quarto Kalendas Iulias, ex quo die placuerat, quatrimum antegrediens, comitalem diem inchoari, congregatos Patres pro suo munere ita est allocutus.

24

Oratio Borgiæ
Vicarij ad Pa-
tres lecturos
Præpositum.

Quamquam vester mihi animus, Venerandi Patres, ac pia sollicitudo in his, quæ ad Societatem pertinent, cognita omnino, atque perspecta erat; videlicetque incensos omnes, ac paratissimos ad id præficiendum ei caput, quod non modò diuinæ gratiæ perfusum odore esset, sed vnde in oram vsque vltimam vestimenti benignitas celestis descenderet: nec audebam adhortari, à quibus doceri me, & admoneri æquius sit: & prope pudebat imperitiam meam prodere, ac balbutire ad eos, quorum sermones, & opera, Domino confirmante, per diuersas terrarum oras adeo præclara sunt; tamen, quoniam obedientia cogebat, aperiendum os fuit. Impleat illud verbis suis Deus Verbum. Conabor certè adhortari meipsum: quidque super hac deliberatione grauissima, in octaua Constitutionum parte sancitum sit, proponam simpliciter: vt, si minus hic vobis labor, qui minimè indigetis, sit fructuosus, mihi certè, cui vā si tacuero, obedientia ipsa fructus sit.

Primum ergo sancitum est, vt Vicarius alloquatur Patres, & ad eam Præpositi lectio.

lectionem hortetur, quæ ad maius Dei obsequium, & bonam Societatis gubernationem conueniat. Non enim, qui nihil incommodet, nec qui parum quid commodet, satisfuerit legis; sed qui virtute, ac sanctitate, qui doctrina, prudentiaque præstans, idem ad res gerendas aptissimus, ad pascendum, tuendumque gregem maximè benignus, ac fortis, ad augendum accuratissimus, denique in omnes partes opportunissimus fore videatur. Quæ prouiso si adhibetur in bellis humanis, vt exercitus quàm optimo Duci committatur; quantò in hac sacra cohorte adhibenda impensius erit, qua populi Dei tanta res agitur? præsertim cum serè eueniat, non modò vt sicut populus, sic Sacerdos; sed etiam vicissim, vt qualis Sacerdos est, talis sit populus. Præterea Constitutiones hunc nobis, & proximos tres dies decernunt, quibus agamus cum Deo. Nimirum si orare semper oportet, & nunquam deficere; dubitari non potest quid faciendam sit nobis hoc tempore, quibus Redemptorem ipsum lecturum Apostolos pernoctasse constat in oratione Dei. Orat misericordia, orat, qui corda intuetur: & miseria, & cœcitas non orabit? Interim etiam considerare iubemur, quis ad magistratum gerendum maximè idoneus futurus sit. Nempe Deus vult operam nostram adiungi operi suo. Iubemur autem ex vniuersa Societate delectum habere, ita scilicet, Professos vt nobis ob oculos omnes, nec modo præsentis, sed etiam absentes ponamus. Interdum enim quem minimè mortales destinant, ei (vt Dauid exemplo est) Dominus suffragatur. Nunquam igitur permittat summa bonitas, vt Societas nostra cooptet eum, quem tantum humana ratio commendat; sed vt eum, quem & Deus commendat: ille enim verè probatus est. Eodè arbitror pertinere (quanquam intimas Constitutionum, propriasque rationes, cum æterna in eis sapientia, bonitasque tantopere eluceant, quis indagare, nedum explicare queat?) tamen eodè pertinere ego decretum arbitror, ne quis apud se statuatur, quem electurus sit, antequam in comitium includatur: scilicet, vt electio nò ab homine fiat, neque per hominem; sed præcipuè per Spiritus Sancti gratiam. Ad quam consequendam, si imitari eos oportet, vt panè oportet, quibus eam perfectiùs, & vberiùs idem Spiritus elargitus est; intueamur Apostolos, qui non apud se decreuerunt, quem in Apostolatum sufficerent, sed propositis duobus dixerunt: Tu Domine, qui nosti corda hominum, ostende quem elegeris. Quid autem attineret Dominum consulere, si apud quemque iam fixum esset, quid ageret? Locus etiam in omnium conuentu, & comprecatione Patrum aptissimus est: quia sæpe numero quod negatur singulis, tribuitur vniuersis. Denique qui sunt in vno, eodèque spiritu congregati, haud dubiè paratiores ad accipiendum id fiunt, quod vno ore, vnaque mente, tempore eodem, ac loco deprecantur. Enim verò si olim ille attrita fronte populus, cum Regem vellet, nequaquam sibi ausus est assumere, sed de manu præberi voluit Dei; an Societas suis nixa viribus Rectorem sibi adscisceret, ac non potius à Patre luminum, ex quo descendit omne datum optimum, precaretur? Additur ad extremum anathema, qui hoc munus ambierit, qui conscius non indicarit. O altitudo sapientiæ, & scientiæ Dei! Tali morbo remedium tale debebatur. Angelos è cælo, Capita gentis humanæ è Paradiso deiecit superbia. Abscindatur ergo, & tollatur de medio fratrum, & eiiciatur, qui simili peste contactus sit. Quis autem cœcum faciat ducem? An rogo non cœcus ambitiosus, qui cum nihil sit, existimat se aliquid esse? Non planè sensu omni captus, qui cum se agere ipsum nequeat, grauias sibi affectet, & conquirat onera? Illum de Hierico descendente, postquam plagis impositis latrones semiuiuum reliquissent, quo reponeremus in numero, si à prætereuntibus peteret, non vt humeris leuarent se, sed vt graui sarcina onerarent? O puluis, & cinis! Non sentis ab imo vestigio te ad verticem coopertum plagis? Vulnere tua fomentis vini, & olei, alligaturaque opus habent: humeris alienis in stabulum ipse portandus es, & assumere, quos portes, audes? Vide manus tuas, si nec dum vereris opera tua: vide pedes viæ pacis ignaros, vias ambulantes difficiles: infer & in duritiam cordis tui digitum tuum, considerans quid inde exeat, quid ex ore procedat, quid ex mente pullulet. Nam diis patæ cogitationes nil nisi cor hominis torquent. Id si feceris, tum tu, instar publicani, oculos in cælum leuare non audebis. Sed leua oculos tuos,

leua

25
Optimus in
Præpositum
legendus.

26
Precatio ad
Deum adhi-
benda.

27
Et considera-
tio ad cogno-
scendos homi-
nes.

28
Sustinenda
sententia in
horum oratio-
nis ante ele-
ctionem.

29
Anathema in
ambitiosos, &
non indican-
tes.

Ieuā ad Christum. Contemplant quid medicus fecerit, ut mortifero ambitionis vulnere, quo mundus laborat, faceret medicinam. Non habuit locum in diuersorio, ne tu locum ambitiosè queras. Ne Rex constitueretur, fugit: ne tu appetas Rector constitui. Venit ministrare, ne tu tibi ministrari velis. Sed ubi non exempla humilitatis in Christo? Exaltationem semel admisit; sed in Crucem: ut doceat titulum Regis, siue Rectoris, non nisi pendenti in Cruce deberi. Proinde qui in Cruce non est, quid titulum Regis quærit? & si quærit, certè in Cruce non est, nec crucem nouit. Cruci enim affixo honores pro clauis sunt, deliciae pro spinis, hominum laudes pro contumelijs, ac probris. Age, qui excelsa appetis, num ignoras idcirco sublimem elatum in Crucem Filium Dei, elationis ut tuæ poenas luat? Stulte, quem te ipsum facis? Qui Christi est, longè est ab ijs, qui nomina sua vocauerunt in terra: cum ille, cuius nomen est super omne nomen, illo titulo gloriatur, Ego sum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis. Qua igitur non dignus poena ambitiosus? Quid mirum si legibus nostris ita percellatur? Ergo cum ad creandum Præpositum includemur, excludatur procul ambitio, ut accessum, ne ad fores quidem, inueniat. Quod si fortè accesserit, & pulsauerit; obsurdescant aures: excitetur Domini Dei zelus: meminerimus vocationem nostram. Nam electi sumus, per viscera misericordiae Dei nostri, ad conculcandam pedibus mundi ambitionem, ad erigendum supra caput improprium Crucis. Sin autem ambitionem, quam per Religionis ingressum destruxi, iterum reaedifico; præuicatore me constituo. Non ne hæc, Societas Iesu Christi est? nonne gloriatur, hoc nomine? non ne hoc signo munitur? Erit igitur, qui quærat, quæ sua sunt, oblitus, quæ sunt Iesu Christi, cum de Societate sit Iesu Christi? O Patres carissimi, iterum, atque iterum hortor, Videamus vocationem nostram: audiamus præceptorem, eundemque Dominum nostrum clamantem, Reges gentium dominantur eorum: & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur: vos autem non sic: sed, qui maior est in vobis, fiat sicut iunior: & qui præcessor est, sicut ministrator. Vnum iam illud monuerim, omnium intentos huc oculos esse, ut videant, num Societas, uti docet legendum esse optimum, item & faciat. Quod si secus fecerit; prohi dolor, quis iam feret linguas mendaces, cum & veraces tam pauci ferant? Vocem igitur, quam dixi, Christi sequamur. Nemoque, ut filius Adæ, metuat, ne quem carum sibi contristet. Nam qui sibi ad suum sensum Rectorem imponit, quod amicus est, quod ingenio, ac sententia conuenit; frustra est. Eueniet illi, ut Iudæis prædixit Samuel euenturum ab Rege, quem petebant, ut tolleretur, quæ eorum erant. Iusta Dei vindicis poena est, ut pro sperata lætitia moeror subeat. Non rarò ita fieri videmus, ut quibus è fontibus hauriebatur modò dulcedo; inde post paulò bibatur amarities. Malum itaque, malum homini, qui gaudia petit ab homine. Sed quid ego hæc apud vos? Non ne vobis, Patres carissimi, hæc omnia sunt notiora, magisque curæ, quàm mihi? An inter vos non ego quosdam intueor, per quos Constitutiones ipsæ sunt conditæ? Num mihi est dubium, quin Christum indueritis omnes? & in eo permaneat spiritus, in quo & congregati sumus? Solùm igitur superest, suppliciter ut Deum precemur, eam cordibus nostris lucem immittat, ut quem ipse vult huius gregis pastorem, huius corporis caput; eum nos quoque & velimus, & declaremus: idque cum operatus fuerit in nobis, etiam gratia sua confirmet: ut dicere liceat, Præpositus natus est nobis: Pater datus est nobis à Domino factum est mirabile in oculis nostris. Exultemus in eo, qui fecit, & illum dedit nobis in pastorem, nos autem in populum eius, & oues pascuæ eius: Sicque, quasi modò geniti infantes, renouemur spiritu Societatis nostræ. Nouum fides robur, nouum spes, & caritas vigorem assumat: sit obedientia promptior, sit castimonia, paupertasque perfectior. Crescat in aduersis, & ærumnis alacritas: in externis rebus, & secularibus circumspectio, & prudentia: in amore proximi, & salute feruor, ac sedulitas. Nam hæc est vocatio nostra, hæc fors, & hæreditas nostra. Hanc persequi sanctum est, hanc consequi sanctissimum erit.

Si enim hoc Societas præstiterit; in sanctitate, & iustitia erimus coram Deo, omnibus diebus nostris: illuminabimusque eos, qui in tenebris ambulant, & pedes eorum

30
Humaniores
Aus in idtra-
hant, quod per
iplos declina-
tur.

eorum dirigentur in viam pacis. Ille, qui est pax vera, pacisque largitor, hoc ipsum nobis largiatur, benedicatque nos ad hanc electionem faciendam: nobiscumque maneat seruans, ac dirigens nos Patris potentia, Filij sapientia, Spiritus Sancti bonitas, & amor. Amen.

Vbi Borgia dixit, lecti de more, qui comitijs cum Vicario præessent Ioannes Polancus Secretarius, Salmeron Assistent. Denique ceremonia, ordineque eodem, simulque eodem die Visitationi Deiparæ sacro, quo anno ante octauo declaratus erat Lainius, renuntiatur Præpositus Generalis Franciscus Borgia primasuffragiorum latione, vno & triginta suffragijs, haud plus octo ex omnium numero desideratis. Renunciationis decretum Professorum antiquissimus rite concepit Salmeron. Comitiorum euentum non tam præfagiens, quam formidans ante Franciscus, diu secum luctatus, an præueniret deprecando Patres, Salmerone, & Ribadeneria, quos consulerat, Auctoribus, ne forte rei, quæ nulli in mentem venisset, cogitationem excitare videretur velle; ipsum opperiens exitum, tumque si opus foret, contra iturus, ægrè quieuerat. At vbi ventum ad rem, atque in eum onus incubuit, perturbatus (quod clarissimè prodebat vultus) & stupore correptus sic est, tanquam diuinitus ei lingua vineta esset, mensque & corporis membra obtorpuissent, ne cuncta reluctando misceret. Et sanè non paucis visa lectio diuini potius, quam humani consilij: cum vulgatum inter omnes esset quantopere & sancto contemplationis otio teneretur, & ab administrationis publicæ curis Franciscus abhorreret: atque adeo increbuisse suspicio, moribus illum quibusdam ab Societatis disciplina alienis imbutum. At proximis indè diebus ea conspectus est animi fiducia, eaque ad res gerendas alacritate; non obscure vt additum viro cum prouincia nouum è cælo stipendium, & vires multiplicatas appareret. Atque ipsemet agnoscens in hac sua creatione diuinæ mentis consilium, ea se cogitatione consolabatur, quod Societas cum Iesu sit, idem esset eam rector Iesus per ea molimenta, quæcumque ei placuisset assumere: vt cui proum esset quicquid vellet, adminiculis quibus vellet, effectum dare. Dicebat tamen se quidem semper optasse in cruce mori: ceterum nunquam suspicatum, tam grauem sibi crucem esse repositam, quam quæ ab Societate imposita esset. Prouincialium in his comitijs haud vllus desideratus est, præter Oliuerium Manareum, quem, vt diximus, difficultates temporum in prouincia tenuerunt: & Ioannem Plazam, qui post creatum Præpositum serus venit: nam Euerardus ex inferiore Germania primo quadridui ante comitia die Romam attigerat. Tres adhuc ea tempestate supererant è decem primis Salmeron, Bobadilla, Rodericius: is postremus cum ageret in Hispania, quò superiore an no reditum impetrarat, excusans iam minùs aptam longinquæ peregrinationi ætatem, non interfuit. Borgia quo primum die renuntiatus est Generalis, eo vnà cum ceteris Patribus Pontificem adiit, fortè eodem die in cœnobio Franciscanorum ad Aræ Cœli pransum. Clementissimè Patres excepit Sanctissimus Dominus: estque palàm professus comitiorum exitum non potuisse, neque ad communes Ecclesiæ, neque ad Societatis priuatas rationes, neque ad suam voluntatem magis aptum, & conuenientem accidere. Nec secus alij acceperunt. Dux Methymnæ Cæli Ioannes Zerda, qui ab Sicilia procuratione in Hispaniam remearat, Madriti re cognita, illico ad Collegium cursu tetendit, literasque eius rei nuntias habens in manibus, nil nisi gratulabundus iterabat, Franciscus Dux sanctus, Generalis. Ad eundem nuntium Cardinalis Augustanus Dilingæ, in templo solèmnî ritu, musicoque concentu Deo grates egit. Hosius verò Cardinalis Varmensis ipsi Francisco gratulatus est his verbis. Etsi pridem allatum huc fuerat R. D. Vestram, cuius insignis pietas toto celebratur in Orbe, summa cum voluntate omnium, & incredibili quodam consensu sanctæ Societatis Iesu Generalem esse designatum; quoniam tamen ex Vrbe nullas ante mensem Decembrem ea de re literas acceperim, differendam esse duxi meam gratulationem in id usque tempus, quo certius aliquid hac de re cognoscere licuisset. Deo gratias ago, cuius beneficio factum est, vt non solum huic sanctæ Societati, verum etiam Ecclesiæ vniuersæ de viro tanta vitæ integritate, grauitate, prudentia prædito prospiceret:

Hist. Soc. Iesu Tom. 3.

B

cuius

31

Borgia renuntiat Præpositus generalis.

32

Pontifex laudat Borgia electionem.

33

Gratulationes de ea.

cuius cura, & diligentia prouideri possit Ecclesijs omnibus, vt ne careant verbis ministris, qui non magis doctrina, quam exemplo ceteris præeant. Quibus quod magis hæc mea diocesis indigere videtur; hoc impensius munus hoc R. P. V. delatum, illi gratulor, mihi verò gaudeo. Nam illius opera futurum confido, vt nec alijs Ecclesijs, nec meæ definit fideles operarij, qui laborent in vinea Domini. Sed inter officiosas absentium gratulationes non inuenistè Ioannes quidam Tapia Hispanus ex Vrbe Valentia literas tales dedit. Gratulentur cuncti mortales è terra, cui grates agunt, immortales è Cælo, ac nominatim singularem eius erga te indulgentiam collaudent, dum pro populis, qui tantum corporibus tibi parebant, eos dedit, qui etiam subiecti sunt animis ad imaginem vnius trinique Dei procreatis: vt ipse è dominatu terreno euehereris ad principatum cælestem: curandosque, & regendos acciperes homines quosdam diuinos, nationem eiusmodi, qualem nemo Regum sortitus est. Ita distant imperia, quæ humanis consilijs, & quæ mandantur diuinis: & ex his, qui ad imperandum leguntur, lector apparet. Bonum sit, felix, faustumque Paternitati tuæ onus, per quod mundo peccatorum leuantur onera, munus simillimum muneri Redemptoris: Societas, cui nunquam Iesu societas abest. Qui Franciscum interius norant miscebant gratulationi consolationem. Quidam veniam precabantur, quod lætati ad eum nuntium essent: alij magnum quid solatijs aiebant esse, vbi si conqueri vellet, non nisi de Deo posset. Patres salutato Pontifice, continuò ad consultationes negotiorum, quæ multa, & grauia restabant, adiecerunt curam. Quinto Kalendas Augusti ad plura dimidia parte suffragia renuntiati Assistentes: data opera, vt, quantum fieri posset, è varijs nationibus caperentur. Quadripartita nationum hæc facta distributio: Italia, Siciliaque coniunctæ: Gallia item atque Germania: Lusitania quoque, Brasilia, & India: denique Hispaniæ prouinciæ Castella, Toletana, Batia, Aragonia: proque his Assistens primo loco Antonius Araozius absens nominatus est, tanto consensu, vt duo tantum ex omnibus desiderarit suffragia: Secundo loco pro Italia, ac Sicilia Benedictus Palmius: Tertio pro Germania, & Gallia Euuardus Mercurianus: Quarto pro Lusitania, India, Brasilia Iacobus Miro decreti. Eodemque die, quem Præpositus Generalis sibi à secretis cooptauerat, eiusdem Admonitor declaratus est Ioannes Polancus, vtroque munere perfunctus nuper apud Lainium, & altero scribendarum epistolarum olim etiam apud Ignatium. Sub hæc, ad cælestis agricolæ instar, qui palmitem quamvis frugiferum purgat, quo fructum plus afferat, circumlatis per commissam sibi Domini vineam oculis, totaque diligenter lustrata, operam dederunt, vt & perpurgarent, si quid succreuisset recidendum: & si quare possent, perficerent, & quodammodo opimarent. Duabus maximè rebus laborare tum Societatem multi querebantur. Primum quod nimis multa exigua, & malè fundata inchoarentur Collegia. Deinde quod rei familiaris causa offerretur populo materia sermonum. Vtrobique sanè diuina gloria, & salus proposita mortalium erat. Verum, vt inter homines non sola rerum honestate contentos, sed singularum honestatum expendentes momenta, quantumque cum Christi ope licet, perfectum vbique consèctantes, permulti gemina illa in re satiùs censèbant fore, si adhiberetur modus: præsertim cum vtrouque rimulas, per quas sensim se insinueret tartareus anguis inueniret. Ex minutis, inopibusque collegijs plurima ostendebantur incommoda. Carptis in tot exiles domunculas socijs, eneruari totius Ordinis vires, nec vsquam dininam rem tractari pro dignitate: occupatisque vbi operæ non sit, sodalibus, ibi deesse, vbi enixius vires contendere celebritas locorum, spes fructus amplioris, fundatorum benignitas postulet. Conteri in edocendis pueris iuuenum ætates: magna ingenia, præclarasque naturas debilitari, & acerbis consenescere: ex quibus: si maturitatem adipiscerentur, vtilitates olim Christiana res incomparabiles caperet. Præterea in tanta idoneorum Rectorum penuria, necessario id munus ijs imponi, quos regi ipsos oporteret, eodemque modo minùs idoneos alijs muneribus præfici. Ad hæc paucitate ipsa hominum vilescere quodammodo maiestatem rerum sacrarum, & laxari seueritatem oeconomicæ religiosæ, vbi nec præscriptus ex disciplina cõmuni munerum ordo seruari, nec

34
Assistentium
creatio.

35
Admonitor, &
Secretarius Polancus.

36
Societatis perfecti
studium.

37
Incommoda
ex minutis
Collegijs.

sum

suum exigi à quoque pensum queat. Frequenti etiam inter se usu obsolescere inuicem obseruantiam: & familiaritates nunc immodicas contrahi, nunc offensiunculas concipi perindignas. Raros etiam inueniri, qui non propemodum ijs locis teneantur inuiti: vnde fiat, vt commissa sibi obsequij diuini munera nec illi, qua voluntate, quaque diligentia opus est, tractent, nec inde (quod consequens est) animarum optata lucra proueniant. Postremò incredibilem esse molestiam, mentisque occupationem in conquirendis alimentis: & tamen nec sermones hominum, inuidiamque declinari, nec angustijs domesticis occurri: nec licere vnquam tollere caput, sed cum inuidia publica, cum aere alieno, cum inopia assidue esse confistendum. Hæc, atque id genus multa eò vehementius, fufiusque cum ab alijs, tum maximè à Benedicto Palmio commemorabantur, quòd metuebant, ne sancto illo suo cunctos iuandi, exercendæque paupertatis studio (vt documenta in Hispania dederat) abripi se Franciscus permetteret. Quamobrem rogant eum quamplurimum vniuersi Patres, decreto in eam rem condito, vt ad roboranda, quæ iam suscepta erant Collegia verso animo, si quæ post hac admitenda censeret; ea eiusmodi essent, ijsque locis, & conditionibus eiusmodi offerrentur; vt ad commune bonum Ecclesiæ Dei ingens habitura momentum viderentur: tum etiam ab rebus vitæ necessarijs ita essent instructa, non modò vt ijs sustentari possent, quos opera postularent, sed is etiam Scholasticorum numerus, qui ad idem perpetuandum Collegium satis foret. Denique quamuis hæc suppeterent vniuersa; nequaquam tamen acciperet, nisi haberet Societas Rectores, Magistros, & Operarios idoneos, vt sine veterum detrimento, sustineri posse nouum Collegium, Pater Generalis, auditis Assistentium sententijs, iudicaret. Neque id sanxit Congregatio seuerius, quàm seruauit. Eodem die recitatis aliquot Præfulum, & Ciuitatum literis, quinque Collegiorum, quæ deferébantur, admittendum nullum censuit: susceptorum quin etiam quædam soluendi potestatem Generali permisit. Id priori incommodo prouisum leuamentum est: nec difficile inuentu, & omnino efficax, si perinde, vt prima facie videtur, habile esset. Operosius erat, alteri amolendo malo, remedij viam inuenire, quòd Collegium præcipuè Romanum haud dubiè petebatur, iacturamque maximam faciebat. Quæ res, vt à prima origine palam fiat, aliùs repetenda narratio est. Sanctus Ignatius, mente illa magna collustrata diuinitus, è re Societatis totius plurimum existimauit fore, si Collegium Romæ condidisset, quod omnibus commune nationibus, ac prope cunctæ familiæ Seminarium esset. Id ipsum, cum præcipuis Patrum, sentiebat Lainius. Ideoque Romanum Collegium tutatus omni ope est, ac promouit. Id consilij, qui rectè animaduertat, cum planè necessarium deprehenderet fuisse, tum maximè opportunum. Nam in primis, cum esset necesse, vt victura familia sobolem sibi idoneam iuuenibus, quos recipiebat, formandis sufficeret; in plerisque Prouinciarum nec idonei magistri, nec illa discipulorum aderat multitudo, quæ necessarium studijs impetum, & ardorem iniiceret. Quippe in numerofo condiscipulatu non solum quædam accedit studijs maiestas, quo fiat, vt tractentur enixius, veriorque, & acrior inter disputandum concertatio sit; sed etiam, quasi collatis vnum in locum multis facibus, singulorum lux ex aliorum communione multiplicatur. Huiusmodi autem multis Prouincijs, Nationibusque commune Collegium, nusquam satiùs poterat, quàm Romæ institui. Quò enim libentiùs diuersæ nationes commearent, quàm Romam communem quodammodo patriam? Vnde digredi expeditiùs foret, quàm ex ea Ciuitate, quæ non modò ægrè non fert è sinu mitti suo ad alienas prouincias religionis adiumenta, sed nullas omnino ab se in eo genere alienas ducit? Cumque Societas vsque eo Apostolicæ Sedi, Fideique propagandæ sit dedita, profectò ibi maximum Sociorum educari oportebat numerum, vbi religionis caput, & summum esset oraculum: atque vbi Romanæ maiestatis, ac pietatis forma mente comprehensa, ad suas digressi terras, quæ ipsi met suis spectassent oculis memorantes, faciliùs populorum animos ad Christi Vicarij, contra quem tum maximè debacchabatur impietas, venerationem adducerent. Nec solum ad commune id pertinebat Reipublicæ Christianæ bonum;

Hist. Soc. Iesu Tom. 3.

B 2

sed

38

Qualia recipienda Collegia.

39

Ex Collegio Romano in omnem Societatem communitates.

sed etiam ad priuatum Ordinis, vt in oculis Præpositi Generalis, eoque loco, vbi primum genita mater erat, progenies educaretur, veroque, ac solido parentum spiritu imbueretur. Ad consensionem quoque cum sciendi, tum agendi spectabat, vt iisdem eruditi magistris, in varias nationes eundem morum habitum, eundem sententiarum colorem, eandem operum, ac scientiæ normam ferrent. Quid? illud, quantum commodi est? vt dum vna iuuenes in domo, ex gentibus cunctis instituuntur, vniuersus terrarum Orbis vna quodammodo familia fieret, sanctoque quodam germanitatis affectu colligati, externorum ita non refugerent consuetudinem, vt potius, quemadmodum domesticæ ipsa instituta iubent, singulari studio diligerent, terrasque omnes complexi animo, adire eas, pro Christi causa, parati essent? Quantum verò prudentiæ, peritiæque compendium, multorum hominum mores, vrbesque, vno quasi sub tecto, spectare? vt, cum ad longinquas tendendum prouincias sit; non peregrinus, sed sciens morum, ac notus, & quodammodo ciuis aduenias? Quantum ad res gerendas momenti, omnibus in prouincijs viros notos inter se, amicosque, & vnâ educatos esse? Adde quòd si maximè floreret Romæ Societas; res omnium agebatur, ac dignitas prouinciarum. Quæ enim gens respueret, quod probasset Roma? Deinde cum ab Vrbe Nuntij Apostolici, Antistitesque rerum Sacrarum, & alij quamplurimi summæ auctoritatis viri in varias terrarum partes digrediantur; haud dubiè permultum ad Dei gloriam intererat, hos Romæ præclara de Societate imbutos exultatione esse: vt suis deinde quisque in prouincijs, eam studiosius protegerent, & ad opera libentiùs admouerent. Postremò ipsemet Christus Dominus, cum se Ignatio Romæ propitium fore promisit, haud leui significatu, Romam Societati præcipuam designarat sedem: & tanquam præceperat, vt hanc pro parente, hanc pro arce haberet, nihilque tam benignæ sponsonis pignore desperaret. Hæc omnia planè pervincebant peramplum Romæ Collegium collocari oportere. Sed cum certi vestigialis suppeditaret omnino nihil; enimuero tantis multis commodis aduersaria grauibus obstabat rerum inopia. At Ignatius, Lainius, ceterique familiæ duces præclarissimum opus nequaquam idcirco prætermittendum rati, diuinaque in primis clementia, ac sponsonis freti, parsimonia sancta, curaque peruigili, vt cumque necessitati succurrere nitebantur. Inter quæ quàm multa præstantes illi magistri, egregijque discipuli, ac ceteri omnes eius Collegij fundatores, in angustijs domicilij, in victu, vestituque, in librorum, & omnium rerum penuria, quàm excelsò, lætoque tolerarint animo reputanti mihi; subit interdum vereri, ne posteriores (quod nunquam fore confido) minùs aut Deo, aut Gregorio Pontifici, alijsque de sancta illa, grandique sapientiæ, ac virtutis officina optimè meritis, grati sint, atque in minore ærumnarum copia voluntatem quoque patiendi relaxent. Quod contra decet. Nam quò benigniorem Dominum, parentemque indulgentiorem experimur; eò nos fideiiores seruos par est, amantioresque filios præbeamus. Ceterum, vt ex omnibus prouincijs Romæ iuuenes alebantur; ita tum Patres subsidiorum partem ex iisdem, tantas inter difficultates, peti (vt sanè erat) æquum censebant. Quid enim conuenientius, quàm vt quæ in communes terrarum omnium vtilitates educabatur iuuentus, earundem communi benignitate subleuaretur, & terrenis iuuaretur eorum fructibus, quibus femina diuina comparabat? Itaque qui Societati dabant nomina, si quid erogare in pauperes, Euangelij iussu vellent, idque Præpositi Generalis voluntati permetterent; is nonnullam partem, vt qui totius corporis studebat bono, Romam sæpè deriuabat. Hinc interdum existebant lites cum ijs, ex quibus erant exigendæ res: vt est ferme mortalibus arctior nulla, quàm cum pecunia necessitudo, nec ab his ægrè distrahuntur, quorum spolia legunt. Hinc cupiditatis, atque adeò auaritiæ ad vulgus, etsi falsus rumor, tamen aduersus religioso cætui, eique maximè, qui bellum cum auaritia, vt cum vitijs ceteris, suscepisset. Qui rumor vel ferebat, vel ferebatur certè feruere in Hispania maximè. Primum quòd illæ prouinciæ non æquè vt ceteræ indigebant Collegij Romani ope: cum plures illic adiungerent sese, cum ætate robusti, tum disciplinis exculi, vt protinus in publicum produ-

40
Commodis
vire quomodo
vtendum.

produci liceret: nec docendi ipsi essent, sed docere alios possent. Deinde quod multa inde exportabantur, quamquam pleraque è quibusdam iuribus, quæ primò Carolus Imperator, posteaque Philippus Rex Borgiæ ipsi attribuerat. Postremò, quod vehementer Collegia ibi quoque ab vitæ subsidij laborabant. Ante omnia celebrabatur offensio Dynastarum quorundam, quasi edicta regia violarentur, quæ vetabant, extra regnum pecunias exportari, quæ edicta in conuentu Patrum recitata sunt. Benedictus Palmius ante alios clamabat fidendum Deo: ex Christi, Apostolique Pauli præcepto, volenti auferre tunicam, dimittendum & pallium: denique accipiendam magis iniuriam, patiendam magis fraudem, quàm iudicio contendendum. Id si Patres seriò inducerent in animum, & nihil bono nomine, nihil caritate aduersus omnes, & scilicet Euangelica iustitia prius haberent; additamenta non desideraturos humanæ opis. Non vinci benignitate fontem boni. Immissurum Vicarijs suis Deum Romanis Pontificibus mentem, vt Romani Collegij tutelam susciperent. Alij contra disserebant. Nequaquam, propter iniquissimos sermones, opus omni, & Christiano, & nec dum Christiano Orbi saluberrimum desitui oportere. Vtrum tandem æquius esse donatas, sacratasque Deo res, in alimenta Euangelij præconum, in escam tantæ sanctitatis, in pabulum pereuntium fame verbi Dei Nationum, & quodammodo in lac infantium in Indijs Ecclesiarum redimi: an avaritiæ tradi hominum tantum non per sacrilegia retinentium, quibus mox in superbiam, & luxum, & libidines, & maleficia alia abutantur? Non ignorare se suum Christi, Apostolique præceptis locum, ac tempus esse. Scire etiam Sanctum Paulinum Nolanum, mirificum illud omnium virtutum, maximèque benignitatis exemplar, cum ingentia sua vendidisset prædia, & pauperibus erogasset, vbi factus Episcopus est, nequaquam Ecclesiæ facultates neglexisse. Idem Sanctum Hilarium, idem alios fecisse Sanctissimos viros. Hoc enim esse (vt ait Sanctus Prosper) possidendo contemnere, non sibi, sed alijs possidere: nec habendi cupiditate facultates ambire, sed eas pietate subueniendi suscipere. Qui cum subijciat, nihil è facultatibus Ecclesiæ eis, qui sibi de suo sufficiunt, debere erogari, quando nihil aliud sit habentibus dare, quàm perdere; quid porro esse ijs, qui non habent, vt habentibus detur, adimere? Nec enim dubiè eripi indigentibus Christi famulis, quod non indigentibus seculi mancipijs per focordiam exigendi donetur. Quid ergò? Vtrum ne potius non tam per veram humilitatem, quàm per timidam ignauiam alendam cupidissimorum hominum rapacitatem; an fortissimum, laudatissimumque virum Mathathiam imitandum, qui cum vidisset malitiosè hostes Sabbata obseruare, quibus populum feriatum inuaderent, ac cessantem impunè trucidarent; censuit, etiam illo sacræ quietis tempore, iustis armis reliquias dilectæ Deo gentis conseruari debere? Talia cum dicerentur, acriter inter Patres certatum est. Nam occurrendum offensioni censèbant omnes. Sed cum viderent Collegium Romanum, subtractis auxilijs externis stare non posse; vtra causa præponderaret, qui nam essent limites caritatis, qui rectus ordo, ambigebatur. Ad extremum, donec pro sua benignitate Deus, si placeret, suorum prospiceret seruorum difficultatibus, quam nonnulli exaggerabant offensionem, quibusuis siue Romani Collegij, siue cunctæ Societatis, & Ecclesiæ emolumentis visum est præferri oportere. Igitur ad minuendas Collegij eius impensas commendatum quò pauciores Romam aduocarentur, vt in singulis prouincijs, vbi primùm fieri posset, generales Academiæ instituerentur: præsertim cum iam nonnulla ad manum esset & discientium, & docentium copia. Decretum etiam, vt edicta regia sine tergiversatione in transmittendis pecunijs seruarentur: adhuc vt forensibus litibus abstineretur, ac ne vltro quidem intentatis responderetur, nisi prius consulto Generali Præposito. Præterea vt in colendis agris, fructibusque in foro vendendis, mercaturæ abesset species. Denique si quid in Societatem conscripti ei donarent; id cuiusque prouinciæ addiceretur, explicatis in eam sententiam varijs Constitutionum locis. Super hæc, quoniam non solum offensionibus amouendis, sed religiosæ etiam perficiendæ paupertati erant intenti Patres; decrevere simul, vt ædes nobilis Sanctæ Mariæ Virginum Maceratæ, unde

Hist. Soc. Iesu Tom. 3.

A 3

41
Offensiones
quatenus vi-
tæ adz.

l. 2. de vit. con.
templat. cap. 9

42
Constitutio ad
perfectionem
paupertatis
cōseruandam.

vnde duceños aureos nummos annui redditus Maceratenſe capiebat Collegium, per-
 opportunum inopiæ leuamentum, tamen quia Sodales eius ædis arculam proſtare
 volebant, ad ſtipem ædificationis cauſa colligendam, omnino relinqueretur: nec
 vſpam in templis Societatis neque ad proprios, neque ad alienos vſus, quantum-
 uis pios, arcuſas id genus proponi fas eſſet. Peruſiæ cum vnus adhuc Sociorum in
 publico gymnaſio humaniorum literarum ſcholam habuiſſet, & quanquam nomi-
 ne eleemoſynæ, tamen id, quod ſolebat profeſſoris earum literarum ſtipendium
 eſſe, Collegio tribueretur; renuntiare ſimul docendi muneri, ſimul ei dono iuſſe-
 runt. Vetuerunt quoque Socios extrariorum cuiſpam ſuadere, vt Societati potiùs,
 quàm alijs pauperum quidpiam legaret, donaretur: nec ſtipem niſi planè, ac ſim-
 pliciter per Dei amorem rogari voluerunt. Poſtremò quoniam nuper Concilium
 Tridentinum Religioſis omnibus, præter Capuccinos, ac Minores Obſeruantes,
 habere perpetua, ſoloque contenta bona permiferat; quicquid iuris ex eo Conci-
 lij beneficio pertinere ad Societatem profeſſam poſſet; magno conſenſu id omne
 abdicari, ac penitus eo cedi (vt continuo rite factum eſt) placuit. Per hæc ma-
 ximè decreta gemino illi, quod moleſtiſſimè videbatur premere, quoad humana
 conditio tulit, occurſum incommodo eſt. Ac ne quid vnquam noxium poſſet ra-
 dices agere; adiectum eſt ſalubre conſultum, vt, congregatis poſthac ad crean-
 dum Præpoſitum Generalem Patribus, aliquot deſignentur, qui vnà cum Vica-
 rio, & Aſſiſtentibus ecqua in re paſſa detrimentum Societas ſit, vel periculum ſit
 ne patiat, inſpiciant: atque in Præpoſito, qui maximè idoneus videatur, ex om-
 nibus deligendo, earum rerum habeant rationem: eum ſcilicet virum præferen-
 tes, quem vel prohibitorum, vel reſarturum damna ſpes ſit. Super hæc, ad abi-
 genda diſſidiorum ſemina, confirmatum primæ Congregationis decretum, ne
 Commiſſariorum ordinaria poteſtas haberetur. Superintendentes quoque ſubla-
 ti. Verſabatur horum munus in eo, vt quamquam Rectori præeſſent, in admini-
 ſtrationem ſeſe palàm non interrent, neque locum apud ſe de Rectore fortè con-
 querentibus, cum eius auctoritatis imminutione, darent; ſed velut in ſpecula, &
 in medio conſtituti, caritatis, & obſeruantiæ, & obſequij Auctores, ſi quid in Re-
 ctoris deſiderarent officio, ſeu minùs probarent geſtis; id per ipſum met ſecretò
 admonitum exequerentur: ita vt adminiſtrationem omnem non niſi ab Rectore
 proficiſci conſtaret. Indè fiebat, vt pollentes conſilio viri, vel ad agendum cum
 populo, Eccleſiæque publicas curandas vtilitates valde idonei, vel certè viribus,
 ac valetudine corporis deſtituti, quò minùs poſſent difficultates adminiſtrationis
 ſuſtinere; Superintendentes, quaſi cuſtodes, ac duces Rectori appoſiti, haud ma-
 gno labore multùm prodeſſent. Verùm cum, quæ inter Prouinciales, & Com-
 miſſarios, eæ Rectores inter, ac Superintendentes anguſtiæ eſſent; tantùmque
 ſibi quidam inania relinqui vocabula conquererentur, & interdum inter ſe (vt ſua
 cuique conſilia blandiuntur) diſſentirent; denique adultæ iam regendæ familiæ
 abundè Prouinciales, Rectoresque ſufficerent; viſum eſt Patribus, niſi ſi quando
 Præpoſiti Generalis arbitrio neceſſitas, vel magnitudo Collegij aliter poſtularer;
 Superintendentium poſthac appellatione, ac munere abſtinendum. Qui tamen
 ad eam diem (vt alibi ſignificatum eſt) ſapienter, ac neceſſariò adieſti fuerant,
 vt primordiorum infirmitatem multiplicata adminicula ſulcirent: quodque decrat
 vni homini vel à peritiâ, vel à legibus non ſatis dum explicatis, vel ab auctoritate,
 vel aliunde adiumenti, id coniuncta multorum cura ſuppleret. Porro locus po-
 ſtulat, vt notemus conſequens huic decreto fuiſſe, vt poſterioribus annis Collegio-
 rum procuratio crebriùs Profeſſis demandaretur. Quippe auctoritatis pondus,
 adiumenta literarum, ceteraque præſidia neceſſe fuit vt iam Rector ex ſeſe habe-
 ret, quæ ab Superintendente, qui ſerme de Profeſſorum ordine imponebatur, mu-
 tuari priùs ſolebat. His ad conſeruandam Societatem ſtatutis, vias quoque per-
 ueſtigarunt, quibus etiam magis, magisque promouerent, atque perficerent.
 Eam ob rem ſancitum eſt, vt ſua in quaque prouincia domus probationis, cum
 primùm facultas adeſſet, inſtitueretur, in qua Nouiti biennio exercerentur, non
 literarum, ſed pietatis ſtudijs. Nam ad eam diem dubitauerant quidam, vtrum

43
 Decreta adre-
 mouenda, ſi
 quæ in Socie-
 tatem irrepe-
 rent emendan-
 da.

44
 Superinten-
 dentes ſublati.

45
 Domus pro-
 bationis in v-
 naquaque pro-
 uincia.

toto

toto eo tempore cessandum esset à perceptione doctrinæ. Dein per aliquot dies disputatum, ampliùs nec ne orationi, meditationique, quàm finitum Constitutionibus est, decerni spatium oporteret. Et placuit tandem Congregationi, ut Præposito Generali, si videretur, decernendi potestas esset. Ille in primis amplificandum censuerat. Itaque facta potestate usus, amplificauit, addita semihora: isque deinceps vigit, & à quarta etiam Congregatione comprobatus salubriter viget usus. Vbi admirandam se Sancti Ignatii mens offert, qui in Societate condenda, non calentia Ordinum initia, sed quantumuis seras, fessasque ætates spectans, instituta sic temperauit, non modò ut ea ad communes hominum accommodaret vires, perseverantiæ, & æqualitati tuendæ; sed inclinauit in eam partem, potiùs, ut profectui locum relinqueret, quàm ut quicquam relaxari è prima seueritate vnquam oporteret. Nam summæ rei laxamentum, vel modicum, pestilens est, vitio facto, vndè cetera sensim labent, ac ruant. Præter Collegia, quæ supra, ut præfinitis incrementis occurreretur, repudiata narrauimus; offerebantur alia benè ab facultatibus constituta, interque cetera Valentia: vrbs, quæ in Hispania est, Academia cum vectigalibus annuis ternum millium aureorum: tamen omnia, quòd vel conditiones, vel munia cum institutis Sancti Ignatii haud satis congruentia haberent implicita, gratijs vehementer actis ijs, qui deferebant, Patres remiserunt: sperantes non molestè laturos illos, quandoquidem perbeneuoli erant, si nihil admissum esset, vndè ab sua degenerare disciplina viderentur, & Societas aliquid detrimenti caperet. Adeo se constantes, amantesque veterum institutorum probarunt. Ac ne illud quidem leue, ac negligendum sibi putarunt ad aliquod submissionis, ac simplicitatis religiosæ ornamentum, ut decernerent præfationem illam, Don, seu Domini, quæ apud quasdam nationes index nobilitatis est, usurpandam inter Socios non videri. Itaque Ignatius Azebedius, cui adhuc id insigne adhæserat, atque aderat in Congregatione, Brasilia, atque India procurator, ibidem illud reliquit, eoque leuatus onere in Lusitaniam rediit. In has præclaras intenti curas dum agunt primarij Societatis ex tota Europa congregati viri, ut simul auxilia tantò maiora pro sua virili publicis rebus pararent, quantum priuatim hæc sacra cohors munitior, atque instructior esset; Melita insula vehementer ab Solimani Turcarum tyranni classe oppugnari cœpta est. Quo in discrimine cum maius, quàm pro vnus parue Insulae modo, ageretur rei Christianæ momentum; ne sibi quidem Patres cessandum putarunt. Itaque cum Hispanus Rex auxilia compararet, suam qualemcumque operam ad incitandos milites, diuinisque mysterijs armandos, & curandos ægros Summo Pontifici deferunt. Accidit id officium Sanctissimo Domino mirè gratum, ingentibusque beneficij ex Apostolica potestate, & indulgentia eos, qui missi sunt, ornauit. Hieronymus Natalis inter ceteros eam sibi deposcebat prouinciam: sed hunc Congregatio ad consultationes Romæ perneccellarium ex viri meritis rata, ire non sinit. Hieronymus Domenecus Siciliae Prouincialis, Bartholomæus Fernandus, Ioannes Gurrea, Iacobus Suarius, Ioannes Baptista Vitalis, & Angelus Hyparchus Sacerdotes, cum laicis duobus profecti. Per idem tempus Edmundus Augerius Aquitaniae Prouincialis dimittendus in Galliam, grauib. suæ prouinciæ aduocantibus causis, fuit: qui Petrum Perpinianum, & Guilielmum Crittonium secum ducens, abcessit. Alijs subinde facta potestas abeundi: & quamuis multæ multos in suas prouincias properè necessitates accerferent; Congregatio tamen ad tertium vsque nonas Septembris producta est.

Eo die P. Franciscus memorabilem exhortationem habuit. Quatuor verba, quæ vltima speraret fore, cum ætas, valetudo, labores, & alia eiusmodi instare tempus resolutionis suæ clamarent, suggesturum præfatus, de Deo primum, de proximis alterum, tertium de Patribus ipsis, postremum de se. Vbi cetera breui peregit, atque omnes ad religiosam humilitatem, caritatem, patientiam, & obedientiam præcipuè mentis, atque iudicij, ac demum ad omnem perfectionem incendit; de me, inquit, hoc tantum adijciam, Oro, quæsoque vos, Patres, concedite, ut mecum saltem id fiat, quòd facere solent cum suis iumentis, qui ea onerant.

Nam

46

Tempus orandi amplificatur.

47

S. Ignatii sapientia in Societatis temperamento.

48

Repudiata Collegia propter adiectas conditiones.

49

In Classe contra Turcas Patres profecti.

50

Borgiae humilitas in supremo Conuentu.

Nam hi non solum onus imponunt, sed etiam sedulo curant, ut suum perficiant iter. Quod si forte claudicent, subleuant: si lentius incedant, extimulant: si cadant, erigunt: denique si nimium fatigentur, exonerant. Vestrum ego iumentum sum: vos me onerastis: fiat saltem mecum, quod cum iumento fit: ut dicere possim, iumentum sum apud vos, & ego semper vobiscum. Erigite ergo iumentum vestrum precibus vestris: subleuate etiam illud vos, qui in partem sollicitudinis Societatis huius vocati estis: segnius gradienti vestris exemplis, ac monitionibus instate: fatigatum exonerate. Denique si subleuatum vultis; videam ego vos, Patres carissimi, eundem habere sensum, ut omnes vnum dicatis, idemque sentiat. Sit cor vnum, vnusque spiritus, alterque alterius onera portate, ut ego vestra onera portare valeam. Implete ergo gaudium meum, & gaudium nostrum sit plenum, nemoque tollat à nobis. Ut autem hæc deprecatio mea apud vos in cordibus vestris semper maneat, meique memores sitis, ac sermonis, quem locutus sum vobis, utque ostendam dilectionem meam erga vos; vestros osculabor humiliter pedes, Deum Optimum Maximum deprecans, ut sint pedes vestri tanquam Ceruorum, pedes beati ad euangelizandum pacem, ad euangelizandum bonam: ac demum super excelsa statuti quiescant sine labore, ac sine fine latentur. Amen. Sub hæc prolapsus in genua humi repens, ad singulosque circumiens, cuiusque pedes exosculatur: pariterque de genibus singillatim omnes item in genua proruentes, summo caritatis sensu, complectitur. Quod ubi peregit, magno cum omnium motu, inter se ceteri quoque Patres amplexibus mutuis, aliisque caritatis prosequuti argumentis, tandem sancta cumulatæ latitæ recessere. Protinus ad ordinandam Societatem curam Franciscus vertit. Designauit in primis novos Prouinciales, qui Kalendis Ianuarij insequentis anni inirent munus. Leo Henricus Lusitanæ, Iacobus Auellaneda Baticæ, Consalvus Consaluius Toleti, Iacobus Carrillus Castellæ, Alfonsus Romanus Aragoniæ designati. Ceterarum prouinciarum pleræque ipsi, qui administrabant, quorum multi nuper occoeperant, relictæ. Ita Edmundo Augerio Aquitania, Oliuero Manaræo Francia, Antonio Vinkio Rhenus, Petro Canisio superior Germania, Nicolao Lanoio Austria, Alfonso Salmeroni Neapolis, Hieronymo Domeneco Sicilia, Christophoro Rodrico Thufcia, Ludouico Granæ Brasilia, Antonio Quadrio India prorogata. In Germaniam inferiorem loco Euerardi, qui manebat Romæ Assistent, Franciscus Costerus Proprouincialis est missus: Longobardiam Benedictus Palmius, quandoquidem ab Cardinali Borromæo Mediolanum ad habendam Synodum proficiscente ducebatur, interim obtinere iussus: & loco Petri Canisij, quem iubebat Pontifex Antistites Germanos adire, & cum alia Pontificis nomine curare, tum adhortari, ut Tridentinam Synodum promulgarent, atque ad vsum referrent, prouinciæ Theodoricus Canisius frater eius, dum ille abesset, præpositus. Collegia Romæ, circaque, & quæ erant in Sardinia, vti iam ceptum erat Lainij tempore, à Prouincia Aragoniæ secreta, ob faciliorem, vti experti erant, communicationem, Generali Præposito referuata. Cum Commissarij nomine, sicut conuentui Patrum visum erat, Ordinaria potestas relicta nulla est. Superintendentes, quamquam hos quoque (vti demonstratum est) Congregatio sustulerat, tamen nonnullos visa est quorundam magnitudo Collegiorum, vel rerum status postulare. Iam ceptum erat sub initium anni Seminarium Romanum, tresque & sexaginta in eo Clerici, Conuictores nonnulli educabantur. Ei præpositus est Superintendens Pater Vsmarus Goissonius: Polancus autem Collegio Germanico, vbi supra ducentos agebant, maximam partem egregiæ nobilitatis Conuictores. Collegio Romano Petrus Ribadeneria, qui suum munus die omnium Sanctorum initurus, cum vniuersos simul alloquutus esset, & adhortatus magno sensu ad dignè ambulandum in vocatione, qua vocati erant, & prudentibus etiam ministrasset; vesperi publicè se accusans, quod parum vocationi suæ respondisset tot annis, quibus fuerat sub religioso vexillo, primum omnium siue sedentium ad mensam, siue ministrantium singillatim pedes exosculatus, ad extremum grauitè sese, nec sine ingenti omnium motu, flagello cecidit. Collegio Conimbricensi Antonius Cordesias, Granatenfi

Ioan.

51
Prouinciales
vel noui, vel
confirmati.

52
Superintenden-
tes quidam
decreti.

Ioannes Plaza titulo eodem præfeti. Romana Professorum domus Christophoro Madridio Ministri nomine demandata: nam Præpositum eius eundem debere esse, qui toti præsit Societati Congregatio statuerat. Suauis quidem spiritu, sed tamen qui ad quandam renouationem, perfectionemque Societatis tenderet, gubernatio coepta, Generali, non salutaribus modo præceptis, sed multo etiam magis exemplis, prægrediente: quæ vis, & acerrima, & blandissima est imperandi. Instituta Romæ in primis, & formata præceptis domus probationis: ac duodecimo Kalendas Octobris Alonso Ruitio erudiendis Tyronibus præposito, initium doctrinæ factum. In Collegio quoque, qui non dum biennium religiosæ militiæ impleuerant, vnum in locum segregati, & Ioannis Xauerij disciplinæ commissi. Destinata in Prouincia Longobardiæ domus probationis Venetijs, sic ut è Collegio illo translatis ritè in Patauinum vesticulis, Professorum domus fieret, cui Tyrones adiungerentur. In Neapolitana Nolæ: in Tuscia Laureti. Ad triginta Romæ Tyrones, Lauretum aliquot missi, reliqui facti. Ut calebant omnia, inuigilandum erat Magistro in adducendis habentibus. Nam siue in atterendo corpore, siue in proculcanda existimationis, & honoris cupidine nullum habebant modum. Eminebat erga diuinissimum Christi Corpus (haud dubiè Præpositum Generalem Borgiam agnouisses) pietatis, atque amoris sensus: ut non solum in templis, & sacrificijs; sed etiam in Sacerdotis occursum, ad venerationem sacrosancti Mysterij, vitalisque panis cogitationem, ac famem excitarentur. Illud tamen præcipue dabat operam, Institutor, ut precationi, diuinarumque rerum contemplationi ita dederent sese, ut nequaquam sancti eius otij dulcedo illigaret, & ab caritatis erga proximos auocaret opere: sed ad voluntates suas, velut in æquata lance constituendas eniterentur, alendamque, & roborandam perfecte obtemperandi alacritatem: quicquid vnam moderatores iniungerent cupide suscepturi, exhausturi fortiter. Mira simplicitate, animique candore sua omnia, seque totos Magistro apertos habebant. Vnde cum alij aliàs præsentem fructum, tum vnus præcipue cogit: qui cum grauius, diuque sollicitaretur, ut missa ad aratrum manu, per sedam ignauiam retrò respiceret; importunum sollicitatorem, simul ac Magistro indicauit, prorsus infregit, abegitque: atque omni deinceps vexatione liber, forti propositum, tranquilloque animo tenuit. In his, qui Lauretum missi sunt Alexander Nuntius fuit, Romanus patria iuuenis, verèque Romanus animo, ut vel ipsa ostendit propositi religiosi constantia. Namque vidua mater, qua consentiente Dei famulatum susceperat, propinquorum postea vocibus immutata, ubi cognouit ab Vrbe mittendum; institit à Patribus, ut semel ante discessum darent sibi conuiuium, dolo structo, ut, si voluntate non posset, vi retineret. Alexandrum non sefellere fraudes, & conuiuium declinare modestè conatus, suspicionem suam Patribus patefecit: sed his nihilominus indulgendum matri consentibus, obsequenter abiit. Conuiuium, aduocata propinquorum caterua, hilariter instituitur: quo vix peracto, propinquorum alij, moxque alij prope omnes secedunt: & auia Alexandrum in superioris congregationis conclaue ad secretum colloquium vocat. Organtinus, Collegij tum Romani Minister, additus erat tyroni custos: is, ut erat iam animus suspitione perstrictus, & assidue cuncta obseruans, clariora vsque deprehenderat insidiarum argumenta: Quin ipsa, ad nos descendit, inquit, & colloquio (quando nihil nisi pie dictura es) ambo fruamur. Tum anus, & ingenio iracunda, ad hæc coercito diu dolore tumens, cum contumelia exclamat: teneri ambos: ostia domus occlusa. Ac repente vndique coorti propinqui, per vim Alexandrum correptum, & nequicquam obluantem, ore (quia opem inclamabat) oppositu sudarij oppresso, in conclaue carceri destinatum supportant. Inde fores Organtino reuerant. Qui spoliatus se ubi per tantam contumeliam vidit; ad Cardinalem Sabellum Pontificis in Vrbe Vicarium, cum Iosepho Cortesono Collegij Germanici Rectore Cardinali noto, contendit. Dumque factam iuueni, Religionique iniuriam queritur, vicinorum quidam, quorum Alexander, repagulis fenestras reuulsis, pietatem commouerat, idem adnuntiantes superuenere. Sabellus continuo de suis viros nobiles mittit, qui Alexandrum ad se adducant. Responderunt propinqui, adituros se

53

Feruor cum
Præposito no-
uo instauratur

54

Domus proba-
tionis instituta
in Italia.

55

Nouitij in Col-
legio segregati.

56

Nouitiorum
ardor.

57

Alexandri
Nuntij con-
stantia.

se Cardinalem, & edocturos: postea, si iusserit, iuuenem tradituros. Quæ cum persensisset Alexander, se quoque velle suam Cardinali causam exponere, & fenestra vociferatur: perucitque vt pariter duceretur. Iussa mater dicere, cum eiulatu, & lacrymis, vnicum sibi orbitatis, aiebat, & egestatis, & senectutis solatium, atque præsidium à Patribus per fallacias interceptum: nihil se alieni attigisse: sed vbi filium in potestate habuerit; quod suum erat, quod inique, & crudeliter ereptum, per ius, fasque recepit. Alexander ad ea: Nullas à Patribus insidias sibi, sed à matre positas: ab illis, quamuis rogarentur, & iure possent, non ante se domum receptum, quàm matris accessisset voluntas: hanc filium, in quem nihil iam iuris obtineret, ab ipsa met traditum Deo, ac dedicatum; per prodicionem, per vim, per iniuriam Patrum, contra suam met fidem sacrilegè rapuisse. Vbi satis vtrinque declamatum; Cardinalis, quò partis vtriusque habita ratio videretur, ad Alexandrum versus, ita pronuntiat: Fili, rem omnino integram tibi esse puta: en mater, en Patres: tuum consilium, tua optio est, vtrum manere cum hac, an abire cum his malis. Ille verò sine cunctatione: Malo, inquit, apud Patres mortuus, quàm viuus apud Matrem esse. Quod tanto dixit ardore, vt in constantia suæ approbationem omnes, qui aderant, & admirationem adduxerit. Ergo addicente Cardinali victor sequitur Patres. Subinde Lauretum missus, dum congruentem exordijs sanctitatem attexit; quinto tyrocinijs mense vita piè perfungitur: id celeriter cōsequutus; vt quam tantopere adamarat Societatem, ea neque viuo eripi, neque mortuo posset. At Pater Generalis dum ita tyronum institutioni insistit, simul operam dedit, vt in Romano Collegio literarum studia viserentur, ac regerentur: prouiditque vt Philosophiæ, ac Theologiæ Magistri ab sententijs, quæ nouam, vel minùs solidam afferre viderentur doctrinam, omnino abstinerent: consilio doctorum habito, cui ipse interfuit, & nominatim quibusdam opinionibus interdictis. Nec solum in doctrinæ genere, sed in vitæ quoque religiosæ disciplina nouo ardore coeperunt Magistri (in quo inestimabile momentum est) præferre facem discipulis, præsertim in absoluta communium legum custodia, suiue contemptione. In Professis etiam tradendæ vulgò Christianæ doctrinæ feruor est renouatus; quàm initio Sacri Aduentus in multis per Urbem templis aggressi tradere. Nihilò segnùs in reliquis extra Urbem Societate nouus, quasi de integro, ad perfectionem impetus captus est. Non nihil de Philosophiâ ab hinc biennio tradi cœptum erat Neapoli, hoc autumno, scholis inferioribus ex parte intermissis, adiecta Rhetorica est, & noua Philosophiæ, itemque Theologiæ curricula inchoata. Theologiam Iacobus Acoſta, Ludouicus Masellus Philosophiam auspicati. In Sicilia quoque primum Panormi cœpta erat in Collegio Dialectica explicari: dein à proximo vere Messanæ. Sed dum Mamertini enixè id petunt, traditas in certum tempus ex Academia scholas, vt iam Lainius paulò ante finem consenserat, tres Magistri susceperunt, Georgius Mercatus Dialecticas, Michaël Garzia Physicas, Petrus Regius de Anima, & Metaphysicas. Hæc valere non ad firmamenta solum, & ornamenta Prouinciarum, sed ad Collegij quoque Romani leuamen, scholasticorum, qui in illud, quasi in mare vndique omnes ibant, parte aliò deriuata. Rector Messanam Ioannes Victoria cui Iacobus Suarius datus Magister. Idem sub tempus Christophorus Rodericius ab Cardinalibus Sanctæ Fidei Quæstoribus missus est in Calabriam ad oppida Guardia, & Sancti Sixti, vbi fama erat reliquias adhuc hæreticorum esse. Remegit nihilò minùs felici exitu, quàm proximis gessisset annis. Inquisitis per singulas domos noxijs, cum id concionibus, vitæ exemplo, suis ad Deum nunquam intermissis precibus, publicisque supplicationibus effecisset, vt parentes ipsi filios proderent, hortarenturque ad detestandos errores, vicissimque ipsos filij parentes, alij cognati inter se indicarent, atque pellicerent; quadringenti quinquaginta ad catholicæ complexum Ecclesiæ reuocati sunt: orthodoxisque catechistis adhibitis, curatum est sedulò, vt in agnita veritate permanerent. Sed maioris illud dexteritatis, Deique gratiæ fuit. Viuebat inter multos occulta pestis, qui errores simulatè execrati, sub catholica persona abditos gerebant sensus hæreticos. Horum

58
Recognita in
Romano Col-
legio literarum
studia.

59
Professi per
Urbem Chri-
stianam do-
ctrinam tra-
dunt.

60
Rhetorica
Philosophi-
æ ac Theologia
Neapoli in-
choata.

61
Mamertinæ
Academici Phi-
losofia Col-
legio tradita.

62
Christopho-
rus Rodericius
hæreticos in Ca-
labria extirpat

rum numerus, qui simulationem, vanitatemque dogmatum ex animo posuere, nongentos excessit. Hæc, Deo benè iuuante, Rodericius post Generalem absolutam Congregationem, in Calabria gessit. At ij, qui ad Melitensem expeditionem abierant, vbi attigere Messanam, cognito Garziam Toletum, qui classi, prouinciæque Sicilia pro Rege præerat, Syracusas abiisse, auxilia in Melitem indè transportaturum; eo sequuti sunt. Hic Angelus Hipparchus continuò graui febri corripitur: ceteri cum indè quoque iam soluisset classis, quanquam per Pontificem Summum abundè licebat, tamen Præsidis, Episcopi, eiusque Vicarij voluntatem, modestiæ, atque obseruantia ergo sciscitati, rectà ad Nosocomium pergunt. Ingentem ibi iacentium turbam inueniunt humanis adeo, diuinisque indigos adiumentis; vt ad opem omni ope ferendam haud se magis voluntariæ suasu pietatis impelli, quàm supremæ iure necessitatis, vique cogi existimarent. Dum autem, eo sanctissimo funguntur opere, nec seruile vllum, sordidumque subterfugiunt, horrentiæ ministerium, & animos iuxta iuuant, & corpora. Ad hæc & vexilla, quædam militum Hispanorum, quos Bartholomæus Fernandus adhortatione permouerat, per sacras omologes expiant. Garzia nouem armatorum millia auxilio obsessis in Melitem exposuit, adeò prosperè, vt ipsemet admirans agnoscere se vim precum, quæ, & ab obsessis, & tota Sicilia, alibique perstudiosè fiebant, profiteretur. Iamque alia quatuor millia traiecturus, in Siciliam redierat, cum illo cognito apparatu classis Turcica, desperatoque successu, obsidione omissa, Constantinopolim versùs vela fecit. Eius cursum obseruans aliquot dies Garzia insequutus est, assumptis in classem sex de Societate, quorum aduentu valde est lætatus, eo præsertim nomine, quòd Roma missi à Pontifice essent. Interim Angelus Hipparchus idibus Septembris piè, vti vixerat, lætusque quòd in tali causâ, inque parendi conatu contingeret vita defungi, casibus humanis eximitur. Ancona ei patria fuit, non longa, sed strenua in Societate militia, haud vltra quinque annos. Qui cum classe abierant, dum discordias, dum foedam linguæ petulantiam, & insanam impietatem, pariterque temerariam iurandi scabiem cohibent; dum consolantur, & continent in officio, inter summas ærumnas, socios nauales, cum rerum omnium, atque aquæ in primis laboraretur inopia; non quantum animo præceperant, sed magnum tamen pietatis lucrum fecere. Tulerant leges, in quas classiarij, remigesque vltro conuenerant: qui temerè iurasset militum; figurato manu in triremi signo Crucis, id procumbens oscularetur: qui remigum; ternis multaretur verberibus. Quod cum seuerè, ac ferme hilariter præstarent omnes, præibat tamen in triremi prætorialis Guilielmus Rocafolius, is, qui maioris olim Balearis Prorex erat, cum primùm illuc inductum Collegium est. Hunc (si fortè iusiurandum imprudenti excideret) dicto citius in corona sæpè nobilium sterni humi, ac subire vltro pœnam vidisses. Denique post quatuor, ac viginti dierum nauigationem, Messanam octauo idus Octobris, classis reducta est. Ob liberatam insulam ingens toto ferè Christiano Orbe gratulatio fuit. Eam Romæ fecit aliquantò illustriorem vox ipsa Præpositi Generalis Borgiæ. Nam in Sancti Iacobi Hispanorum (vbi multi Patrum, Conuentus Generalis tempore, auditi cupidè erant) cum grates Deo magna ceremonia agerentur; ipse delectus orator, præter ingentem nobilitatem, magno Cardinalium audiente numero, piam admodum, & efficacis exempli concionem habuit. Sub idem tempus cum Ferrariensis Dux, & Franciscus Medicus Cosmi Florentiæ Ducis filius, vxores duxissent, duas Imperatoris Ferdinandi filias; ita illæ institerunt, vt è Societate, sub cuius adhuc disciplina vixerant, concionatores sibi, & confessarij adiungerentur; vt quamuis genus id negotiorum haud multum probarent Patres, denegari tamen nequiverit. Itaque cum Regina Barbara Ferrariam Laurentius Germanus, cum Regina Ioanna Florentiam Guilielmus Elderenus missi. Nec diu, quæ Patres veriti erant, absistere prorsus incommoda. Namque sponsæ, cum instar Sacrarum Virginum educatæ, quibus in Germania infueuerant, pietatis studia in Italia obtinerent; querimonie breuè exortæ, quasi Iesuitæ miserum in eas dominatum exercerent. Hæc Ferrariæ præsertim fabula increbuit, ea gratia, quòd Regina Barbara serijs magis, quàm ludicris, concien-

63

Res cum militibus gessit Melitæ obsessæ succurrentibus.

64

Angelus Hipparchus moritur.

65

Regiæ duabus Imperatoris Ferdinandi filijs confessarij, & concionatores ex Societate conceduntur.

scientiæque periculosis innutrita, renuebat per urbem incedere cum persona. Quod cum alios mordebat, tum femina quædam è primis, ei ludicro supra bonum, atque æquum deditæ, ad contumeliam interpretabantur suam. Ergo inuidiose procurationis cum hæc se darent initia; libenter Præpositus Generalis occasione, ad remouendos confessorios, vsus esset: verum cum id frustra vellet, quod eos ferè solos in aliena terra, & lingua, habere se Regina, patriæ, carorumque omnium loco, ferebant; monita ad eos, quæ in suo tenerent munere, talia præscripsit. Primum omnium cunctis in rebus iussit Rectorum potestati subesse: cumque nominatim pecuniam penes se, & quicquam clausum, obseratumque habere, item dare, accipereue iniussu literas vetuisset; subiecit in vniuersum, nullam denique ijs vacationem domesticorum munerum, nullam legum exceptionem fieri. Ad ea vetuit negotij quicquam suscipere ab munere suo alienum. Quod si qui vel supplices libellos, vel alias quasunque causas obtruderent; ipsi, modesta cum libertate, impositam sibi religiosæ obedientiæ necessitatem excusarent. Præterea ad Principum limina adirent nunquam, nisi vocati. Quod si vel Regina sæpius, quam placeret viris, accerferent; persuadendum eis, vt ipsæmet eniterentur virorum ita præparare animos, & afficere; non modò vt probarent eam rem, sed insuper haberent gratam. In summa, viris haud probantibus, nequaquam adeundum. Super hæc, in consilio vxoribus dando, omnium primam, & antiquissimam haberi rationem oportere domesticæ inter coniuges pacis: adhortandamque vxorem, vt vbi sine culpa fas est, ad mariti se accommodet, fingatque sensum. Quod si consequi id nequeat, nisi à quibusdam temperet, quæ alioqui per se perfectiora essent; planè suadendum, vt temperet. Quippe potiore eò loci existimandam coniugalem pacem, atque concordiam, vbi aliter obtineri nequit. Quin adeo, si vxor prudenter obseruet ingenium viri, eique obsecundet in loco, ac morigeretur; ex facili eum ita permulceri, & capi posse, vt ad meliora sensim perducatur: quod Sanctam Elisabetham Hungarorum Regis filiam, & Sanctam Margaretam Scotorum Reginam fecisse, proditum memoriæ est. Vnde postremò fiat, vt perfectiora virtutis studia, quæ retenta animo vxor, tantisper extrinsecus coniugis gratiæ posthabuerit; coniunctis mox animis, vnà cum illo repetat, proque suo arbitratu, atque vberiore cum fruge tractet. Ceterum neque Mariæ Eduardi Infantis Portugalliæ filiæ, quam sub idem tempus Alexander Octauij Ducis Parmensis filius natu maximus duxit, ad eadem confessionum, & concionum auxilia, denegari potuit Sebastianus Morales, is, qui longo post tempore virtutibus inclytus, creatus Iaponiæ Episcopus, obiit.

66

Præclara monita feminarum principum Confessorijs tradita.

67

Parmensi etiã Principi Confessorius & concionator datur

67

Collegij Genouensis primæ difficultates.

Haud facilè vsquam magis, quam Genuæ Collegij laborarunt initia, vt idoneæ rei gerendæ sedes inueniretur. Id factum partim frequentia vrbis, locisque præoccupatis, partim quadam infelicitate. Nescio enim quo pacto, cum multa multi tentarent, quamuis studia Ciuium nec publicè, nec priuatim deessent, tamen omnia effluebant è manibus. Itaque ad id loci conductitia domo plus decem annis vtens Collegium, in propinqua æde Beatæ Mariæ à Gratijs precariò sacra curarat. Inter primos aduocandi Collegij Auctores Antonius Nouius fuerat, nec vnquam deponebat perficiendi cogitationem. Omnia versanti subijt ad ædem Beatæ Mariæ Annuntiata, quam veterem vocant, tametsi in reducta ad mœnia, Orientem versus, parte vrbis sita, tamen stationem non incommodam fore. Ea in maximi Xenodochij potestate, ipse Xenodochij Rector, ac Præses erat. Incolebatur annuum iam decimum ab Sacerdotũ pia Sodalitate, quam presbyter Franciscus à Tortona ibidem, atque Tortonæ instituerat: conatusque in Religionem redigere, nullo effectu, paulò ante è vita concesserat, nomine sanctitatis relicto. Sed Nouius ita cum Xenodochi Patronis egit, vt ad Societatem templum illud, testumque vltro detulerint. Res ad Cõuentum Patrum Generalem relata, magno consensu reiecta est duabus de causis. Primum quod subiniquum videretur veteres inquilinos, industrioseq. & vtilis Sacerdotes extrudi: deinde quod, quæ illi Parochorum in star, in Xenodochio curabant munera, ab Societatis moribus abhorrerent. Hac repulsa Nouius nequaquam deterritus, cumque eo coniuncti Nicolaus Saulius, & parens Collegij

Paulus

Paulus Auria, Ianottus Lumellinus, alijque incoëptum alacriter vrgent: vtendum rati Ciuium animis eò tum magis calentibus, quòd & Gabriel Flamma Canonicus Regularis, idemque famæ ingentis Orator, eos incenderat. In suprema enim Quadragenarum dictione frequentissimæ, vt habuerat semper, concioni, cum multa è pietatis republica commendaret, nihil impensius, ac pluribus egit, quàm vt Societatis (quam tamen nullo priuatim vsu, sed tantum præclaris eius factis notam sibi aiebat) Collegium apud se firmandum susciperent. Ergo quod ad ministeria pertineret, via excogitata, per quam Societatis instituta nihil mouerentur; solum restabat videndum, vt pia illa Sacerdotum manus æqui rem, bonique consulerent. Illi autem, vt primum appellati sunt, enimuero non modò tectum cedere Societati, sed attribuire semet ipsos, ni dedignetur accipere, magnopere paratos affirmant. Denique singulorum cognita mente, explorataque facultate, partim recepti ibidem continuò sunt, partim acciti Romam, & in Collegio Germanico, experimenti amplioris gratia, collocati. Ita Genuensi Collegio, quamquam non prorsus mancipio, tamen gratuito vsui tectum, ac templum hoc anno, quæ multis deinceps annis magno accessu pietatis coluit, attributa sunt: ad quæ ultimo huius anni die migrarunt. Ceterum, præter Sacerdotes iam dictos, item Genuæ Ioannes Petrus Massæus Bergomas, iam tum literarum Latinarum, & Græcarum scientia clarus, receptus est.

Collegium Mediolanense natum anno superiore, cum sua (vt ferme quæcumque oriuntur, solent) luctabatur infanzia, in alieno habitans, itemque sacra curans, nec loco satis frequenti, nec vicinia satis honesta, in Carrobio. Socij numero erant pauciores triginta in Collegij, & Seminarij munera bipertiti. Scholæ iacebant, quòd nec angustia præter Seminarios capiebant, nisi per paucos, & Caroli Sancti procuratores operam impendi Clericis omnem volebant. Amabat tamen Ciuitas expositam ad vniuersos caritatis labores Patrum alacritatem, & præcipuam commendationem referebant per Nosocomia, perque custodias impensa animis, & corporibus miserorum obsequia, vt ante eam diem in Religiosis viris Mediolani parum conspecta. In Custodijs etiam salutaria monita ad aliquam communis disciplinæ formam tradita, & volentibus animis accepta. Robur, & lumen recentis Coloniae Palmius erat. Magna illa dicendi, magnaue agendi sua vi, probabile vix dictu est, quàm multa ex Dei laude, quàmque ardua efficeret. Apud rerum diuinarum, humanarumque Moderatores, apud Ciuium primos, medios, infimos vnus plurimum auctoritate poterat. Itaque illa viri virtus effecit, vt Nicolaus Ormanettus, quem loco suo Sanctus Borromæus miserat, Dioecesanam Synodum pacatè, salubriterque haberet. Ille sædum dissidium (cum Ormanetti ingenium, ad seueritatem paulò propensius quidam è Clero ferre non possent) tum hos ad patiendam curationem confirmando, tum Vicarij austeritatem mitigando, oppressit. Idem Cœnobia Sacrarum Virginum multa ad perfectionem excoluit. Laicorum quoque Sodalitates vel instaurauit, vel nouas instituit. Idem cum alia vitia è moribus publicis sustulit, tum illud magna omnium approbatione. Mediolanensis Vrbs in regiones sex, quas à portis nominant, distribuitur. Hæ primis post Pentecostem diebus Dominicis, suo quæque die, deferre ad Templum princeps solebant, quam contulerant stipem, in Templi eius siue ædificationem, siue, facta testæ. Supplicatio ad id frequens post meridiem instituebatur, cetera omni Vrbe spectatum affusa. In eas supplicationes licentia prope bacchanalis irrepserat, adeo personarum laruis, & petulantia dictorum, factorumque profanabantur. Quam sceditatem vbi Palmius pro concione demonstrauit, ita subito pia Ciuitas cognouit, & amolita est; vt pigeret, puderetque non ante animaduersionem. Quo procliuius Sanctus postea Carolus in religiosam planè ceremoniam oblationes eas conuertit. Nec minùs erat vsui Benedictus Gabrieli Cucuano Gubernatori, tum ad conscientia suæ causas componendas, tum ad omnem domus, familiaeque disciplinam. Nihil grauius ad religionem pertinens incidebat, in quo non exquireret Benedicti sententiam, & sequeretur: quem & publicè concionantem assidue audiebat, vel si quid ab concione publica distineret, in suo Sacello de integro apud

Hist. Soc. Iesu Tom. 3.

C

sc

69

Migrat ad
eodem Annun-
tiate veterem.

70

Io Petrus Mas-
sæus in Socie-
tatem recipi-
tur.

71

Collegij Me-
diolanensis la-
bores.

72

Palmij res Me-
diolani.

se volebat dicere. Hoc iterum secundissimo cursu cum repente Palmius è conspectu abiisset, ad Generalem Conuentum in Urbem profectus; certatim omnium votis, vocibusque repetebatur. Indè Sanctus Cardinalis, cum priuatim hominis bonitatem amaret, magnique faceret sapientiam, tametsi Assistentes ab Præpositi latere (ne falsum nomen gerant) quam minimum abesse oportet; tamen cum Mediolanum ad prouincialem habendam Synodum, & Tridentinum promulgandum Concilium iret; postulatū principali impetrauit, primum in rebus omnibus habiturus administrum, vti habuit. Colligere eum adeo peritum iam morum iussit, quæ præcipue ad Synodum referenda censeret: decreta condendi, recognoscendique illi maxime negotium dedit: eundem hortatorem adhibuit. Ter dixit, semel, iterumque latine in prima; mediaque Synodo, semel populari sermone in postrema. Disputauit, potissimum ad cleri; populique tollenda vitia, non tam legibus, quam exacta custodia legum opus esse. Quare ante omnia curandum, non tam vt nouæ conderentur, quam vt & quæ conderentur, & iam conditæ valerent, vigerentque leges: sed tum esse earum quam maximam vim, cum leges loquentes mutis, viuæ scriptis concinerent. Nihil enim potentius ijs legibus, quas in Principum, ac Præsulum vita expressas intueantur, & legant subiecti. Quippe vt pestis est Ciuitatis corrupta moderatorum vita, sic eandem emendatam, castamque morum esse priuatorum iuxta, ac publicorum sanitatem. Ostendit præterea plurimum in eo situm, si quammaximè inter se Moderatores Sacrarum rerum, atque Ciuiliū consentirent. Et quoniam in prima oratione, præter honestissimum confessum Ecclesiastici Ordinis, Ceuianus quoque Prætor Mediolanensis, cunctusque Senatus interfuit; magna cum sententiarum, tum verborum grauitate de vtriusque discrimine potestatis disseruit. Inter cetera docuit, seueritatem, atque clementiam, quamuis vtrouque consociari oporteat, tamen si res distinctè consideretur, ita comparari posse, vt in ciuili dominatione, seueritati clementia comitari debeat, in administratione sacra, clementia comitem habere seueritatem. Quippe cum illa, corpora magis, hæc animos regat: illa quocumque stare obsequio possit, hæc planè voluntarium postulet, vt quæ ingenerare virtutes debet, ad quarum excipiendos satus, beneuolentia necessaria est, quam clementia mirè conciliat. Porro administrationem humanam temperari sic oportere, vt ministra, & quasi pedissequa diuinæ sit. Quæ omnia cum præclaris rationum momentis, & grauissimis Sanctorum Patrum Testimonijs firmarentur; non modò magna cum assensione audita sunt, sed etiam referri in acta Concilij Sanctus Cardinalis volebat: sed id Oratoris modestia non permisit. Misso Concilio (vt sunt mortales vulgò seueritatis parum amantes) ad Senatum & Gubernatorem continuò perferri cœpta querelæ de nimia decretorum Concilij seueritate. Iamque in dies aliorum super alios cōquerentium voces percrebrescebant; adeo vt decreta sibi Concilij inspicienda regij procuratores, prius quam promulgarentur, putarent: ne quid fortè in potestatis regie noxam inesset. Quæ dum periculosè mouentur; Canonici S. Mariæ, cui à Scala cognomen, sub patrocínio regio suam esse ædem contententes, volenti eam inuisere Cardinali, non modò omnia alia restiterunt ope, sed etiam iam aduentanti arma opposuerunt. Indè grauior opinione, tota Vrbe, commota tempestas. Tum Benedictus tempus id ratus quicquid industria, quicquid gratia, & auctoritate posset experiundi; apud Prætorem, atque Senatus Præsidentem pro concordia acerrimè, atque fortissimè egit. Coramque eo cum amicè in colloquium sapius Cardinalis Sanctus, & Gubernator, ac Præsides venissent; ita impendentibus malis occursum est; vt neque in hominum sermonem, ac vituperationem vilam ipsi venirent, & quæ summo consilio, & labore decreta in Concilio erant, manerent immota: denique nec ferrent impunè, qui arma adeo sinistrè mouerant. Palmius autem cum priuatim, tum publicè pro suggestu, eò semper magna prudentia orationem dirigebat, vt inter se Reipublicæ Ordines, & Capita ipsa iungeret, modestè suis quemque laudibus in loco afficiens, caritatem ijs popularem concilians, demum vbique commemorans, quæ ferendæ concordie, alendæque essent. Hæc experimenta mirum in modum Car-

73

S. Carolum
iuuat in pro-
uinciali Con-
cilio.

74

Magnæ pertur-
bationi occur-
rit.

dinalem cepere. Itaque cum Romam ipse reuocaretur, non solum Mediolani subsistere Palmium iussit, sed etiam ubi non multo post, iam mortuo Pio Quarto Pontifice, ad Ecclesiam suam rediit, quam potuit diutissime, in ultimum usque æstatis insequentis anni, diem ex die trahens, tenuit. Ac ne tum quidem dimisisset, nisi religione obiecta, ne obedientiam professio viro, contra suorum iussa Præpositorum, moram faceret. Hæc vnica apud Sanctissimum Præsulem valebat causa, ut quos Ecclesiæ suæ salutare aliquando nactus esset homines, ab se vnquam diuelli, transferrique aliò pateretur. Quæ causa non semel Patribus nostris vtendum fuit. Nam, ut immensa quadam caritate suæ commoditates Ecclesiæ conquirebat, quicquid extra necessitatem, & diuinæ offensæ periculum (cuius speciem exhorrebat) asseres, sua causa leuius ducebat. Nostris verò Patribus cum plurimum semper usus est, tum initio, nihil ferme magnum, aut paruum non agebat per eos. Ad consilia adhibebat sacrarum quæstionum, ad diiudicandas conscientiarum obscuriores causas, ad pacificandos dissidentes, ad distrahendos pellicatus, ad coniugum distractorum redintegranda commercia, & caritatem: quæ munera eis nominatim imposuit: mittebat in suburbanos vicos, aliòque per Dioccesim. Quin anno proximo ad eam lustrandam exiturus, non modò secum Patrem Ioannem Baptistam Velatum duxit; sed etiam partem haud modicam, quam peragrarè ipse nequibat, Rectori Collegij Leonetto Clauonio visendam attribuit. Huius industriæ nihil Sanctus Cardinalis non optimè credi putabat. Nec deerat viro prudentia, modestia, studium publicæ salutis, virtutesque aliæ, quæ dignum Sancti Caroli approbatione, & caritate facerent. Commendatam sibi lustrandæ Dioceseos partem, quæ ferme ducenta numero aut oppida, aut pagos, in decem descriptas maiores curias (Plebem appellant) amplectebatur, ita obiuit; ut quod inuidiosum solet munus esse, non gratum modò, sed etiam iucundum acciderit populis vniuersis. Amabant quippe paternum Visitatoris animum: quantòque is moderatius, ac benignius gerebat sese; tantò vicissim tractabiles se ipsi magis, facilesque præbebant. In tantò Sacerdotum numero tres duntaxat inuenti asperiores, quos & continuo visa est vindicta cælestis ad ceterorum admonitionem corripuisse. Primus paupertatem excusans, ne vnâ quidem noctem cum ad se recipere Visitatorem vellet, ac demum (quòd hospitij nihil præterea suppetebat) receptum miserè planè, & inhumaniter habuisset; paucis post diebus apud Vicarium à populo postulatus, summa pecuniæ multatus est eo loco minimè leui: sed pœna fuit auaro grauissima. Alter ternos exigebat denarios, qui vellet lugubri sono, ut mos est, suorum funera honestari. Iussus ex provinciali Concilio abstinere illo mercatu, perucaciter abnuitt. Sed qui sonum vendebat, is, & campanas, & turrin campanariam perdidit, fulmine mox vtrisque, & quidem præter tempestatem, hyeme adulta, perculsis. Ita noxæ conueniens hic quoque piaculum fuit. Postremus plenam armis domum, & suos in singulis conclauibus sclopetos, ad hæc & famulam nimium obsequentem habebat. Quæ iussus amoliri, negauit custode domus, & armorum paratu inimicis circumseptum carere posse. Sed Deus non irridetur: quem sibi vecordissimus homo, qui hominum timebat iras, non timebat iratum; vix decem interiectis diebus, suffodisse cuniculum, & ignem subdidisse tecto cuidam insimulatur: datur in vincula cum omnibus suis: ibi miserrimè mortuus inuenitur. Ita misericordia Dei, & iustitia inuicem conferuntur: offerturq. primò ab indulgente patre clementia: tum, ubi ea respicitur, vindictam arbiter æquus representat.

Res interim Societatis in Gallia secundiore vsæ cursu. Edmundus Augerius cum Lugdunum attigisset, cuius Urbis Collegium periclitans maturare Roma discessum coegerat, omnes difficultates haud magno negotio expediuit. Collegio constituto Guilielmus Crittonius primus Rector præfectus est. Tres expositæ Grammaticæ, & Humanitatis classes. Petrus Perpinianus modico cum auditorio, sed fama ingenti, ter in hebdomada sextum Euangelij Sancti Ioannis caput explicare aggressus. Cui doctrinæ honestissimo in confessu (Antistes, Prætorque, cum Senatu, & Clero, flosque omnis nobilitatis, & sapientiæ Lugdunensis conuenerat) oratione, quæ extat de retinenda veteri Religione, prolusit. Camberium eodem

Hist. Soc. Iesu Tom. 3.

C 2

tem.

75
S. Caroli in
suam Ecclesiã
caritas.

76
Vtitur pluri-
mum Societa-
tis opera.

77
Nominatim
Io. Baptistæ Ve-
lati, & Leonet-
ti Clauonij.

78
Leonetto de-
cem Plebes vi-
sendæ attribui-
tæ.

79
Pœna Sacer-
dotum trium
peruicacium.

80
Lugdunens-
Collegium in-
choatur.

81
Petrus Perpi-
nianus Lugdu-
ni docet.

82
Catharicis
Collegij iustia.

83
Posseuini res
Baionae gesta.

84
Parisiensis Col
legij incremen
ta.

tempore sodales missi, curæque Ludouici Codretti subiuncti, ac primarum literarum ibi quoque trisariam publicatâ doctrinâ. Pars Franciscani Coenobij, quam Ciuitas, dum receptaculum aliud curaret, impetrarat, instruxeratque, sex deinceps annis pro domicilio, & gymnasio fuit inter difficultates eiusmodi, vt Religiosis vtrisque non nisi Christiana caritas tandiu tolerabiles facere posset. Auenione iam erat priore semestri apertus ludus. Ibi sub annum extremum prepositus est Rector Antonius Posseuinus, iniuncta sibi peregrinatione, frugifera cum appendice benè perfunctus. Quippe Baionam profectus, non id modò cuius causâ venerat, strenuè, ac sapienter egit; sed Galliæ, atque adeo Hispaniæ quoquè salutarem nauauit operam. Caluiniani apertum sibi locum rati, suum per Hispaniam spargendi virus, latronum more, qui confinia maximè regnorum insident, in eorum portu venenatos disposuerant dolos. Librorum pestiferorum, tanquam ad nundinas, Geneva comportauerant immensam vim: quorum Posseuinus magnificè expositorum, vbi latè completas videt mensas (& fortè prostabant inter ceteros, quos Viretus & Spisamius, & Nicolaus Balbanus hæretici, & alius quidam sub scholastici nomine scripserant contra ipsum) institit sedulo, datis ad Cardinalem Armeniacum literis, vt ab Tolosa celerimè quot quot liceret Gallica lingua aduersus hæreses scriptos libros, & quamplurimum Catechismorum mitteret, presens veneno remedium. Quod cum factum ab Cardinali liberaliter esset, ingenti missa Sarcina, illico Posseuinus per aulas Principum, totamque viciniam sparsit. Dum interim nec voci de suggestu parcit, nec vllò cessat loco, casus incidit, vnde multiplex lucrum fecit. Nocens erat, fractis cruribus, exemplo terrifico, agendus in rotam viuus. Suggestum ad id media in platea constructum erat: turba spectantium ex Gallis, Hispanisque mista circum ingens constiterat. Cum videt Posseuinus fontem duci, affixumque lateri concionatorem laudato Religiosorum ex ordine, sed fama ipsum religionis sinistra; proximè accedit, & percunctatus ab eo, expiarit ne confessione peccata; vbi is negauit verbum sibi de ea re factum, ad Monachum versus: Quin tu, bone vir, facesse hinc, inquit: non ita Regis, Regniue Christianissimi pietas auita docuit, vt qui bono publico exiguntur è terra, etiam arceantur ab cælo, & diuini, quàm corpora mactentur animi: sed potius vt per interitum carnis spiritus saluus fiat. Cumque se homo surtim eripuillet, Posseuinus noxium suscipit, deque regno Dei apta temporis memorans, per medias turbas in suggestum profectus. Hic in oculis omnium confedit: reusque in genua prouolutus de tota vita confessionem instituit: qua peracta per sanctam absolutionem visus ingenti quadam ex alto virtute indui, cum bona spe, christianaque planè constantia cruciatum acerbissimum tulit. Et circumfusam multitudinem tum illa satis longa confessio, tum spectaculi totus ordo, ad animarum respectum suarum valde commouit. Nec nihil id specimen communi Societatis nomini profecit. De eius causa cum Consilium Rex haberet, introductus Posseuinus postulata breui peregit. Necesse non esse iam proferre Apostolicæ Sedis, nec nouissimum Tridentini Concilij de eâ iudicium, vel exequi quò numero apud christiana omnia imperia, atque adeo non christiana in Indijs habeatur. In Gallia iamdiu obuersari oculis omnium dicta, facta, mores eius: vnicoque Hæreticorum testimonio contentum esse. Ergo solum precari, vt sub patrocinio Christianissimi Regis, liceat Christianissimo eius Regno ad morum culturam, & Religionis custodiam deservire. His dictis è Consilio dimittitur. Literæ ad Senatum Parisiensem decernuntur (quas Hospitalis Cancellarius, quanquam minimè volens, tamen commodas scripsit) vt Societatis quieti, tranquillitæque consuleret. Suas Regina mater, & Principum alij ad Senatum eundem, ad Episcopum, & Gubernatorem Parisiensem adiecere. Quibus literis, simulque ijs, quas Pius Quartus Pontifex scripserat, tametsi nequaquam transacta causa, quies tamen Parisiensibus Socijs est parta, & Collegio non modicum additum incrementum. Cœpti Conuictores in disciplinam admitti. Maldonatus Theologicam scholam exorsus, vt æquis pariter, & iniquis fatis, quoad posset, fieret. Nam tametsi postea doluerunt successu, tamen obrectatores inde capiebant oblatrandi materiam, quod religiosi homines, cum alienas tractarent disci-

disciplinas, diuinam, quæ maximè pertineret ad eos, negligenter. At beneuoli homines nihil ardentius, quàm eam doctrinam seriò expetebant: itaque frequentissimi accurrerunt. Principiò triclinium pro gymnasio fuit. Ibi confertissimi ad trecentos audiebant, plures duplo futuri (hæc erat opinio) si locus abundè pateret. Postremò rudimentorum quoque grammaticæ adiuncta classis. Indè cum celebrius in dies euaderet Collegij Claromontani nomen; utilis æmulatio, aliorum quoque Collegiorum studia exacuit: maioribus quàm ante stipendijs primos quosque magistros conducere, & cuncta tractare solertiùs. Iam & aduenis Iesuitarum Collegium inter prima monstrari. Patres quoque, comperto haud rarò doctos homines, & quidem mutato sæpè habitu, auditorum inferere sese turbæ notantes, scriptoque diligenter excipientes quicquid ad oculos, quicquid ad aures accideret; contendere industriam, cautiùsque cuncta administrare. Ita semper in commodum cedit habere bonarum rerum vel æmulos, vel inuidos, qui sint pro frano ne ruas in vitia, pro calcari, quo cursum in virtute contendas. Possseuinus re bene gesta Baionæ; inter ceteros Altifiodorenses Episcopum ab nostro alienum nomine conciliauit. Borbonum verò Cardinalem solertia caritatis ita demeruit, vt ad Rothomagenfes eius Dioecesanos excurrere iussus sit. Nec spem boni Pastoris fessellit. Vir acer, ac strenuus binas die Dominico, singulas quarta, sextaque Feria conciones instituit. Cumque magnum numerum Catechismorum Canisij, atque Edmundi Parisijs aduexisset, die Martis, Iouis, & Sabbati fidei capita explicabat. Quibus conatibus cum mirè confirmasset vniuersum populum, præsentemque utilitatem peperisset; etiam ad perennis emolumenti semina Ludimagistros, & Parochos viam docuit, qua in posterum nunquam satis laudatam Catechismi illam explicationem continuarent. Indè Cardinalis, ac Ciuitas ad Societatis Collegium ædificandum, de quo ante agitabatur, vehementiùs accensi: sed neque his, neque Strótio Cardinali Collegium Albis expetenti, neque Apamienfi Antistiti, omnia Apamijs iam, laxiora, quàm fuissent ante e'ectos indè Socios, promittenti, operarum angustia obsequi permiserunt. At Nicolaus Psalmæus Episcopus, & Comes Viridunensis eò impatientiùs flagitabat, quòd specimen fructus iam manibus tenebat è scholis, quas accitis Colonia Sociorum quosdam, in condito ab se paucis ante annis Collegio, habere iusserat. Cognouerat rationem Ordinis nostri, & dilexerat in Concilio Tridentino: perspexerat postea inter viam, Ingolstadij præsertim, obseruaretque instituenda iuuentutis formam, atque felicitatem. Itaque domum reuerso nulla prior, ac potior cura inerat, quàm vt tale munimentum gregi suo, tum maximè ob temporum iniquitatem periclitanti, lupisque vallato, circumdaret. Dum autem speculatur, vnde auxilia promptiùs se offerrent; cognouit ex alumno suo, quem Colonia in literarum studijs habebat, esse ita florens in ea vrbe Collegium, vt indè, si poscat, facilè sit aliquot, velut stirpes, impetraturus. Petijt ille continuò: tandemque cum impetrasset, ita probauit initia, vt iam resisti non posset absolutionem, velut iure suo, petenti. Receptum igitur hoc autumno Collegium, & missis Andrea Auantiano, qui Rector, & Petro Vela, qui concionator esset, alijsque; incolarum numero frequentatum est. Dum status hic Societatis erat in Gallia satis commodus, in vtriusque Germaniæ Prouincijs inter aduersa, ac prospera medius fuit. Collegio Louaniensi proprium tandem domicilium, de quo tandiu, tamque vehementer certatum est, ad manum, vt aiunt, emortuam iure translatum hoc anno. Senatus nulla prorsus adiecta conditione addixit. Idque, ea voluntate præstitum est, vt senum suorum, quòd in eo hæssissent negotio, negligentiam in procurandis Reipublicæ commodis accusarent. Theologorum ad id magistrorum plurimum valuit commendatio. Hi non solum testimonio rite consignato professi sunt Societatem, cum à Pontificibus, & Tridentino Concilio probata esset, reijci non debere; sed tres præcipuos è suo legerunt corpore, qui propriè suscipere causam, & apud Senatum vrgerent. Summæ viri auctoritatis, libris etiam editis nobiles Ioannes Hesselius, Michaël Baius, & Cornelius Iansenius paulò ante designatus Gandauensis Episcopus, lecti sunt: causamque fideliter, & accuratè peregerunt. Hoc in Collegio Franciscus Costerus Proprouincialis par-

Hist. Soc. Iesu Tom. 3.

C 3

tem

85

Rothomagen-
ses à Possseuino
excoluntur.

86

Viridunense
Collegium in-
choatur.

87

Louaniense,
Collegium à
Ciuitate rece-
ptum.

88

Nicolai Gaudani vita, & obitus.

item domus ad instituendos Nouitios, assignatō eis præfecto, secrēuit. Ibidem quarto idus Nouembris Nicolaus Gaudanus doctrina, sanctitate, multisque rebus pro Societate, ac Dei Ecclesia gestis clarus piē, sed penē immaturē decessit necdum quinquagenarius. Natus est in Hollandia Goudæ Florentio patre, vnde Nicolaus Florentij Goudanus diū vocitatus, seque Goudanum scribebat. Doctrinas humanas, diuinasque Louanij percepit, semper inter condiscipulos ingenio, curaque primus. Creatus indē Sacerdos, cum præclara ex æquo documenta scientiæ, ac virtutis daret, ac formā ipsā, totiusque oris habitus ad modestiam, atque exemplum composita, miram bonis animi gratiam geminarent, & propterea ad regendos populos certatim peteretur; Burgenfēs (quibus ad Zomam cognomen est) in triennium impetrarunt. Illis dum præest, consummandæ virtutis studio, Societati se se vouit anno sæculi eius quadragesimo sexto. Biennio post Romam accitum, vbi disciplinæ caput, purusque fons erat, ægrē non modō Bergenfēs, sed & Louanienfēs Doctores abstrahi ab se permiserunt: & Bergenfis Marchio Iacoba Croia semel, iterumque literas: item Bergenfium Sacerdotum Collegium ad S. Geltrudis, vbi conciones Gaudanus habebat, ad Sanctum Ignatium dedere, ne spoliare tali pastore gregem illum vellet. Multum enim, diuque laboratum, vt ita temporibus aptum Sacerdotem haberent, qui se murum aduersus hæreses opponeret. Non tantum simplicem populum ab errore vigilantia eius, & labore defensum, & hæreses extirpatas, sed etiam correctos mores, conuiuiorum luxum, & vestimentorum coërcitum, arctiorem sanctimoniam cultum in virginibus, viduisque, atque etiam in coniugibus introductum. Denique Sacramentorum frequentia, concordia inter ciues, & mutua caritate reuocatam Bergis Ecclesiæ pristinam faciem, ipsi admirantibus, ac propē obstupefcentibus Religionis Catholice inimicis. Quæ omnia, si auctor, conseruatorque remoueretur, haud dubiē occasura. Quibus literis Sanctus Pater commotus ad Cancellarium Louaniensem scripsit, vt successorē Gaudano idoneum prouideret, eique ad perfectionem tendenti ad impedimenta superanda, patrocinium commodaret. Ita abstractus ē Belgio Romam Gaudanus venit: nec post multo rursus in lucem productus: adeoque probatus Ignatio est, vt anno sæculi quinquagesimo quatuor vota Professis adnumerarit. Præfuit inijs Collegij Veneti: tum Ingolstadij Societatem inter primos scholis publicis, nec multo post Viennæ illustrauit. Hic super ceteram pietatis industriam inopis turbæ gaudebat gregem colligere: omnesque accommodata catechesi, & paterna exhortatione ad paternam frugem instituens, singulis autem, prout cuiusque maximē postulabat necessitas, corrogata ex locupletibus huic calceatum, illi vestitum, alij cibaria, plerisque pecuniolas diuidens, corporibus miserorum pariter, & animis, geminata misericordia, succurrebat. Indē Vormatiensij Colloquio, missu Ferdinandi Imperatoris, cum Canisio interfuit. Ex quo cum in Belgium redijisset, in Scotiam Nuntius Apostolicus ad Reginam Mariam, & ad Episcopos nauigauit, & magno animo per ingentia vitæ pericula legationem obiuit. Ad extremum dum labore, multiplici (quod in tenuissima valetudine, sensimque tabescente corpusculo, miraculi instar erat) catechismum Louanij in Collegijs varijs, maximēque Porcensi, ac Liliensi, audientibus disciplinarum omnium studiosis exponit: & aliquoties inter hebdomadam in Collegio nostro scholas de officio boni pastoris habet: priuatim quoque Theologos nostros ad Gallicas, Theutonicasque conciones exercet. Prius nauum operarium vita, quàm voluntas laborum defecit. Quin etiam, vt quodammodo in opere expiraret, pridie quàm decederet, fratres ad se vocatos præclara cohortatione ad omnem virtutem instituit incitare. Ante omnia monuit, status sui felicitatem diligenter perpenderent, magnique facerent: Deo, qui in eum locum vocarat, grati essent: perfectæ obedientiæ sedulō darent se se: denique verē, atque ex animo cælestem philosophiam capesserent. Quæ ab tali viro id loci, magnoque sensu dicta, & lacrymas omnibus excusserunt, & animis velut stimuli acuti, clauique altē infixæ inhæserunt. Illum subinde feuerum Dei iudicium considerantem; timor ingens, ac tremor inuasit: sed cum Costerus, qui fortē interfuit, alijque Patres confirmarent, in hæc verba erupit: Traiectus quidem nobis restat terri-

89

Bergis Religionem ac mores instaurat.

90

Viennæ pauperes Catechisi, & stupefaciat.

91

Vormatiensij Colloquio ad est missu Imperatoris.

92

In Scotiam mittitur Nuntius Apostolicus.

93

Moribundi ad Socios exhortatio.

94

Timor, & fiducia eius in morte.

terribilis: sed vos, o Apostoli Domini, vos, o Martyrum agmina, vos Confessorum, ac Virginum candidatorum turmæ, poteritis vestris precibus imbecillam animam ex mari tam turbulento in caelestem portum transfuehere: poteritis sanè Dei clementia. Ita recreatus, mysteriorumque supremis munimentis corroboratus, adeo placidè animam exhalauit, vt subridere in ipso abitu visus sit, eaque blanda species in cadauere ipso mansit. Omnes vulgò, sed præcipui quique Louanienſium Doctorum maximè acerbum casum doluere. Doctores verò Ingolſtadienſes theologia sua in aula, inſcripto hoc elogio, eiusdem memoriam honeſtarunt. Doctor theologus Reuerendæ Societatis Ieſu Nicolaus Gaudanus vir fuit ſummæ moderationis, & qui ceteris viuendi norma rectiſſima præluxit. Hic, vt conſuleret profectui iuuenum, ethica theologicis iunxit: & fontes actionum moralium, atque politicarum ex ſacris literis deprompſit. In quibus omnibus cum fructus auditoribus permaximos attuliſſet, & innumeros humanitate, & dexteritate docendi inuitaſſet, ſub debito obedientiæ conceſſit: atque indè legatus Imperatoris Vortiam ad Comitiam cum ſe contuliſſet, ibi precibus theologorum Louanienſium victus, conſenſu Superiorum Louanium abiit. Vbi poſtea quàm annos aliquot auitam Religionem ſtrenuè propugnauit; è viuſ, omnibus Sacramentis Eccleſiæ rite ſuſceptis, exceſſit anno milleſimo quingenteſimo ſexageſimo quinto.

Tornaci rerum florentium curſum leuiſ peſtilentiæ metus æſtate extrema interrupit, poſt obitum quatuor conuiſtorum, reliquis, qui ampliùs centum triginta numerabantur, alio ſuper alio triduo ad vnum dilapſis. Sed breui reuerſis, ſolemniſque ſtudijs repetitis, nihil ille turbo, niſi nuntius fuiſſe viſus eſt inſanæ tempeſtatis, quæ totum proximo anno Collegium funditùs diſſipauit. In ſuperiore Germania (vt cunctarum ferme rerum inclinationes nutibus Principum fiunt) cum Maximiliani aduerſus non Societatem modò, ſed Catholicam etiam Religionem animum pro ancipiti haberent, non exiguos improbi capiebant ſpiritus. Et quidem nec pauca, nec parua edebat Princeps rectè ſentientis, ac benè volentis argumenta: valdeque inter alia celebratum eſt quod in Comitijs Auſtriacorum nobilium reſponſum dedit. Cum enim conuocati illi ad agitandum de Turcico bello, quo premebatur Vngaria, negarent quicquam facturos, niſi præter cetera Maximilianus etiam eiecturum ſe Ieſuitas reciperet; reſponſiſſe ferunt, ea negotia ſpectare ad Pontificem, ſuarum verò partium eſſe, non Ieſuitas, ſed Turcas expellere: tamen ea alienioris animi fama plurimum ad vulgus, quod perinde falſis, ac veris impellitur, oberat. Ergo paſſim vel eiſciendos caneabant Ieſuitas, vel ſuſpendendos; nec pauci ad ludibrium addebant, in reſtes ſe, vnde ſuſpenderentur, vel magnam impenſam facturos. Super hæc Collegium Viennenſe non nihil detrimenti accepit ſublata domo, in qua conuiſtores nobiles habitabant, & contubernio diſſipato. Erat ea domus Collegij templo propinqua: extruxerat Ferdinandus, Patribusque anno milleſimo quingenteſimo ſexageſimo primo tradiderat, ibi vt nobiles Auſtriaci, annuo aſſignato prouentu, ſub eorum diſciplina inſtituerentur. Sed Auſtriacis non venientibus, conuiſtores externi repleuerant, præſertim è nobilitate Polona: in quibus etiam Beatus Stanislaus Koſtka fuit. Multò autem indigniùs non multis poſt menſibus ſcholaſticorum pauperum contubernio crepta domus. Poſt non nullam ex iure diſceptationem, quia nequaquam ſatis erat aduerſarijs, ſi deberetur, quocumque modo redhiberi, ſed ad Ieſuitarum ignominiam, & obterendam auctoritatem, oblata videbatur occaſio. Dum pius ille, Chriſtoque carus puerorum cœtus ad menſam conſidet, adſunt, tanquam arcem expugnaturi, milites, domoque circumſeſſa, iubent illico omnes exire. Patres obuiam facti demulcere feroces, ſummisſe rogare breuiſſimæ dilationis gratiam, dum inopes, deſtitutiſque adoleſcentuli aliquid cibi ſumant: nihil indè cunctationis fore: nec opus armata manu. Ad quæ ſurdus præclari Dux agminis, imperioſo ad gregales vultu conuerſus, protinus irrumpere, quicquid repererint eiſcere, domum vacuum facere iubet. Tum verò cum clamore, ac ſtrepitu repente homines, quibus neque hominum, neque Dei verecundia erat, ingreſſi; adoleſcentulis metu, ac terrore diſſugientibus alijs aliò, parte maxima (quoniam id miſeris vnum ſupe-

95

Elogium ei poſitum Ingolſtadij.

96

Tornaci terror inanis obturbat.

97

In Auſtria Societatis res laborant.

98

Collegium pauperum vexatur.

supererat receptaculum) ad Collegium Societatis, perinde atque in direptione hostili, ut quidque primum ad manus accidit, absque discrimine foras deuoluere, protrudere, proijcere in medium forum, quod Iudæorum appellant. Intererant ei stragi aliquot Sociorum, qui quamquam intimis sensibus angebantur, perque dolebant, quæ magnis molestiis ex piorum liberalitate corrogata fuerant in Christi Iesu gratiam, ita proculcari, ac perdi, vixque eam speciem siccis hauriebant oculis; nullum tamen nec gestu, nec verbo commotioris animi edidere signum. At vicinarum mulierum, & incurrentium fortè ciuium, qui optimè norant quantæ opus caritatis disturbaretur; cum ingens multitudo constitisset, lacrymæ cernebantur, vocesque audiebantur indignantium, & auxilium vtrò deferentium, ad vim vi repellendam. Displicuit Imperatori barbara feritas: indigni facinoris ducem ab ministerio summouit: iussitque adolescentibus domicilium reddi. Sed Patres, ad nouas vitandas lites, contenti pretium restitui, quò emptum fuerat, redigentes vtrò se in angustias, partem Collegij, congregatis ex fuga pauperibus, ubi ab initio fuerant, tribuerunt: quò Sanctum illud opus, vsque dum meliora effulgerent tempora, quamuis summo cum suo incommodo sustentarent. Quod, iuvante Deo, ita successit, ut paulò post adiunctis opulentis, & nobilibus conuictoribus, pauperum quoque numerus auctus sit. Atque ad talia exorbenda, ac perferenda temporibus aduersis christiana necesse pectora obsirment, qui publicum sincera mente bonum, Deique laudem spectant. Temporum vices mutantur: ipsa magnum negotium, & lucrum patientia est: postremò cum auræ tantum secundæ aspirant, voluptuariorum magis, quàm mercatorum est nauigare. Inter has turbas rati opportuna calumnijs tempora auctores nouarum rerum, etiam Archiducem Ferdinandum paternarum virtutum, & patrocinijs Societatis heredem conantur auertere: finguntque cum tres reliquæ eius sorores, quæ rectores animarum suarum ex Collegio Oenipontano habebant, statuissent innuptæ agere, ad id suasu Iesuitarum inductas. Quod commentum facile ipsæ diluerunt Virgines: & Archidux nihilò remissa beneuolentia, quos habebat feruidioris ingenij milites, eos ad Socios Pragenses mitigandos, expiandosque confessione mittebat. Verùm non multò post perfimili in genere exoritur in Bauaria magno cum murmure infestus rumor, & latissimè Septentrione toto, impreflis quoque libellis, vulgatur: Iesuítas, ut pueros ad castitatem sanctam compellant, eos eunuchos facere. Fœdiorem alij commentabantur causam. Res meritò videbatur omnibus pro indigna, bonis, atque sapientibus incredibilis: sedenim certum, compertumque facinus non affirmabatur modò, sed & palàm demonstrabatur. Ipse met ad fidem faciendam cum obsignatis chirurgorum, qui inspexerant, testimonijs circumducebatur puer. Libet totius fabulæ seriem redordiri. Puer annorum quatuordecim Ioannes Kesselius nomine, qui Monachiensis Collegij scholas aliquandiu frequentarat, & ob mores haud bonos fuerat eiectus, ea erat natura, ut quoties liberet, introrsum testes reuocatos apparere non sineret. Indè nequam procaci ioco, ut famulos hæretici Comitissæ falleret, excisos sibi à Godefrido Hanatz, quem Collegij Monachiensis Oeconomum vocabat, affirmavit. Religiosus erat ex adiutorum ordine modestus, ac pius, qui Collegio opsonia, & quæ alia quotidianus postulat usus, emptitabat. Vbi decepti illi, reque prodita irrisi sunt, visum Hæreticis fundamentum est ad superstruendam infamiam mirè factum: donis, ac promissis puerum implent, idem adfirmare ut pergat, edocentque quemadmodum pertentatus in iudicio quàm proximè, ad veri speciem, constanterque respondeat. Tum ad chirurgos sistitur Volfangi Palatini hæretici Principis. Sine cunctatione illi pronuntiant euiratum puerum. Concinnatur, & scribitur fabula, prælo mandatur, circum omnes Dynastas Germaniæ sacros, popularesque diffeminatur. Albertum Bauariæ Ducem, qui Societatem vsque eò complectebatur, ea fama commouit, præsertim quòd ab suo Monachiensi Collegio prodijisse flagitium ferebatur. Ergo inquirendum sedulò: sique fraus deprehendatur, grauiter vindicandam, sin minùs abolendam ignominiam statuit. Quò testator foret res, dat operam, ut puer vnà cum parentibus ad se perducatur: qui cum sedulò ab

Hæ-

99
Constantia necessaria boni
publici procuratoribus.

100
Insignis infamia aduersus
Societatem
per Septentrionem spargitur.

Hæreticis custodiretur; tamen callidè ab conquistatoribus ab Duce missis in cur-
rum abreptus Monachium deportatur. Tum Albertus ingentem Medicorum nu-
merum indidem Monachio, Augusta, Salisburgo, Ratisbona conuocat; eosque
ipso Chirurgo, qui factam puero iniuriam contestati erant. In veteri aula Prin-
cipum, spectante simul Principis, simul Ciuitatis Senatu, permultisque primarijs
viris, statuitur puer in medio nudus. Nulla apparebat cicatrix, vestigium nullum
iniuriæ. At nec virilitas cernebatur. Verum haud multis interrogationibus ver-
satus, quanquam callidus adolescens, iam veritatis prodebat indicia, cum ab Du-
cis Chirurgo, sagacis ingenij homine, continere spiritum, ac ventrem inflare ius-
sus, id, quod calumniatores querebantur exemptum, palam in conspectum dedit.
Pueri quoque parentes dederunt gloriam Deo, falsique rite sunt, & suum illum
esse gnatum, ac re vera integrum: interrogatique qui contra ea testimonium tuler-
ant Chirurgi, idem ne ille esset puer, quem ante pronunciauerant castratum, item-
que num profiterentur inuiolatum postea compertum; quanquam non sine rubo-
re, notaque leuitatis, utrumque contestati sunt. Conficiuntur eius rei quàm ac-
curatissime testes literæ, Medicorumque, & Chirurgorum subscriptæ manu: quo-
cumque præcesserant mendaces libelli, dimittuntur. Addidit, & literas suas Ba-
varus Princeps, quæ & typis excusæ sunt. Cumulatio in auctores redit infamia.
Quippe quæ tanto cum strepitu peruagabantur vrbes, prouinciasque fabulæ, ubi
paulo post adeo illustres in eadem loca res ipsæ peruenirent; is, qui præiuerat stre-
pitus audientiam videbatur veritati fecisse, proque tuba esse admonente mortales,
ut oculos hinc ad Iesuitarum, indè ad Hæreticorum mores, quasi in vna, eadem-
que tabula descriptos, interque se comparatos, aduerterent. Nec solum innocen-
tiam Societatis illustrabant fraudes Hæreticorum; sed firmitatem quoque, ac mo-
destiam catholicæ doctrinæ corroborabat, decorabatque iactatio eorum arrogan-
tissima. In Academia Viennensi cum theologicas disputationes pro more Patres
haberent celeberrimo in conuentu, accessere ad disputandum nouitiorum erro-
rum patroni quidam: postque alios in medium quidam processit, ut sibi videba-
tur, ceteris longè sapientior: qui, conferta pugna, breui cœpit acriter premi. Lo-
cus inciderat diuinæ Scripturæ, quo catholicum dogma confirmabatur. Indè Hæ-
reticus quemadmodum se expediret non inueniebat. Ergo cum diu circumisset,
seque versasset, nullo vsquam patente exitu; nullius homo frontis, nouam diuini
testimonij interpretationem comminiscitur, quam nec ipse intelligeret, nec adstan-
tium quisquam videret quid ad rem faceret. Vt autem apparet ex tempore ad
effugium fictam, neque vlli Doctorum, Sanctorumque interpretum in mentem ve-
nisse; interrogatur ex quo tandem scrinio tam aptum sensum, tamque inauditum
interpretamentum prorulerit: denique ex quo magistro doctrinæ felix adeo genus
acceperit. Cum ille vocem hæretica maiestate contendens, ac supercilium altissi-
mè tollens: è promptuario, inquit, Sanctissimæ Trinitatis deprompsi: Magistro di-
dici Patre, & Filio, & Spiritu Sancto. Age verò (tum inquit Iesuita) quæ fuit ma-
gisterij tam beati schola? At Hæreticus, Christus, inquit, per Matthæum dixit,
Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi. Quas
ad voces pauci risum, nemo ex corona indignationem tenuit: scilicet eò redactas
res, ut dum de religionis dogmatibus, hoc est non de quacumque re, sed de æter-
nitate agitur, existat homulus nescio quis, qui velit sibi fidem haberi, cum egressus
è gurgustio ebrius clamat, Me Sanctissima Trinitas docuit. Errarunt Pontifices,
Concilia nil viderunt, Patres antiqui, Doctores recentes coeci omnes fuerunt: Vni
mihi Scripturarum tradita clauis est: me Pater, me Filius, me Spiritus Sanctus
post tot secula idoneum inuenere vnum, quem suorum facerent, sine fuco, & falla-
cijs, arcanorum participem. Id ita esse, si vult saluus esse, credat mundus necesse
est, vno auctore, eodemque teste, & iudice me. Ergo tibi, homo fanaticæ, potiùs
quàm Leoni magno, quàm magno Gregorio, quàm ceteris sanctitate, & sapientia
Pontificibus admirandis? Tibi magis quàm luminibus illis Hieronymo, Augus-
tino, Ambrosio, & vniversæ Græcæ, Latinæque Ecclesiæ Patribus? Tibi demum ve-
rius, fideliusque, quàm gentium flori, & apici cœlestis, humanæque doctrinæ, le-
giss-

101
Fraus Hæreti-
corum com-
prehenditur.

102
Hæreticorum
arrogantia in-
toleranda.

103
Revelationes,
quas priuatim
iactant Hære-
tici, quàm insu-
per.

101
Catholicorum
quàm fundata
doctrina.

104
Catholicorum
quàm fundata
doctrina.

105
Pauli Hoffæi
liber de Com-
munionem ca-
tholica.

106
Inuitantur Au-
striaci Patres
ad scribendum
cōtra Arianos.

107
Palatini Vilnē-
sis Ariani exi-
tus horrendus.

108
Ex hoc anno
Hæresum in
Polonia retro-
actus Orbis.

109
Quo pacto in
eam inuasis-
sent.

Atissimis, inquam, Sancti Spiritus oraculis in vnum congregatis adfuit Deus? Id-
que postulas, vt credatur dicenti tibi, cum tu non credas Ecclesiæ? cum seculis
omnibus, cum cœlo, terræque abroges fidem? Ergo cum tu in hoc angulo, in illo
non dissimilis tui, contraria inter se eructetis somnia, diuisum est regnum Chri-
sti, & peius quàm regnum Diaboli constitutum? Ergo mentitur Sanctissima Tri-
nitas, miserisque mortalibus non modò ad cælum viam non monstrat, sed eos huc,
atque illuc distrahens, & incertis ambagibus inuoluens, durum sibi ludum facit? Si
nulla est certa fidei norma, sed quod cuique siue sano, siue insano visum est, id San-
ctissima demonstrat Trinitas; quid reliquum est, nisi vt iam terrarum Orbis non
Orthodoxorum domicilium, sed furiosorum inter se temerè digladiantium carcer
sit? Similia multa his cum omnibus, qui disputationi intererant, venient in men-
tem, explosa, atque exilata est Hæretici vecors iactantia: eiusque comparatio-
ne clariùs perspecta veræ doctrinæ soliditas: dum Catholici magistri ad explicandas
diuinas literas non sua figmenta, & inania cogitationum ludibria per nomen re-
uelationum, quas impudentissimo cuique facillimum est architectari; sed Ponti-
ficum responsa, Conciliorum decreta, Patrum, Doctorumque sententias simplices,
apertas, consentientes modestè, & grauiter proferunt. Hac igitur via doctrinæ
Societatis in dies clarior vulgò fiebat, & gratior. Atque hoc anno Viennensis Col-
legij auditores theologi, Rectore Academiæ postulante, saluis instituti religiosi,
& obedientiæ legibus, in Academiæ corpus sunt cooptati. Doctor Adalbertus
Baussek Decanus facultatis creatus est. Dux quoque Bauarus, vt homines Societa-
tis in ordinarios Professores, & consilia Academiæ Ingolstadiensis liceret admitti;
diploma edidit, neque aliam voluit, quàm Societatis approbationem requiri. Val-
de in publicum salutaris fuit, quanquam non adscripto nomine, liber editus à Paulo
Hoffæo. Cum enim Smidelinus, & Cyriacus Spangenbergius hæretici de commu-
nionem sub vtraque specie noxios emisissent libros, contra libellum, quem idem Hof-
fæus de Catholico ritu ante vulgauerat; is copioso, & sanè opportuno volumine
Hæreticos germanicè confutauit. Hac fama doctrinæ commotus Gnesnensis Ar-
chiepiscopus Polonici Regni Primas, non semel ad Rectorem Viennensem, ac
Prouincialem Austriæ datis literis hortatus est, vt stylum aduersus impietatem
Arianam passim in Polonia reuiuiscens stringerent, his præter cetera magnifi-
cis ad literam verbis. Nos sanè à Societate vestra, quæ hætenus non pauca præ-
clare scripsit, tanquam bellatoribus strenuis, & ad certamen hoc decertandum
diuinitus in Ecclesia catholica excitatis, furorem, ac rabiem insanorum hominum
rectius, quàm à quoquam alio retundi, ac reprimi posse existimauimus. Itaque
prouinciam illam Ordini vestro, nostro iudicio, maximè propriam ad vos deferen-
dam nobis esse statuimus. Verùm aduersus id monstrum, haud obscuro indicio, pu-
gnauit è cælo sub idem tempus ipsa diuinissima Trinitas. Palatinus Vilnensis Ni-
colaus Radiuillus optimæ stirpis teterrimus parens, qui hanc maximè excitabat, ac
protegebat pestem, cum ab Rege quoque occupata Vilnensi arce defecisset, mor-
bo correptus, præque dolorum acerbitate diro omnia vlulatu complens, euomit
infelicem animam, haud dissimilis vitæ exitu Ario, cuius fuerat æmulator insanæ.
Hinc renouata Regi de Collegio Vilnæ statuendo cura, vbi plurimos nouus ille
inuaserat furor. Memorabilis hic Sarmatiæ habendus annus, quod & ad summum
euectus est, & simul inclinari cœptus Hæresum Orbis. Nam eò vsque Hæretico-
rum impotentia excesserat, vt in Petrocouiensibus Comitibus, frustra reclamantibus
Orthodoxis, inuito Rege, in oculis Apostolici Nuntij, moxque Legati Cardinalis
Commendoni, nequicquam contra tendente tota illa sanctitate, ac sapientia sua
Cardinali Hosio, decretum conditum sit, quo sacrarum decimarum causæ, per
summam iniuriam Ecclesiasticæ libertatis, tribunali politico subdebantur. At ex
altera parte eodem tempore, & Ariani Palatini obitu, tam vehementi, potentique
patrocinio remoto, debilitata est hæresis, & Collegiorum inducta præsidia, præ-
sentissimi vsus, vt vel inde apparet. Quippe inualuerant per eas oras non tam ibi-
dem prognati, quàm reportati, & inuecti errores. Nam præstantium desiderio
magistrorum homines nobiles (vt est Sarmatica gens humanitatis omnis, & capax
in

in primis, & cultrix, vltroque etiam prudentiæ peregrinando quæsitæ appetens) in celeberrimas Germaniæ Academijs fermè liberos dimittebant. Quarum plerasque professores hæretici venditione magis, & scriptitandi audacia, quàm vlla solidè fundata doctrina claritatem adepti, cum haberent in hos veluti Circeos Ministros, vbi simplices adolescentes inciderant, nimirum adumbrata eruditionis species, & fucata loquacitas, tanquam litum melle poculum, ætatem improvidam ludificabatur. Indè referebant domum literas infelices, insanamque sapientiam damno religionis emptam. Tum verò cum in ipsum quoque regnum intrusissent se Doctores impietatis, & apud nobiles vel iam omnino corruptos, vel emollos, non modò proclives aures, sed & patrocinium inuenissent, & multitudo (si vsquam) ibi maxime vultus intueatur nobilitatis, ac procerum, rara vsquam tota Sarmatiæ Ciuitas, atque adeo domus incorrupta reliqua erat. Porta igitur hæc adeo patens inuehendæ pesti, nunc primum obstrui cœpta, cum Societatis Collegia inducta sunt. Neque ea solum re inclinatio hæresis facta, quòd ad religiosa gymnasia iuuentus nobilis ab corruptricibus Academijs traducta; verum etiam, quòd in Pastorum officia, virtutum, ac literarum instructu, idonea sensim Clericorum educata soboles: quòd concionibus publicis, & disputationibus, item lucubrationibus, & stylo, præter quotidianos, priuatosque congressus, catholicarum rerum vindicata maiestas, antiquitatis propugnata veritas, & profligata vanitas nouitatis; quòd cultu pietatis paulatim restaurato, emendata vitia, quæ in pijs opinionibus viam præcipitem pandunt: denique quòd multitudini per se ad religionem auitam propensæ excitati, confirmatique sunt animi. In quo momentum inestimabile fuit. Probabile quippe vix est, vbi simplices animæ magistros, ducesque nacti sunt, demonstrata ab ijs parentum suorum vestigia, cum quanta & voluptate agnouerint, & voluntate institerint. Secundum Deum primus gloriæ huius flos Hosio Cardinali debetur, conditoque ab eo Collegio Bransbergeni, vt meritò eius regni provincie inter sua decora numerent sapientia, virtuteque tanta parentem. Vendicant & suam sibi Varmienfes Canonici partem laudis, qui in Collegij conditionem, cum studiosè ad Cardinalis accessere vota, tum impensarum trientem contulere. Vendicant postremò non alij modò Collegiorum parentes, sed cuncti ordines, & nobilissimi quique virorum, ac sceminarum, atque in primis siue diuina, siue humana potestate eminentes Proceres. Nam simulac nosci penitus, & propagari cœpta Societas, ita omnes (paucis exceptis, qui tanquam ad illustrandam fauentium caritatem aduersari maluerunt) complexi sunt; ita simul eius, & profecerunt industria, & vñbus succurrerunt; certamen vt amabile inter eam, ac regnum tenuerit teneatque, pendente adhuc victoria. Collegij Bransbergeni ad perpetuitatem hoc anno transacta institutio in Diocesana Synodo Heilsbergæ, Cardinalibus duobus Hosio, & Commendono presentibus. Iam enim Commendonus ex Hosij manu insignia, purpurati Patris sacro Apostolorum Petri, & Pauli die suscepit. Duodecimum ante Kal. Septembris diem Collegij natalem censi placuit, quo die decretum factum in Synodo, quamvis iam ab anni principio Collegij munera inchoata essent. Perueniant anni superioris extremo incolæ primi futuri: quos cum Heilsbergæ paterno cepisset animo Cardinalis, & omni indulgentia recreasset, velletque diutius habere, dum pestilentia, quæ adhuc sæuierat, omnino extingueretur, instante maxime Petro Phæc, qui ad sacras conciones Treuiri missus venerat, nec metuendum operarijs Dei quicquam asserente, postridie Epiphaniæ humanissime cohortatus, sperareque se ex virtute eorum, industriaque testatus omnia, & restitutionem religionis, & morum: demum suam in omni re quàm benignissimè opem pollicitus, & ad se iussos, tanquàm ad parentem in omni vsu confugere, præbita ad osculum sacra dextera, & Episcopali benedictione munitos dimisit. Attributum est Collegio, Franciscanorum Patrum Cœnobium, quod iam diu temporum illa tempestas desolarat. Templum abundè capax, sed ruinosum, & incultum cum esset, certatim conferentibus Cardinali, Canonicis, Ciuibus quoque Bransbergenis, reparatum est, & excultum. Domus verò non modò amplitudine, sed etiam distinctione membrorum opportuna fuit & Collegis, & Conuictoribus excipiendis. Continuo enim Cardinalis operam

110
Auxilium ab
Societate Po-
loniæ allatum.

111
Polonorum in
Societatem in-
signis pietas.

112
Bransbergen-
sis Collegij in-
cremента.

operam dedit, ut quamplurimos ex nobilitate acciret, sumptibus quoque suppedi-
tandis inuitans. Misit etiam octo Gnesnensis Archiepiscopus. Accurrere non ex
Prussia modo, sed longè ex Lituania, Polonia utraque, aliisque provinciis. Itaque
breui supra quadraginta nobiles in conuictu numerati: supra ducentos triginta in
toto gymnasio, quod classibus quinque Rhetoricam, & disciplinas inferiores tra-
ctabat: utroque sanè mirifico tum gaudio Catholicorum, tum Hæreticorum dolo-
re. Nam Catholici parentes pietatem suam tam studiosè committendis in eam
disciplinam liberis planè nudarunt, gestientes inuentum sibi gymnasium, cui tutò
eos crederent. Sacri autem viri, ac nominatim Canonici, Clerusque Posnaniensis
haud semel amantissimè gratulati aduentum Societatis in eas terras, simul adiu-
mentum idem expeti à se, expectarique denuntiarunt. Accessere magni etiam
viri spectatum, cum gymnasij disciplinam, tum religiosæ vitæ rationem, & eiusdem
amore vitæ incensi non pauci: quorum clarissimus fuit Stanislaus Varseuitius toti
Regno & literis Grecis, Latinisque, & obitis etiam ad Turcam legationibus, & apud
Regem gratia, apud quem scribendis epistolis præfuerat, tum Sacerdotijs notus:
qui seculi res hinc adorsus componere, biennio post Romam ad Societatis Tyroci-
nium venit. At ex nobilibus Hæreticis, quamvis omni officio, & liberalitate ab
Cardinali Hosio inuitatis, nemo vnus pellici potuit, ut suorum quemquam eò miteret.
Vulgus verò Hæreticorum, Satanicæque Ministri hic quoque tenere suum
institutum, Sociorum famæ insidiantes, ut oppressa illa, simul tam secunda cœpta
debilitarent. Flagitiosos duos, simulato Societatis habitu, misere ad prostibulum.
Sed nequiuit sub vestitu religiosæ simplicitatis hæreticæ malitiæ fraus tegi. Dolo
proditio, cognitum est non Iesuitas, sed eos adire lustra, qui vel ipsam adulterant
pietatem, & fornicantur in adinventionibus suis. Finitimi verò inter hæc ministri
non cessabant in suorum conciliabulis denuntiare, & clamare precandum Deum
pro Bransbergenfibus, ut eos à tyrannide Principis (Hosium designabant) & ab
Iesuitarum hyprocrisi liberaret. Postremò cum nec oratio, quæ fiebat ipsis in pec-
catum, nec doli, qui redibant eorundem in caput, prodesse quicquam; conati
sunt auertere à Bransberga commeatus, qui ex circumiecta ora comportabantur,
ut Iesuitæ, atque adulescentes, qui ex proximis, remotisque provinciis confluebant,
fame pellerentur. Sed nihil aduersus Dominum, & seruos eius, quibus cuncta
proficiunt in salutem, Hosij vigilantia fecit, ut, si quid alicunde interciperetur an-
nonæ, affatim aliunde suggereretur. Florente iam Bransbergenfi Collegio, Pul-
touiense adornabatur. Vrbs ea modica est, sed loco sita amœno, & salubri, in Ma-
souiæ prouincia, Plocensi Episcopo & humanis rebus, & diuinis parens. Andreas
Noscouius hac tempestate Præful, ac Dominus erat, qui cum Pultouiæ Collegium
condidisset, Commendoni suasu, in id Societatem vocare decreuit. Commendono
sedes videbatur opportunior, tum alijs causis, tum celebritate vrbs Plocia ipsa:
verùm cum ædificium ibi deesset, Pultouiense Collegium receptum est, Kalendis-
que insequentis anni possessio rite adita, ac subinde Magistri tres constituti. Sta-
nislaus Rosdrazouius natione Polonus è gente nobili Rector ei primus ab Vrbe
missus præfuit. Vtrique autem Collegio Bransbergenfi, & Pultouiensi Superin-
tendens præfectus est Balthassar Hostouinus, & Franciscus Sunerius Roma Visita-
tor missus.

116
Res Hispanicæ

117
Ioannis Ramirij
virtus &
eloquentia.

In Hispania è Concilij Tridentini decretis multæ hoc anno habitæ Synodi, in
quibus non parùm Societatis opera vfi Præsules sunt, sed in Barcinonensi maximè,
ac Toletana. In ea verò, quæ Salamantica ab Gaspare Zuniga, & Auellaneda
Archiepiscopo Compostellano, cui Franciscus Hurtadus Mendoza tum Comes
Montis Acuti loco Philippi Regis interfuit, est habitæ; non exiguum Societatis
res adierunt discrimen. Erant inter Episcopos (tredecim conuenerant) qui olim
Ioannis Silicæi alumni imbiberant altoris sensum: cumque alia Societatis mini-
steria, tum libellum, & vsum Exercitiorum ante omnia suspectum reddebant. Ve-
rùm Deo nunquam suorum famulorum causam deferente, Ioannis Ramirij, qui
pro Bartholomæo Fernandio ad Comitum Romam profecto Rectoris locum obti-
nebat, virtus, & eloquentia, simulque Antonij Araozij auctoritas imminente pro-

procellam discutere. Vtrò postulata, impetrataque in conuentu copia dicendi Ramirius, ac rogatis initio Episcopis, vt, si quid ipse præteriret, si cui dubitationis quicquam resideret, interpellarent, ac quærerent; de fine Societatis, deque vijs, per quas ad eum graditur, inter quas Exercitia spiritus præcipuam ostendit esse, multa magno omnium assensu disseruit. Sed illud probatum est maximè. Voluntaria experimenta humilitatis, & abiectionis, quæ mortificationes publicas vocamus, quidam vt immodica, & interdum absurda, & iocularia carpebant. Ramirius postquam docuisset auctoritate, exemplisque Sanctorum quàm laudabilis exercitatio talis sit, quamquæ potens ad virtutem ingenerandam: Non vsque eò tamen, inquit, læua mente sumus, vt existimemus in rerum talium vsu, pro loci cuiusque, ac temporis ratione, neminem vnquam vnum nostrorum Rectorum extra prudentiæ fines egredi posse, aut egressum esse. Ceterum ego quidem & vos, opinor, Sapientissimi Antistites, nihilò secius errare eos crediderim qui carere nos omni errore velint. Hominis est imbecillitatem humanam obliui, parùmque prudentis ab homine mortali nunquam deerrantem, nunquam lapsantem, nusquam offendentem prudentiam postulare. Satis nos nobis diuini muneris ducimus, voluntatem rectè semper, & inoffenso (quod aiunt) pede procedendi, quodque errore potius, quàm voluntate labamur. Nec verò, quod humanæ curæ est, Societas nostra prætermittit: Consiliarios Rectori apponit, præficit Prouinciales, alia præsidia comparata habet, per quæ tum arceat errata, tum vindicet. Habebimus quoque gratias Præsulibus, qui nobis, vt quæque viderint in nostris ab recta ratione aliena, planè, ac nominatim demonstrent. Cetera committamus Deo necesse est. Duas horas disceptatio tenuit: tamque multæ, atque absurdæ ex maleuolorum hausta sermonibus opiniones ex animis Episcoporum absterse sunt; vt emenda fuerit occasio ad tales viros dedocendos. Illi non benignitate modò orationis factum sibi fat's, sed omni alia humanitate: Sociorum quoque, præcipuèque Petri Sancij opera in disceptandis Concilij rebus, & componendis vtendo, præclare docuerunt. At Hispalensis Antistes Ferdinandus Valdesius, qui antea alienior habebatur, luculenta hoc tempore edidit beneuolentiæ argumenta. Duo millia aureorum nummum ad ædificationem templi Collegij Hispalensis, quæ hoc anno cœpta est, contulit. De Collegio in Quetensi Vrbe Societati attribuendo cœpit agere, & Consaluo Rectori Madritano, quem eam ob rem accersierat, libellum Exercitiorum, in quo Cani manu erant ad marginem notæ, vt eas recognosceret, castigaretque dedit, libello deinde ipse vsurget. Idem sub tempus Venerandi Patres Franciscani suum aduersus Societatem plenum caritate animum ostenderunt Pinitæ in Comitij generalibus decreto in hæc verba edito. Cum noster Ordo Fratrum Minorum existat, atque in humilitate præcipuè, & caritate fundatus; nouerint Fratres omnes vbique terrarum dispersi, Religiosos cuiusvis Religionis humiliter, & humanè tractare, tum maximè eos qui de Societate Iesu fuerint: quos diligere, & honorare debent, eosque ad actus literarios, festorum celebritatè, aliosque publicos actus, ad quos Religiosi conuenire solent, cum caritate inuitare, & suscipere. Nec nostrorum quisquam audeat ijs publicè, vel occultè detrahare. Huius decreti nouissima ea causa fuit. Cum in publico Hæreticorum supplicio P. Petrus Sancius, post confirmatos ad piè obeundum noxios, conuersus ad populum inter exhortandum ad pœnitentiam dixisset, fieri posse vt ex ipsis spectatoribus adesset non nemo magis nocens, quàm fuissent ij, quorum viderant pœnam; Religiosus è Franciscanis hæc audiens obstrepere cœpit, & voces etiam non exiguas mittere, ita vt omnium ad se oculos, auresque conuerteret. Dicta arguebat Sancij, & censura notabat, quasi affirmasset grauius hæresi crimen inueniri. Simplicius haud dubiè, quàm eo præsertim loco deceret, videri poterat locutus Sancius: nil tamen absurdi pronuntiarat, cum inter eos ipsos, quos appellabat, possent homines non modò sceleribus alijs, sed & ipsa hæresi contaminationes esse. At libera Fratris reprehensio, eiusdemque auctoritas haud parum sermonum, & offensionis exciuit; vt rumor iam ferret ab Sanctæ Fidei Quæstoribus iniectas in Sancium manus: idemque Religiosus haud multò post inconsiderato se abreptum zelo professus, mode-

Hist. Soc. Iesu Tom. 3.

D

fia

118
Hispalensis
Antistes ami-
cū se præbet.

119
Franciscano-
rum Patrum
in Societatem
caritas.

120
Occasio decre-
ti eorum.

stia summa (vt erat re vera vir bonus) veniam facti rogauit. Ceterum cum Alexander Cardinalis Cribellius Fratrum Comitij Apostolicus Legatus praeesset, idem & eius Ordinis Patronus, & Societatis amantissimus, dedit operam, vt in posterum non offensionum cause tantum remouerentur, sed sancta etiam consensus inter vtrumque Ordinem, nouo addito nexu firmaretur. Inde pro sua caritate sacer ille Conuentus decretum, quod recitatum est, condidit. De qua optima voluntate Pater Borgia gratias Ministro Generali summas egit. Licet hic animaduertere quam sit Dei famulis mos contrarius seculi corruptelae. Quemadmodum enim improbi ad peccata cumulanda occasiones ex honestis quoque factis assument; ita imitatores Christi pro lapsiones, & imbecillitates humanas materiam sibi facient exaggerandae virtutis. Hoc anno prouincia Boeticae Marcenense additum est Collegium. Aliquot ante annis in hanc toto animo intenta curam caperat, aedes opportunas extruere Maria Toletana filia Catharina Ferdinanda à Corduba Marchionis Plegi coniux Ludouici Pontij Leonij Ducis Arcos: cumque aliquantum processisset aedificium, atque è dotalibus optimae Ducis bonis (vti moriens legauerat) eoque quod vir supplebat, census annuus millenum fere nummum conficeretur, addita Collegij possessio est, quamquam non nisi duobus post annis iusto incolarum numero frequentatum. Madritanum Collegium initio Septembris suorum incolarum primitias transmisit in caelum. Petrus Sancticrucius Sacerdos, qui diu Patris Araozij adiutor fuerat, ex graui febre iam quinquagenarius occubuit. Corpus delatum Complutum est, quod Madriti non dum nisi Sacellum minime sepulcris idoneum haberemus. Compluti autem dum sepelitur, viderunt circumfusi omnes indicem alterius manuum demortui, ac si viueret: ad haec totum corpus, ac membra singula ita mollia, ac tractabilia, vt Valesius, & Caluus Medici nobilissimi, cum inspexissent curiosè, multumque tractassent, affirmarint id naturale non videri. Quare cum Antonius Araozius, praeter ceteras eximias virtutes, compertum sibi testaretur integerrimum pudicitiae florem ab eo ad finem vsque conseruatum; virginitati omnes insolitum illum vigorem sine dubitatione attribuerunt. Quae quos artus corrumpi viuos foeda voluptate non fuerat, eos iam vita perfunctos etiam à potestate mortis aliqua ex parte tutaretur, & ipsa met quodammodo vice animae animaret. Burgis in morbosorum obsequio Gaspar Azebedius Collegij Rector, P. Aluarus Orisius concionator, duoque Laici Petrus, & Monserratus vitam finire. Cubitum se ad modicam quietem receperat Gaspar, cum accitus ad excipiendam moribundi ex plebe hominis confessionem (vti adnotauit in commentariolo, quem eo tempore confecit Ioannes Polancus) confestim surgens accurrit. Nec dilata est tam promptae caritatis merces. Inde morbum retulit domum, qui ei ad caelum iter aperuit: & alioqui solebat non expectare dum vocaretur, sed quaeritare ipse destitutos per urbem morbosos, quorum animos expiaret. Burgenfi Collegio decennium ferme praefuerat, domi, forisque probatus. Patriam Vallisoletum habuit. Aetate iam grandior ad Societatem accessit. Cunctis virtutibus, sed orandi praesertim, & macerandi corporis studio fuit insignis. Multas quotidie horas in precibus consumebat. Somni, cibique parcissimus. Cubile ferme erant nudi asseres, nempe qui non inuitarent somnum, sed & ipsum cruciarent. Nunquam vinum gustauit, nec quicquam sexta FERIA, praeter aquam, & panem, extra alia crebra ieiunia. Ad haec flagello se quotidie acriter concidebat, ferreaque catena corpori applicata assidue cingebatur, cui perfruens, & prope continuum adiciebat cilicium. Ex quo genere vnum inuentum est in eius cubiculo postquam obierat, ad corpus totum ab collo ad talos obtegendum factum, adeo hirsutum, & horrens, vt species ipsa terreret. Hunc sibi duntaxat apparatus quaesierat destinatus ad Indos, quamquam postea missus non est. His aliisque praeparatus laboribus Gaspar ad caritatis palmam euectus est: vt, qui vitam inter frequentiam egerat Sanctis proximam Anachoretis, mortem in pace affinem Martyribus fortiretur. Dissimili sorte vsus, qui Bellimarense regebat Collegium Ioannes Lopius Suarius. Cum pestilentia non urbem modò, & suburbana, sed totum ferme agrum Burgensem vastaret, ille autem, ne dies sibi, nec noctes parceret, diuinis,

121
Marcenense
Collegium suscep-
tum.

122
Petri Sancti-
crucij mors, &
virtus insignis.

123
In pestilenti-
bus iuuancis
mortui.

124
Gasparis Aze-
bedi caritas.

125
Summa vitae
asperitas eius-
dem.

126
Ioannes Lo-
pius miraculo
sanatur.

nis, humanisque subsidijs conquisitos vndique consolans ægros, augerentque labores additi ad agrestes egressi in Villas Burgenses ciues, breui communi malo percellitur. Quartum iam diem febribus teterrimis, assidueque inualescentibus iactabatur; nec spes vlla vitæ reliqua erat. Ergo Sanctæ Crucis reliquias, quæ in eius Collegij templo asseruantur, ac diuinissimum Viaticum ad se iubet asferri. Adfuit cum Salvatore, lignoque vitali salus, ac vita. Crucem adorat æger, Eucharistiam suscipit, febris abscedit. Neque (vti sit in maligno illo febrium genere) imbecillitas, & languor refedit; sed vigor mansit, & robur eiusmodi, vt protinus exilire lecto, & munia consueta repetere planè se posse sentiret: quod nihil ambigeret, nequaquam imbecillæ, tarda que naturæ victum ope malum, sed eius dono, cuius pareretur nutui cuncta natura. In Collegio Bracharensi Michaël Barrius è primis, qui inter Lusitanos dederunt Societati nomen, septimo idus Augusti necessitati concessit. Vir fuit & doctrina, & pietate conspicuus: & tamen supremo tempore grauissima diffidentia tentatione, de qua, Deo iuuante, triumphauit, vexatus est: Vt admoneantur degeneres, vbi in illum cardinem venerint, quid se sperent animi habituros. Conimbricæ huius anni autumno Collegij, quod in domicilia duo diuisum adhuc perincommode erat, mollissimam prouidentia diuina, in vnum redigendi, viam obtulit. Cardinalis Henricus de Sacris Quæstoribus Conimbricæ statuendis agebat. Ne ingens impensa fieret in extruendas nouas aedes; Patres vtrò Collegium inferius, quod Regium, vel Artium appellabant, in eam rem cesserunt. Eaque voluntas pro dono ingenti est habita, atque ex ærario regio pecunia deprompta, vnde Superiori Collegio, quæ in inferiori fuerant, disciplinarum philosophicarum exedrae adijcerentur. Illud quoque ab Cardinali impetratum est, vt omissa cura nouos creandi Episcopos Iaponiæ, & Sinarum, de qua re supra cum Pontifice actum retulimus, transferendos in ea regna ab Aethiopia, & ab India. Ouiedum, & Camerium, quando Aethiopica expeditio exitum non habebat, curaret. Atque ita in Societatem, quam minimum fieri posset honorum inueheretur. Repugnabat initio Cardinalis, veritus ne per eam rem obsequium Dei, & salus animarum impediretur. Sed vbi P. Ludouicus Confaluius explicauit ita decretum in Patrum conuentu, in quo tam multi adfuissent ex christiana omni gente adeo diuinæ gloriæ, & animarum cupidi Patres, ac proinde id existimandum, malle Deum, quod eis visum esset, vt erat ipse maximo, sed moderatissimo zelo, placide acquieuit. Postremo ingens in Lusitaniam Prouinciā, cunctamque Societatem meritum extitit Lusitani Regis, vt eius rogatu, & insigni studio Aluari Castrij, regij ad Pontificem Legati, Pius Quartus declararet, decerneretque qui de Societate ne dum solennibus, sed & simplicibus vſitatis illi votis illigati ab ea deficerent, vel ad alios Ordines, excepto Carthusiano, transirent; vt in eos, tanquam Apostatas,liceret animaduerti: omnique eo quā optimo iure, & cunctis Apostolicis beneficijs vti, quibus in eiusmodi negotio Religiosi quicumque Ordines siue mendicantium, siue non medicantium vterentur. Quo concessio, cum ante confectas rite literas ex humanis Pontifex abiisset; qui successit ei Pius Quintus non solum ratum habuit, & diploma statim confecit, ediditque; sed etiam ex die sexto ante Kalendas Decembris huius anni, quo die Pius Quartus concesserat, vim obtinere, & cēseri editum voluit. Vtile munimentum id fuit aduersus leuitatem humanam simul Religiosorum nostrorum, ne spes immunitatis ad sedam defectionem sollicitaret: simul alienorum, qui interdum eis, vel auctores erant transeundi ad ipsos, vel vtrò adeuntibus receptum dabant. Vnde lites, & contentiones, & multa noxij in publicum exempli oriebantur.

Ad Indos hoc anno sex profecti Sacerdotes Ioannes Baptista Ribera, Petrus Bonauent. Valentinus, Ferdinandus Alcarazius, Gabriel Oliuerius, & Alexander Valla ex regio Lepidi, vnde cognomen ei Vallaregius postea adhæsit. Terni duabus vecti nauibus. Nauigatio obtigit maximè infesta morbis. Patresque omnes, post exercitā egregiè cum vectoribus caritatem, quorum vltra centenos in vtraque extincti naui, & vix quispiam vnus mali vim intactus effugit, morbo ipsi torrepti exercere patientiam. Alexandrum Vallam iam prope depositum;

Hist. Soc. Iesu Tom. 3.

D 2

ab

121
et malit et
umina reuer
no inopem ha
et in celo
morum

127
Michaëlis Bar
rij finis.

128
Collegium Co
nimbricense
in vnum teſtā
redactum.

129
Diploma Pon
tificiū contra
Societatis de
fectores ben
ficiū ſingularē
Lusitani Regis

130
Res Indicæ.

ab sancta Confessione; & suprema Vnctione ita continuò febris reliquit, vt pro singulari Dei munere tam repentina mutatio habita sit. Ab Lainio Præposito, quitalibus viris fidendum crediderat, præferebant ex Vrbe literas, per quas fiebat potestas pro suo arbitratu siue ad Sinas, siue mallerent ad Iaponios nauigandi, pro vt spes rei bene gerendæ maior alliceret. Quod, vbi venerunt in Indiam, eius Prouinciæ Moderatoribus periculosum visum est beneficium, verentibus, ne ea venia ad laxamentum obedientiæ in ceteris pertineret. Deinde in tanta regionum distantia, morumque diuersitate, & mortalium rerum, atque hominum incerto, ac mutabili statu succurrebat, quò quemque maximè expediret mitti, certiores sibi ex re præsentis existimationem fore. Quare, & Generalem ipsi, ne post hæc huiusmodi parùm tutâ edere exempla vellet, submissè rogarunt, & Borgia ijs Patribus, qui priuilegium ex Lainio ostendebant, auctor fuit, vt holocaustum sui ad gentium conuersionem vndecumque absolutum Deo immolantes, in Prouincialis Indiæ potestate essent. Ac nescio quomodo postea euenit, vt nouissimorum hominum flagrantissima caritas, vnde summa omnia expectabantur, aliorum alio exitu frustra fuerit. Iam diu Antonius Quadrius Prouincialis Socios in Molucis, & Iaponia laborantes inuisere, solarique coram optarat. Huius rei gratia Malacam hoc anno discessit, procuratore Indiæ Melchiori Nunnio delegata, relicto domesticis, Goanisque omnibus maximo desiderio sui. Mirum enim quantum consilio, ac virtute, collectaque inde auctoritate apud omnes, præcipueque apud Archiepiscopum, & Proregem valebat. Interim Goæ, vicinisque circa locis accessio non penitenda Ecclesiæ facta est, capitum supra bis mille ducentorum. In Giorano Insula Seminarium institutum est Sociorum duodecim, qui curam præcipuam in ediscendam conferrent Canarinam linguam, satis comperto nihil magnoperè profici ad gentes, quarum linguam euangelista ignoret. Ad ceteras Sedes Collegio Goano subiectas vna addita ad S. Laurentij leuca fermè ab vrbe Goa. Sacerdos ibi Ioannes Diatius cum Benedicto Fernandio comite, conuertendis Ethnicorum reliquis, confirmandisque Neophytis collocatus. Accessit & Templum, ac Sedes ad Marganum pagum in Salfettaria continenti. Templum Sancto Spiritui dedicatum, situ delecto multos inter Ethnicorum pagos, & Idolorum fana, vt velut arca Dei propè admota, Dagonem, & alia inferna monstra euerteret. Die Sabbato, cui in Albis est nomen, primùm celebri pompa nouo in templo diuina fieri cœpta. Hanc (secundum Raicolanam) Societas habuit in Salfettis primam Sedem. Bini in vtraque Socij tetrum cœpere illud dumentum excidere, periculosas inter arumnas. Ad eo fera Ethnicorum ingenia erant, præcipueque Brachmanum. Petrus Alcaceua Sociorum vnus cum in Ethnicorum pagum fortè Christianorum numerum initurus venisset, subito in eum coortis barbaris, agrè fuga in proximum Christiani hominis tectum elapsus, vitam seruauit: at comitem, quem ducebat è gente catechumenum, adepti crudeliter occidere. Ceterum carò id facinus sanguinarijs Dæmonibus, eorumque cultoribus stetit. Quæstione habita, compertaque noxa, Prorex cuncta pagi fana incendi iussit, addito edicto, ne restituere fas vllum vnquam in tempus esset. Ergo confestim fana septem igni corrupta, quot numero erant in pago, ipso met Alcaceua regios inter administratos subijciente faces. Cum classe, quæ ab Goa mitti quotannis Mecanum in fretum solet, Petrus Ferdinandus Mercatus, Prorege postulante, qui virtutem viri in profectione ab Europa cognouerat, cum socio missus. Præter operam nauatam militibus, præsertim quos morbi oppressebant, cum ad omnes necessitates nauigia per cuncta transcenderet, multum etiam nauales socios iuuat, compluribus eorum ad Christiana sacra conuersis. Copiosus Bazaini, & in sedibus ei Collegio subiunctis, Damanensi, Tanaënsi, & Sanctæ Trinitatis hoc anno fuit Neophytorum prouentus, mille ac sexcenti numero, quorum Bazaini septingenti solenniter abluti sunt. Peperit hanc vberem messem Brachmanorum quorundam, qui multitudinem auctoritate sustentabant, baptisimus. Longè clarissimus habebatur Brachmanes Porquici nomine. Is peritia suæ sectæ, astrologiæ cognitione, ceteraque naturæ, ad hæc vmbra sanctimonix latè inclutus, tanquam oraculum ab Ethnicis responsa petentibus adibatur, opima-

131

In Indiam ferendus animus ad munera omnia, & loca paratus.

132

Antonij Quadrij auctoritas.

133

Necessaria linguæ cognitio catechistis.

134

Salfettarum ad Goam opera conuersio.

135

Bazaini, & circa copiosa Ethnicorum conuersio.

136

Nobilissimi Brachmanæ conuersio.

conferentibus donâ. Demum venerationis eò venerat, ut perbeatos se ducerent, quibus licuisset lauare illi pedes, & eam dein, qua lauissent aquam exorberet. Hoc impiæ superstitionis euerendum rati propugnaculum Socij, tandiu diuinis, humanisque machinis concussere, ut nutare tandem inciperet. Iamq. nihil magis sustinebat, quam malus pudor dictantem, auctoritatis summæ magistro dedecori fore, si sponte, non vi defecisse videretur ab eo, quod tanto nomine docuisset. Hac oblata spe in custodiam datur, quòd contra iussa regia palàm ritus Ethnicos exercebat. Illic hominem diuina lux benignè respexit. Ita caelestem disciplinam Christi probauit, ut repente idem & auditor, & doctor effectus sit. Adeuntibus enim ad se, Brachmanis, & ceteræ multitudini, quæ multa admirabunda concurrebat, cognita vera ne fama esset, quidque ea existimatione, ac celebritate virum ab suis opinionibus in ætate vltima abstulisset; magna vi orationis, magnoque animi sensu apertè profitebatur, nihil in Brachmanica superstitione solidum, nihil religionis, dignum inesse: vnicamque Christi Dei sapientiam veram sibi, salubremque competentem. Denique ingenti cum agmine, nobilique pompa competentibus ordine cum palmis, sertisque, inter tibias, fistulasque, & varios de gentis more concentus, ad Collegij templum prodeuntibus, vir grandæuus Christo renatus est, atque Henricus Acunia nuncupatus: idemque paulò post valetudinarius ad Collegium, ut potuit, egit se, aquam lustralem postulans, cum diceret visam sibi per quietem Matronam nobilem cum sancta aqua, eiusque usum plurimum commendasse. Decebat hæc Christum Iesum victoria, ut iam consecrata per nomen eius aquæ subijceretur, qui quam lotura pedum fœdasset, consecrare paulò ante putabatur. Prope Bazainum ad colonorum opportunitatem ædes Beatæ Virginis Adiutrici posita est, quam primam extra Urbem illa in ora Deipara ædem habuit. Nec procul inde Crux ingens ingenti populi gratulatione constituta. Damanum cum obsidione cinxisset hostis filius eius, qui Constantino olim Proregi dedit, vehementerque premeret, Patres ante omnia apud Lusitanos milites insitere, ut expiarent animos, & sceleribus abstinerent, quæ solent potentia, & formidanda Christianis arma Barbarorum efficere. Paruere necessitatis etiam impulsu milites. Atque ijs ad poenitentiam, precesque conuersis, breuè sua sponte dispersis hostibus, ille omnis sine damno, & labore Christianorum barbaricus terror euauit. De inferiore Indiæ tractu ad promontorium vsque commorinum nihil magnopere relatu nouum offertur. Tota in hac ora, Malacæque ad auream Chersonesum, & in Molucis res cedebant prosperè cum firmamento religionis, & incremento, cum Amboinum calamitas miseranda oppressit. Multæ sunt Amboini paruæ insulæ nulli vni subiectæ domino, sed in potestate suorum quæque populorum: ex quibus pars iam, Sociorum laboribus, ad Christum venerant: impiū alij Mahometum, vel superstitiones patrias sequebantur. Mahometani dudum Christianos oppugnabant Ternatini Regis instinctu, & occultis auxilijs, qui stipendiarius Lusitanorum cum esset, omni spe conabatur Lusitanas opes infringere: eoque totus erat in Mahometismo propagando, & Christianæ religionis coercendis auctibus, ratus quantum ad Christum accederet, tantum detrahi sibi virium, Lusitanorum fieri. Hanc ob causam Amboinios populos Mahometi asseclas conciebat aduersus Christianos, multorumque iam annorum bella furtim alebat. Hoc autem anno duobus Lusitanorum Præfectis morte raptis Mahometani populi, quos ad id loci Præfectorum illorum continuerat metus, in occasionem intenti, ad exitium Christianæ religionis, & Lusitanorum vniuersi coniurant. Præcipuum Christianorum oppidum Attiuam obsident, quo Pater Emmanuel Lopus, & Lusitani fermè triginta sese receperant. Interuenere his mercatorum naues tres ex Molucis, quæ militum haud exiguam manum vehebant: à quibus obsessi, cum auxilium peterent, expectare classem Ternate mox affuturam iussi. Sed mercatores, dum aliena tueri negligunt, amiserunt sua, malo edocti in salute publica contineri priuatam. Iam à Mauris acciti vnam ex Onerarijs eorum refertam mercibus capiunt. Qua iactura, metuque damni grauioris excitati, coactis aliquot Caracoris, capeffiuerunt bellum: verum segniter, nec ausi configere, quod ausit hostibus animos: eoque premi coepta acrius.

Hist. Soc. Iesu Tom. 3.

D 3

Attia.

137

Damanum obsessorum pietas obsidione liberat.

138

Amboini Ecclesie vastatae à barbaris.

Attua. Adfuit tandem Lusitania classis à Maluco: cumque ea Pater Marcus Prancudus hominum Societatis tota illa regione Rector, solaturus simul Neophytos, milites, simul incitaturus. Ad classis conspectum Christiani omnes, tanquam ad ortum lucis, respirarunt, sed irrita spe. Illa quoque ad lauos ubi profecta est certamine abstinendum putauit, causata Ternatini Regis, quæ laui haberent, nauigia esse: nec eo temporum articulo Ternatinum irritandum videri. Quod cum ad Mauros consilium emanasset, tum demum formidine, curaque omni soluti, inque audaciam intolerandam elati, Christianos vastant pagos: Attua potuerunt sacras ædes incendunt: Cruces frangunt: ferro, & flamma grassantur: ferunt, aguntque omnia. Ad vltimum insulis in suam potestatem reductis, tota Amboini ditione Lusitanos eijciunt. Patefecit hæc clades insignem Neophytorum in fide constantiam, non bonorum modò rapina, sed ipsa nece perferenda. Sexcenti vno in pago, barbara planè crudelitate, contrucidati sunt, quintum decimum annum egressi. Hi sacram Crucem ab impiorum ludibrijs vt arcerent, atra veste, ad mororis argumentum obuolutam in specu abstruserant. Quod ubi Mahometanis suboluit, interpretati hostiles retinere animos, qui Crucem tam diligenter adseruant, simulque obiectantes Lusitanorum quendam ab eis receptum, & antequam dederent se, auxilium à Patribus petiit, tibiurum furas, & brachiorum toros secure viuis: & ante miserorum oculos igne tosta deuorant, quod habent vltionis præstantissimi genus. Ergo rebus in Amboino ita perditis, demigrandum etiam Patribus fuit, qui summo animi dolore ad septuaginta Christianorum millia in luporum faucibus destitui lacrymantes, cum paucis pueris, quos tanquam ex naufragio raptimque collegerant, ad Malucensem fugerunt arcem: misso in Indiam Ludouico Goë, qui rerum statum Prouinciali Quadrio explicaret. Malacam iam venerat Quadrius per vltima illa Insularum diuortia, vti nuper exponebamus, segregatos in Euangelium Socios visum perrecturus. At ubi calamitatem Amboini cognouit, angore animi, quo dignum erat, intimè tactus, retro cursum in Indiam retorquendum existimauit, à Prorege liberandis tot Christianorum millibus vt opem exposceret, arcemque in Amboino condendam curaret, quæ aduersus fraudolentos Ternatini Regis impetus Lusitanorum commercia, ac Neophytorum corpora tutaretur.

139
Prouincialis
Quadrius in
Indiam reuer-
titur.

140
Sinica legatio.

Inter hæc Sinarum in Regnum aditus omni studio captabatur. Instituta ad eum Regem, Lusitani Regis nomine, legatio in eo erat, vt conciliatis, nouo Lusitanorum beneficio, ob sublato prædones, Mandarinis, accipienda videretur. Facta est potestas Patri Francisco Petrio Cantoniam adeundi, & sua exponendi postulata. Vndecimo Kalendas Decembris die Præsentationi Virginis sacro conuenerunt præcipui ciuium Cantonienfium in ædes Pucianj (id Magistratus est nomen) de Lusitanorum, deque Patris Petrij postulatibus cognituri. Ornatisissimus erat, plenusque Maiestate Principum virorum confectus. Vbi Lusitani protulere, quæ negotiationum suarum causa habebant in mandatis, benignèque ab Sinis responsum, est, amplius ea super re consultaturos; Pater Franciscus processit in medium: quem Mandarinum singularem vultu, gestuque benignitatem significantes, propius ad se accitum, expromere quid vellet, iusserunt. Summam ille postulati porrexit comprehensam duobus libellis eodem exemplo. Sententia erat talis: Ego sum magister, literarum sciens, Orbem terrarum peragro legem Dei docens. Et quia noui peramplum, ac florentissimum esse Regnum Sinarum, permultosque in eo esse magistros, & sapientes; precor vt fiat mihi copia colloquendi cum ijs, & communicandi, quæ doceo: simul vt aliquid mihi recti, tum ob eam rem ad tempus, quod videatur Regi, præbeatur in continenti, tum quia ætas mea, & valetudo affecta, ferre ærumnas nequit maris: & maxime, vt pro Sinarum Rege, Regno, eiusque Moderatoribus, acceptissima faciam Deo Optimo Maximo Sacrificia, quæ in mari facere moris non est. Hos libellos Mandarinum ubi legere, quærunt ex Patre, cuius tandem se disciplinæ profiteatur magistrum, quid porrò doceat. Quibus ille per interpretem respondit, se celestis eiusdem, diuinæque disciplinæ magistrum esse, ac docere quemadmodum homines aeternò tempore salui, beatique esse possint.

141
Postulatio Pa-
tris Petrij ex
Sinis.

142
Christianæ re-
ligionis Maie-
stas.

Tum

Tum illi: Egregia enim verò professio. Sed quid istud est, vnde dōces æternū saluos, beatosque fieri mortales? Doceo, inquit, vnum Deum venerari celi, terræque molitorem: fidem, ac pietatem inter se colere: ne corpori cuiusquam, ne rei per iniuriam manus afferant, ne thorum alienum violent, atque huius generis alia. Quibus Mandarinī auditis, se inuicem admirabundi inspectantes, continuō vestem purpuream damasceno textu iubent afferri: eamque super humeros Patris explicatam iniici, tanquam meritum insigne præstantis magistri, hominisque diuini. Sed non vltra processum est. Non deerant è Consilio, quibus videretur permitti illi posse, vt in Regno maneret. Aitanus, qui semper alienissimum se præbuerat, non esse moris Sinarum respondit potestatem fieri peregrinis intra regni limites habitandi. Ad vltimum etiam negotium legationis totum reiectum est. Epistola Rex Sinenſis cum Lusitano valde officiosa, cur eam legationem minis admitteret, sese purgauit. Vera causa ferebatur, quod ab Lusitanis malè sibi timebant, nonnullorum annis superioribus importunitatem experti. Adeo priuata hominum peccata in publicæ rei perniciem vertunt. Pater Franciscus Macaum demum recessit, dolens quidem frustra tamdiu laboratum, sed tamen magnopere sperans fore, quod & Mandarinorum quidam familiariter affirmarunt, vt si quis ita linguam posset Sinenſem consequi, vt interpretis ope non indigeret, is tandem locum vnde irreperet, inueniret.

Pater Ludouicus Froës in Iaponia subsidio Villelæ Meacum missus, & Ludouicus Almeida ei comes additus, vt Meacensium rerum statu cognito, explorata coram omnia Cosmo Turriano referret, Sacaium initio anni venerunt: quos Sancius primarius vir, & christianus excepit singulari humanitate. Hic Almeida cum Sacaias cognoscendi res cura, tum morbus aliquandiu tenuit. Froës postero die iter persequutus, pridie Kalendas Februarias Meacum intrauit: cuius aduentus Gasparem Villelam, qui neminem Europæum toto ferme sexennio viderat, voluptate summa compleuit. Erat Villela frigorū vi vehementer afflicto, consumptoque corpusculo. Nondum annum quadragesimum ætatis egressum, properata ærumnis canities septuagenarium indicabat. Iaponicam linguam callebat optimè, non modò vt sua promentes delicta intelligere, riteque expiare, tum concionari commodè; sed etiam, quod accuratè faciebat, libellos scriptitare eleganter posset. Incidit Froës aduentus in Iaponici caput anni: quo tempore veteri more regni Procres, ac Bonziorum Antistites ad suum quisque salutandum, Regem accedunt haud sine donis. Quo circa Iratus Villela ad muniendam Euangelio viam, & colligendam ad rudem populum existimationem pertinere, si per id tempus christianis quoque sacerdotibus aditus ad Regem pateret; operam dedit, vt ipse vnà cum Ludouico introduceretur. Igitur Quonquenindonum Cubosam primum, deinde eius uxorem, postremò etiam matrem inuifunt, exceptique sunt elementer ab omnibus, sed à matre humanissimè. Quæ non modò portionem ijs misceri iussit à famulis; verum etiam Zacanam (quod balsamenti genus est prælibari poculis solitum, tanquam conditæ in Europa oliuæ) paxillis gentis more comprehensam, sua ipsa manu honoris causa porrexit. His functi Patres officijs, ad promouenda Religionis cæpta coniunctis animis versi. Villelæ excurrendum Imorim fuit ad nobiles Neophytos è Mioxindoni familia confirmandos, & Sacramento poenitentiae expiandos. Eodem iam paulisper morbo leuatus Sacaiō venit Almeida: sex enim haud amplius leucis Sacaiō abest Imoris. Verum cum rursus è frigore penitus recepto in viscera torminibus angeretur intolerandis, ferendus ad curandum Meacum fuit: quo subinde, vt per sacros Quadragesimæ dies Meacensi Ecclesiæ nauaret operam, etiam Villela se retulit. Sanctioris hebdomadæ officia in primis curata diligenter: ad quæ vicinis ex oppidis inter assiduam pluuiam frequentes Neophyti conuenerunt. Almeida sepulcrum Domini ornatissimum concinnauit, quod primum Meaci summa cum voluptate, & admiratione spectatum est. In eo Feria quinta Corpus Domini reconditum, armatque custodes de more adhibiti. Tum Iaponij christiani, vt est gens excelsi animi, vexandoque corpori in primis dedita, vtrò se inuicem adhortati atras induunt

143
Iaponice res:

144
Meaci prima
Sæctioris heb-
domadæ so-
lemnitas.

145
Christianorū
Iaponiorum
feruor.

duunt vestes, spinea capitibus sarta imponunt, flagella dentatis exasperata rotulis arripiunt, & ad sepulcrum ordine progressi, ibi abiecti in genua, inter singultus, ac gemitus, & horrificum plagarum strepitum, vim magnam profundunt lacrymarum, & sanguinis. Ter id supplicij genus instauratum. Eodem die sub vespere Officio, quod tenebrarum dicitur, perfoluto, quod item primum videre Meacenses; puer indigena historiam sacrorum Christi cruciatuum ē quatuor collectam Euangelistis pia, claraque voce horarum circiter duarum spatio enarrauit. Vbi ille siluit, Villela hinc, inde locos quosdam retractauit appositē ad sensum Christi dolorum, & poenitentiam excitandam, motu sanē concionis maximo, nec minore Patrum ipsorum cum immenso quodam diuinæ suauitatis fructu cernentium in vltimis iam terræ finibus, tot inter Damonum monstra, Christi Domini gloriosissima probra, & triumphalem necem, si non paribus (quoniam id supra vires humanas est) at non nulla, studiosaque vicissitudine pietatis coli. Paschales deinceps feriæ nihilō minore Sanctæ lætitiæ copia, ac religione exactæ.

146
Almeida peregrinatio circa
Meacum.

Hic Almeida confirmatis viribus, ad visendos circa Meacum Christianos egressus Naram venit, Oppidum Daniodonō subiectum. Nara Tocin perrexit leucarum quinque intervallo. Christiani aliquot Toci erant per suum Popularem religionem edocti, & baptismo consignati. Ergo eō letius Almeida excecere, quod haud dum de Societate quenuquam, cum omnes fama notos animo venerarentur, conspexerant. Triduo hic exacto Sauam abiit sex à Toci discretam leucis. Toparcha christianus erat nomine Franciscus, vir inter suos corpore simul, & animo eminentissimus: qui vix anno antē christiana sacra complexus, quot quot nanciscebatur, ad eadem traducere, & vitæ suæ forma, & plenā pietate sermonibus, & Iaponicis scētis, quarum apprimē erat peritus, confutandis assidue conabatur, successu planē secundo. Is Almeida non stratos modō equos, & sagittarios quindecim obuiam misit, sed etiam, quō lautius pro sua pietate exciperet hospitem, ipse met venatum exijt, vesperique adfuit ingenti cum apro. Paucis Sauæ diebus Almeida publicis, priuatisque sermonibus egregiē consolatus Neophytos, nouem præterea baptismum Catechumenis impertitus, omnibus valde mœrentibus Sacramentum repetijt. Indē reditum ad Cosmum paranti comes accessit Sacaianus medicus, qui eximia eruditione, atque existimatione vir, probato Euangelio, curisque ad cœlum verē directis, nequaquam communis officij laude contentus, ad Societatem animum applicuerat. Hoc auctus comite circa Idus Maias naui conscensa in Bungum tertio decimo die secunda nauigatione peruenit. Interim secundum Meacensis Ecclesiæ cursum facinus atrox turbauit, ipsosque Christi præcones in extremum vitæ discrimen adduxit. Mioxindonus, & Daniodonus dominandi abrepti libidine aduersus Quonquenindonum Cubosamam, idest summum Iaponiæ Imperatorem coniurant. Præerat rei bellicæ Cubosamæ loco Mioxindonus: fueratque nuper ab eo nouis quibusdam auctus honoribus. Igitur homo præposterus, ex beneficio gradum sibi ad maleficium faciens, per speciem gratias agendi, cum delectis duodecim fermē millium armatorum copijs Imori Meacum versūs incedit. Mouit suspicionem, vt debuit, Imperatori insolitus apparatus officij. At Mioxindonus rem tumultu quāminimo transacturus, elicere ad conuiuium Cubosamam in suburbanum Bonziorum cœnobium studet. Quod ubi parū procedit, ad vim manifestam accingitur. Libellum ad eundem mittit, in quem intimos familiares, ipsamque coniugem eius rerulerat. Horum se impotentiam diutius negat ferre posse: ijs de medio sublati cum pace abiturum. Ad tam indigna postulata acti in desperationem quidam aulicorum, præcepto iam animis exitu talium exordiorum, necem sibi vltro consciscunt. Nec diutius dissimulauit proditor. Signum dat satellitibus suis, momentoque temporis Regia multis locis incenditur: & ubi deest flamma, perduelles armati complent. Quonquenindonus eō loci deprehensus, medios per ignes ad arma præsentī animo profilit, acerrimēque dimicans, ventrem hastili, caput sagitta confixus, duobus præterea vulneribus acceptis in facie, concidit. Nec tamen ita confectus est: sed mox ipse sibi, vfitata gentis impia constantia, ventrem secuit. Vir, vt inter Ethnicos ne-

tiquam

147
Meacensis Ec-
clesiæ turba-
tio.

148
Cubosama
mactatur.

tiquam malus, qui viginti annos imperium moderatè, bonisque artibus rexerat, & Patribus nostris habitandi ius Meaci concesserat, & Euangelij impunè promulgandi fecerat potestatem. In aulicos indè, fratremque eius Quincaculum Bonzium, & matrem acerbissimè defœuitum: regia gaza direpta: cuncta ferro, flammæ permixta. Hoc in tumultu, Ciuitate ad monstrum adeo foedum pauore percussa, Neophytorum copiolæ ad Patres confugiunt. Patres ad Deum, ac Cælites omnes se se, & illos vertunt: pacique diuinæ, & opè exposcendæ intenti expectabant in singula momenta supremum casum. Non enim neque Bonziorum in se ignorabant odia, neque quantum hi apud Daniodonum, hominem crudelem, & Euangelij acerbissimum hostem gratia, & auctoritate pollerent. Præterea ipsorum met Meacensium perditissimum quemque sciebant in illam tum domus, tum Ecclesiæ modicam quidem, sed ijs locis non contemnendam supellectilem oculos adiecisse. Et sanè in tanta impunitate, atque armorum licentia, & prædatorum auaritia insigne fuit prouidentia diuinæ documentum, homines externos, tamquam multis inuisos, vitam remque obtinuisse: quamquam Imorenses christiani è Mioxindoni familia magno animo aliquot dies armati Ecclesiam tutati sunt. At Daniodonus ubi coepit pro libidine dominari, primum venit quempiam cum Tenchicusinis (sic homines nostros appellant) disputare, aut conferre sermonem. Deinde etiam iussit eos occidi. Quo dissito rumore christiana scemina, quæ decumbebat, vt vnà occideretur, ferri se ad Ecclesiam iussit. Alij communi precatu insistere, vt Patres maturo secessu vitæ suæ tantisper, ad multorum salutem, parcerent. Idque consilium eò necessarium visum, quod benè quidem cum ipsis ageretur, qui fortium virorum gloria dignarentur, si fortè in odium fidei enecari contingeret: sed tamèn illa pariter Meacensis Ecclesiæ scintilla extingueretur. Quamobrem Sacro Ecclesiæ instrumento Sacaium misso, prior Villela Imorim, dein etiam Froës in vicinam Imori modicam insulam, Sangam nomine, fugiunt, vnde Sacaium tandem ambo concessere, in ipso illo summo discrimine Bonzio vno, & laicis duobus de Mioxindoni familia ex Damonum præda ereptis. Sub medium Augustum Meaco Froës discessit, dieque postero, eius, & Villelæ exilium promulgatum in vrbe est. Neophyti ubi altare dissectum, spoliata Aedem sacram, orbos se relictos viderunt, nimirum dolore animi grauissimo hausto, vnicum in lacrymis, & laments solatium habuerunt. Non tamen generosis pectoribus quicquam aut constantia vacillauit, aut feruor intepuit. Condixere sibi certam domum, in quam statis conuenirent diebus. Ibi pius, prudensque vir olim Bonzium christiana rudimenta, & præcepta, & Ecclesiasticos rite factos fidei coetui sedulo explicabat, & desiderium lenabat Patrum. Verùm in Sacaiana profectum Ecclesiæ procella hæc erat. Nouella enim illa vinea, quæ adhuc rudis iacuerat, non modò exculta diuino verbo, sed etiam duos nacta Sacerdotes sacrosanctis rigata est, & fœcundata mysterijs. In reliquis Iaponiæ Ecclesijs haud pacatiùs multo anni tempus exactum. Regulus Firandensis anno superiori lucri spe reconciliatus, vt erat amicitia causa, & nexus anceps, ita fidem semper infidè coluit. Quatuor Christianos, qui literas à Bartholomæo Omarano Regulo ad Antonium Dynastam Firandum tulerant, in frustra concidi iussit, quod eas ab hoste suo, tanquam prodicionis internuntij pertulissent. Ad hæc vehēbatur ex portu Fucunda Socijs Firandensibus in Christianorum parone aliquantulum commeatus, atque etiam Assumptæ in Cælum Virginis Imago in sacra Aede locanda. In hunc paronem regij satellites cum aliquot inuesti nauigijs, & vectoribus gladios (quæ summa est ignominia apud Iaponios) per vim eripuerunt, & quicquid erat rerum, prædati sunt. In sacram Deiparæ effigiem Catondonus pietatis hostis infestissimus, manus iniecit. Cum sua illam in aula fixisset, super alias contumelias oculos Virgini per summam impietatem atramento confudit. Post hæc quò petulantius insultaret, hominem christiano accersito, ei tabulam impiè turpificatam ostendit. Christianus ad rei conspectum graui dolore confossus, verùm se ipse coercens, ne ferum vehementius efferaret, id modò præfatus: grande in te piaculum admisisti, ignarus imago ista cuius sit: statim in genua procidit, sacramque effigiem adorans, pacem ab Deipa-

149
Patrum in tumultu pericula.

150
Dei tutela liberantur.

151
Meaco excutitur.

152
Vexationes Ecclesiæ Firandensis.

Deipara supplex exposcit. Nec multò post rei fama ad Antonium, atque Ioannem perlata, nisi Pater Balthasar Acoſta obſtitisset, certum erat fortibus, ac pijs fratribus, vel vita effundenda, tantam contumeliam vindicare. Sed Acoſta quam venire in contemptum christianas res ſummè dolebat, tamen morum innocentiam, non dum firmis præſertim Chriſtianorum viribus, potiùs quàm ferretuendam religionis auctoritatem intelligebat, nè maiorum ſemina motuum iacerentur. Ceterum Chriſtianos quis ita cohiberet omnes, quin aliquis impar iræ aliquò interdum erumperet bellatrice in gente, & quam, quæ maximè, auida præſtantia, & dignitatis? Itaque idem ſub tempus Antonij popularis à Catondoni populari ereptum ſibi enſem non ferens, nactus opportunitatem, contumeliam eidem, par pari referens, item ablato ferro, reſoſuit. Quam rem Catondonus ad ignominiam ſuam interpretatus, coniuratione cum Proceribus Idololatriſ facta, ſilentio ex pagis homines accerſit, ex improviſo facturus impetum in Eccleſiam, poſtque eam euersam contra Antonium porrò iturus. Præcedebant inſidiæ, niſi per ethnicum indicem res ad Chriſtianum ei propinquum, perque hunc ad Antonium, & Ioannem permanaſſet. Hi celeriter fidam ſuorum manum ad Eccleſiam tutandam mittunt. Nocte intempeſta inuaſuri dicebantur hoſtes. Patres proſtrati ante Dominum ſuas in holocauſtum animas offerentes perfeuerabant, vt, quandocumque accederet, paratas maſtator victimas inueniret. Non latuit Catondonum, nec Regem apparatus Chriſtianorum, quàmque obſtinaveſſent animis ab Domo Dei vel iniuriam arcere, vel mori. Itaque nihil auſi mouere, ne ſua quoquè in caſum darent, militem, vnde acciuerant, remiſerunt in pagos. Hoc ſedato terrore, nuntiatur Crucem, quæ in cœmeterio vrbano collocata fuerat, non apparere: quæ res Patribus cum graui ſolicitudine acerbum inculſit dolorem, reputantibus nequaquam cuiuſquam Ethnicorum priuatim facinus eſſe, Crucem auellere; ſed aut Reguli, aut Catondoni. Sed & hic impiorum audaciam Antonij pietas, viſque deterruit. Crux extemulo reſtituta eodem loco conſpecta eſt. Nec dum finis turbarum. Tantæ molis, tanti negotij eſt, ſuitque ſemper, & erit cæleſtem Rempublicam inter Dæmonum, ac vitiorum regna fundare. Reguli filius natus maximus in Chriſtianum, è vulgo fortè ad fluuium pannos lauantem, cum incidiſſet, ſue per inſolentiam, ferociamque ætatis, ſiue religionis odio, ſtipatores in eum ſuos immiſit: qui innocentem Chriſti famulum malè alapis, pugniſque vbi multarunt, iniquiſſimæ iniuriæ inſandum ſacrilegium accumulauit. Effigiem Chriſti Seruatoris è vili illam quidem ſtanno, ſed religione ſacroſanctam, quam pius Neophytus ſuſpenſam è collo geſtabat, vi abſtractam tandiu contudere ſaxis, quoad figuram penitus abolerent. Indignum enim verò viſum id facinus Chriſtianis vniuerſis, haud iniurià ſuſpiciantibus minimè inuito parente (quam ille pernegabat) auſum rem tantam filium: ſed Chriſti patientia, quanquam mortalium ſcelera clementer in poenitentiam ſapè diſſimulat; noluit tamen dirum neſas vindicandum omnino reſeruari alteri vitæ. Sub id tempus oneraria Luſitanorum, nauarcho Ioanne Pereria, ad Iaponiam appropinquauit, qui ea re cognita, & cunctante Regulo Firandenſi ſatiſfacere, Eucundam in ditione Bartholomæi Chriſtiani Principis applicuit, magno & gaudio, & emolumento Chriſtianorum, in primisque Bartholomæi. At Firandenſis nec ignominia, vt rebatur, nec damni patiens, vbi iam diſceſſuri in altum ſeceſſerant Luſitani, coactis raptim plus quinquaginta nauigijs, ac diligenter armatis, opprimere eos nil tale ſuſpicantes ſtatuit. Subodorati rem Patres iterum, iterumque Luſitanos præmonuerunt: verum nequaquam habita videbatur fides: adeo agitabant ſecuri. Chriſtianos Firandenſes cura, & ſolicitudo ingens inceſſit, ne quid tam amica, de ſequæ meritæ nationi ex improviſo eueniret. Nec modò inuentus eſt nemo, qui contra eos duci ſe pateretur, ſed etiam quandiu belli exitum ignorarunt, nunquam intermiſere ſupplicibus votis diuinum fauorem expoſcere. Audita ſunt iuſtæ preces: perniciæſque ab innoxijs in impios vertit. Luſitani acriter in pugnam coorti, Firandenſium ad ſexaginta interfectis, circiter ducentis vulneratis, totam diſſipant claſſem. Itaque Firandum, qui gloriam, prædamque putabant ſe relatuſos, nil niſi

nisi lacera nauigia saucios homines, cladem denique, & ignominiam reuexerunt. Cætorum in numero magni quidam fuere nominis, propugnaculum superstitionis, & capitales Religionis Christianæ hostes. Hos inter tumultus haud modicam tamen regno Christi, cui solenne est per iniuriam crescere, facta accessio est, duos in pagos Iominæ Principi subiectos propagata inde. Hæc, filia vnica, quam Ioannes Antonij frater in matrimonio habebat, ex morbo periclitante, nullum sacrificij, nullum peregrinationis, largitionisque genus omittit, quo Deorum suorum, quibus apprimè obnoxia erat, speraret gratiam posse conciliari. Verum, vt Diu gentium aures habent, & non audiunt, ægra è vita decessit. Eo casu afflicta mater quicquid obseruantie in Camos, ac Fotoquios ad id loci contulerat, in odium commutauit, assiduè clamitans, si qua vis Iaponicis inesset Dijs, haud dubiè tot suis officijs, meritisque commotos, à filia sua propulsaturos mortem fuisse. Quem aditum bonus gener Ioannes nactus, christianam ei religionem offerre, ac prædicare non destitit. Illa nouum cultum, quando pigebat veteris, ita non aspernari visa est, vt continuò superstitem ex filia neptem termè quadrimulam, cum vniuersa domo sua baptismo obtulerit. Ipso ineunte anno Iutricum solenne celebratum. Inde Pater Balthasar Acofæ cum Ioanne Fernando in duos, quos dixi, pagos eidem matronæ subiectos egressi, paucis diebus quingentos quinquaginta sacro fonte donarunt, vnà cum duobus Bonzijs, qui ante, suo quisque in pago præerant Idolorum fanis: & fana ipsa ex Daemonum stabulis in domicilia Dei conuersa. Bonzius, qui Nexico (id alteri pagorum est nomen) præerat, Thomas vocatus est. In Antonij insulis, alijsque locis iam superioribus annis ad religionem traductis floruit de more pietas. Tacuximam delegere Patres, quòd nullus in ea supererat profanorum, maioris hebdomadæ solennibus peragendis, quò tutius ibi Corpus Domini conderetur. Conuenere, Antonius, & Ioannes germani, alijsque præcipui ex nobilitate christiana, qui & voluntaria sui verberatione, & religionis cetero omni cultu popularium nemini cesserunt. Ibidem Misericordiæ constituta Sodalitas: quo die Sanctissimo Christi Corpori anniuersaria veneratio fuit, magistratus creati. Sodalium munus decretum agros inuisere inopes: collecta in eum usum stipe iuuare: præcipuam curam egentissimi cuiusque gerere. Ad hæc adhortari ad purè, integrèque viuendum quoscumque fidelium noscent graui noxa contactos, vel patrem admonere, vt ijs opem ferre ipse conetur. Præterea adesse morientibus, & curare mortuis, quæ necessaria ad christianam sepulturam essent. In Regno Burgensi, itemque Arimanis, Omuranisque terris quietiores fuere res. Ludouicus Almeida è Meaco reuersus, Bartholomæum ab eo accitus inuist, qui prope b'enn'o neminem de Societate viderat. Quippe cauebant Patres, ne suo congressu inuidiam illi ad populares religionis tædio alieniores augerent. At pium Principem illa vrebatur sollicitudo, ne quibusdam suorum familiarium assiduæ belli terrestres occupationes diuinæ militiæ rudimenta oblitterarent. Ea re accersendum putauit Almeida: eiusque aduentu mirè lætatus est. Duxerat comitem Iaponium Almeida, cui Princeps à cena sententiam ad dicendum, quam statui suorum, ingenijsque aptissimam ratus erat, proposuit: idemque vbi primum dicendi factum initium est, cum familiariter ante inter Almeida, & Iaponium fratrem confedisset, in inferiorem locum descendit: ac demissè in famulorum turbam sese recepit, ostensurus exemplo quantus honor Euangelio, quantus Euangelij præconibus debeatur. Vbi Bartholomæo, eiusque familiaris fati est factum, Almeida ad Cosmum regrediens, ac Ximabara transiens, locum idoneum condendis Christianorum corporibus, nouoque templo extruendo ab Ximabarano Tono impetrauit. Magnum Ximabara Ecclesia damnum fecit, amisso Leone ipsius Toni propinquo. Hunc quòd are suo templum additis hortis extruxerat, & christianam religionem non modò contra ceteros Deorum asseclas, sed etiam contra ipsum Tonum, vbi opus foret, egregiè tuebatur; suspicio fuit Bonziorum scelere veneno sublatum: quem Neophyti & mutuam inter se caritatem Ethnicorum subiiciendam oculis, & ad grati animi memoriam aduersus tam benè de se meritum virum, ad sepulcrum magnificentia, quanta potuere maxima, extulere. Feretrum cum sacris carminibus, ac precibus, magnoque cercorum ardentium numero septin-

154
Ad Christum
duo pagi con-
uerſi.

155
Misericordiæ
Sodalitas con-
ſtituta inter
Tacuximanos.

156
Bartholomæi
Reguli pietas.

157
Leonis Xima-
barani pietas.

ptingenti ferme Neophyti sequebantur. Arca conditus est circumfusa serico. Postridie lapideum additum monumentum, & lignei circumquaque cancelli, crucibus duabus, altera ad ostium septi, altera ad monumenti caput imposita, eo cultu operis, ut visendi causa locus vulgo celebraretur.

158
Brasiliae res.

In Brasilia mitescentibus paulatim per Christi mansuetudinem populis, una cum Religione Societas quoque capiebat (etsi non sine magnis ærumnis) incrementa non parua. In vrbis S. Saluatoris Collegio de virtutum, vitiorumque momentis tractari coeptæ quaestiones, & addita latinarum literarum noua classis. Hic Ludouicus Grana Prouincialis similtates inter Lusitanorum primores, quæ iam in factiones partiū erumpebant, magno publico bono sustulit. In vicinis circa pagis vehementer Christianos indigenas excitauit promulgatum ē Pontificia indulgentia Iobeleum, & sanctioris hebdomadæ, aliorumque clariorum dierum celebrata solennia apparatu decoro. Quæ res Ethnicorum quoque multos ad fidem allexit, & desertis ante pagis frequentia reddi coepta. In Oppido S. Spiritus Iacobus Iacobus pius, impigerque Sacerdos post exantlatas in cultura Ecclesiæ sibi commissæ ærumnas maximas, ad gaudia æterna decessit. Pago viri Brasilos inter primarij (Gatum vocabant) propter oppidum Sancti Spiritus erudiendo præfectus, cum coepisset scire in populo contagiosarum pustularum foeda lues; Iacobus suam in medium operam, caritatemque exponens, viritum singulos adiens, tum absoluendis initiatorum, quæ confiterentur delictis, tum præparandis ad sacrum lauacrum profanis, tum promiscuè corporum quoque necessitatibus seruiens, commune omnium perfugium erat. Quippe nationem, & ingenio parum humanam, & longa Diaboli seruitute supramodum effecratam, nulla erat tanta necessitudo, quæ officiorum inter se vicissitudine sociaret. Sed cum semper suos quisque seu morbo, seu quauis calamitate, conflatos belluarum ritu destituerent, hoc in morbo (ut erat propter intolerandum odorem, & putidæ carnis foeditatem horrendus) multo magis vel proximi inter se, liberique parentes, hi liberos patiebantur omni spoliatis ope miserimè animam exhalare. Itaque strati passim casas implebant ægri, nulla tuguris nisi deformis Nosocomij restabat facies. Alij super alios absumi, putrefcere. Tum verò Iacobi caritas vsque eò vberem nacta mensem omnes aduocare vires, vndique se se totam effundere, idem medici, idem famuli, idem Sacerdotis munere fungi: dies, noctesque præstò omnibus esset. Accedebat ad eas, quas suscipiebat viuorum causa, procurandorum mortuorum haud leue negotium. Terni, quaterniue quotidie humo intodiendi erant. Nec facile inuenisses, qui ad sepulcrum eruendum, conferre manum vellet: nec, si quem pelliceret, coepto ab opere licebat abesse, ne fortè cadauere semisepulto in fugam se daret. Tanta leuitas bipedum illorum, & immanitas erat. Iam defœuierat pestilentia atrocitas, cum oritur ex labore labor: subit populum vniuersum libido nouas quærendi sedes, tum præ insita mobilitate, tum memoria recentis mali, exosum priores. Quæ in re haud facile concipiat animus, quid Iacobo fuerit exsudandum laboris, quid molestia exorandum. Ipsum, necesse erat, ne dilaberentur, vagamque ad vitam redirent, adesse singulis, & instare, ut caperent locum tecto, ut casulam concinnarent, ut vrgerent coepta, nec interrupta defererent opera: ad hæc ut sacram ædem struendam curaret: omnia denique assiduus, affixusque singillatim præscriberet, tanquam non ætatis robustæ corpora, sed leuissimos pueros, aut stolidas pecudes regeret. Quæ omnia necesse erat subire, ne animarum Christi emptarum sanguine iactum fieret. Nec videri grauiā poterant cum illis Domini amantissimi ærumnis tantis, tamque acerbis collata tormentis. Quin potius, cuius cordi scintilla veræ caritatis insedit: qui amoris erga se amantis Iesu vicem cupit nonnullam rependere, talibus in negotijs delicias suas, opesque, & honestamenta reposita habet. P. Iacobus his in laboribus, ut fidelem, ac strenuum adiutorem habuit Petrum Consaluium; ita illum ex fatigatione contracto morbo prægressum ad cæli gaudia, subsequutus est: ut, quem admodum Socij in tristitia sementis fuerant; ita essent in messis hilaritate consortes.

159
P. Iacobi Iacobus patientissimæ caritas.

159
P. Iacobi Iacobus patientissimæ caritas.

159
P. Iacobi Iacobus patientissimæ caritas.

159
P. Iacobi Iacobus patientissimæ caritas.